

Voruta

Nr. 14 (778) 2013 m. liepos 6 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

2 Daiva KINIULIENĖ

Vydūnas ir Tauragė

5 Bernardas ALEKNAVIČIUS

Už Novos – zanavykai

11 Vytautas ČESNULIS

Augusto Stasėlio
siūlyta rašyba

Liepos 6-oji – Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena
Liepos 15-oji – Žalgirio mūšio diena

Lietuva Europos Sąjungoje

Šalies vadovė sveikina Lietuvą perėmus ES vairą

Š. m. liepos 1 d. Lietuva pirmą kartą pusmečiui stojo prie Europos Sąjungos vairo – pradėjo pirmininkavimą ES Tarybai. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė sveikina Lietuvos žmones pelnius tarptautinės bendruomenės pasitikėjimą ir linki susitelkimo ir kantrybės atliekant šią atsakingą pareigą.

„Prasideda istorinis pusmetis, kuriam visi ilgai ir atsakingai ruošėmės – Lietuva pirmoji iš Baltijos šalių perima pirmininkavimą ES Tarybai. Sveikinu visus su darbų pradžia, linkiu sėkmės, ištvermės ir kantrybės. Lietuvai tenka atsakinga ir sudėtinga misija – Europai įtemptu laikotarpiu suderinti 28 šalių svarbius sprendimus, kurie šiandien gyvybiškai svarbūs kiekvienam europiečiui“, – sako Prezidentė.

Pasak šalies vadovės, Lietuvos pirmininkavimo darbotvarkėje – visų ES šalių žmonėms labai svarbūs klausimai. Bendrų pastangų reikės dėl spartesnio daugiamečio ES biudžeto įgyvendinimo, jaunimo nedarbo mažinimo, energetinių šaltų panaikinimo, saugesnės kaimynystės užsitikrinimo.

Pirmininkavimas, pasak Prezidentės, Lietuvai taip pat suteikia unikalią galimybę atskleisti Europai tai, kuo galime didžiuotis – mūsų žmonių gebėjimus, mūsų šalies grožį ir pasiekimus.

Šalies vadovė kviečia Lietuvos žmones būti svetingus ir dėmesingus, kad mūsų svečiai apie Lietuvą išsivežtų kuo geriausių išpuodžius.

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė

Pirmininkavimo startui skirti ir keturi Prezidentės darbo vizitai Kroatijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje. Siekama užtikrinti sklandžią pirmininkavimo pradžią ir spartesnį sprendimų priėmimą, liepos 1–3 d. šalies vadovė Lietuvos

pirmininkavimo prioritetus ir svarbiausius darbus pristatė europinėms institucijoms, ES šalių vadovams ir žiniasklaidai.

Prezidentės spaudos tarnyba

Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios
Kunigaikštystės valdovų rūmai

Valdovų rūmų atidarymo iškilmės

Š. m. liepos 6 d. 14.00–15.30 val. įvyks Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atidarymo iškilmės.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atidarymo iškilmės programa, siejama su Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienos minėjimu.

Valdovų rūmų atidarymo iškilmės vyks rūmų Didžiajame kieme (įėjimas su kvietimais).

Iškilmų metu svečius džiugins integruota vizualinė-muzikinė-literatūrinė-koncertinė programa, kuri bus tiesiogiai transliuojama per Lietuvos nacionalinę televiziją.

Dalyvauja: dainininkai Veronika Povilionienė, Augustė Vedrickaitė, Vaidas Baumila, aktorius Rimantas Bagdzevičius, choras „Jauna muzika“ (vad. Vaclovas Augustinas), Šv. Kristoforo kamerinis orkestras (vad. Donatas Katkus), saksofonu gros Petras Vyšniauskas, trimitu – Dominykas Vyšniauskas.

Maloniai kviečiame į iškilmės atvykti anksčiau. Vartai atveriami 13.00 val.

Nukelta į 7 p.

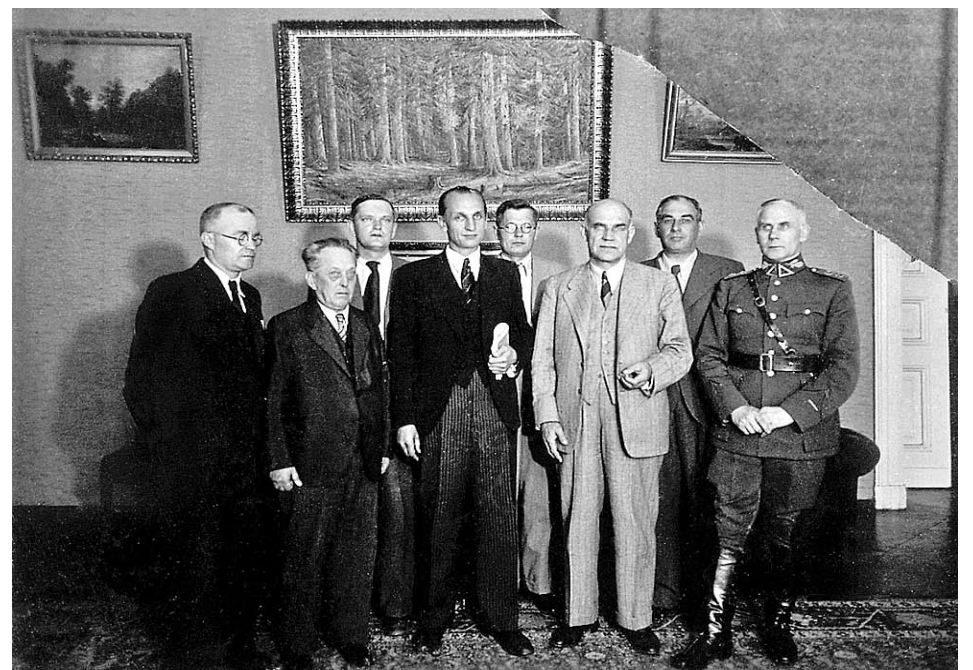

Valdovų rūmų vartai

Lietuvos politinė situacija sovietinės okupacijos metais

Liaudies vyriausybė

Sigitas TUTLYS*, Vilnius

Liaudies vyriausybė. Iš kairės: Matas Mickis, Vincas Krėvė-Mickevičius, Antanas Venclova, Justas Paleckis, Povilas Pakarklis, Ernestas Galvanauskas, Leonas Koganas, Vincas Vitkauskas. 1940 m. birželio 17 d. Nuotr. iš „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 68

Nukelta į 6 p.

Vydūnas ir Tauragė

Daiva KINIULIENĖ, Tauragės rajono savivaldybės B. Baltrušaitytės viešosios bibliotekos Dokumentų komplektavimo ir tvarkymo skyriaus vedėja

Šiomet, švenčiant Vydūno (Vilhelmo Storosto, 1868–1953) 145-ąsias gimimo ir 60-ąsias mirties metines, yra puiki proga pareikšti pagarbą, apmąstyti ir šiuolaikinio žmogaus akimis pažvelgti į šio filosofo, dramaturgo ir muziko kūryboje išreikštas vertybes. Per šio didžio žmogaus gausų kūrybinį palikimą tiesiasi tiltai tarp tautų. Gegužės mėnesį Detmolde (Vokietija) atidengta atminimo lenta ir sienos nišoje įkomponuotas Vydūno biustas (skulptorius Lionginas Garla) prie evangelikų bažnyčiai priklausančio studentų bendrabučio „Bursos“ adresu Wiesenstrasse 5, pokariu buvusio lietuvių pabėgėlių prieglobsčiu. Čia mažuotėje mansardoje glaudėsi senučiukas Vydūnas ir paskutinieji septyneri jo gyvenimo metai prabėgo šiame mieste.

Vydūnas atgulė amžinojo poilsio Lietuvos žemelėje tik 1991 m. Bitėnų kapinėse, o iki tol jo kapeliu Detmolde rūpinosi mūsų kraštiečiai lauksargiškiis pedagogas, evangelikų liuteronų kunigas, Tauragės mokytojų seminarijos auklėtinis Fricas Jonas Skėrys (1919–1994)¹.

Kas dabar pasakys, kiek kartų Vydūnas lankėsi Tauragėje, ar tauragiškiai dalyvavo tilžiškių organizuotose šventėse Tilžėje ar Rambyne? Ispūdinga buvusi 1895 m. vasario 17 d. „Birutės“ draugijos dešimtmečio šventė Tilžėje, kurioje antroje koncerto dalyje septyni tauragiškiai (penkios moterys ir du vyrai) dainininkai „sužavėjo klausytojus lietuviškomis dainomis“². Apie tauragiškių ansamblį Tilžės laikraštis „Nauja lietuviška ceitunga“ 1895 m. vasario 22 d. rašė: „Ant pasveikinimo padainavo „Byrutė“ (žodž. 1827 m. sukurti S. T. Valiūno, kuris 1812 m. tarnavo Napoleono armijoje), tad „O Lietuva, motinėle mano“ labai gražiai skambančiais balsais. Potam (...) dainelę Girėno (J. Zauerveino „Lietuvininkais mes esam gimę“, ketvirtoji daina „Pasveikinimas lietuvių“, o paskutinė – „Lietuvininko pypkelis“. Ši paskutinė buvo dainelė visai ypatinga ir dyvino gražumo ir linksnumo. Po koncerto jos (tauragiškės) nuėjo į užpakalinę stubą ir iš ten dar daugybę susirinkusiųjų, kurie turėjo išmanymą jų dainų girdėti geidė, dainomis gaivino“³.

Visuomenės veikėjas J. Vanagaitis teigė, kad 1897 m. birželio 20 d. Tilžėje buvo „Birutės“ šventė, kurioje birutininkai suvaidino F. Gužučio kūrinėlį „Ponas ir muzikai“, o koncertinę dalį atliko svečiai iš Didžiosios Lietuvos – Tauragės giedotojų draugija, kurios choras padainavo ispūdingų lietuviškų dainelių⁴. Kaip žinia, Vydūnas „Birutės“ vyrų chorui vadovavo 1895–1897, o jo suburtas Tilžės lietuvių giedotojų mišrus choras iki 1899 m. dalyvaudavo ir „Birutės“ draugijos renginiuose⁵.

„Birutės“ rengtose šventėse Lauksargiuose 1908 m. liepos 27 d. ir 1909 m. birželio 20 d. dalyvavo gerai klausytojų vertinamas Tauragės giedotojų choras⁶. Tose šventėse Vydūno nebuvo, nes 1908–1911 m. „Birutės“ draugijos vadovo J. Vanagaičio iniciatyva prasidėjo ambicijų karas, o Vydūnas kaltintas germanizmu.

Juozas Strolia, 1929–1936 m. vadovavęs Tauragės aukštesniosios komercinės mokyklos chorui ir dėstęs muziką, per Vydūno gimimo 80-mečio minėjimą teigė, kad „1895 m. Vydūnas, 26 metų amžiaus jaunuolis, jau stovėjo Tilžės lietuvių giedotojų draugijos priešaky, kaip choro dirigentas (...), kuris suko ir visą plačią organizacijos veiklą ir nustatė lietuvišką kryptį. Tuo metu lietuviškų dainų chorams dar niekas nebuvo parašęs, nes iš viso pirmosios atspausdintos lietuviškos dainos chorams buvo V. Kudirkos harmonizuotų ir komponuotų 42 dainų rinkinys „Kanklės“. O jos iš spaudos išėjo tik 1899 metais. Taigi, jei ne Vydūno universalumas, tai ir Tilžės lietuvių giedotojų draugija keturis–penkis metus būtų neturėjusi ko dainuoti“⁷. Tilžėje 1904 m. išleistas Vydūno dainų rinkinys „Lietuvos aidas“.

Tilžės lietuvių giedotojų draugiją (1895–1935) įkūrė ir jai keturis dešimtmečius vadovavo Vydūnas. Ši draugija rengdavo iškilmingas lietuviškas šventes su daino-

mis ir Vydūno dramos veikalu vaidinimais Tilžėje, garsėjusiais ne tik Mažojoje, bet ir Didžiojoje Lietuvoje. Minėtas J. Strolia teigia: „Tokių švenčių ši organizacija su Vydūnu priešaky per metus surengdavo po dešimt ir daugiau, į jas kartais sutraukdavo iki trijų tūkstančių klausytojų.“

Klaipėdos krašte steigėsi Giedotojų draugijos chorų sąjunga, kuria rūpinosi chorvedys ir kompozitorius A. Vainiūnas. Jo iniciatyva Klaipėdoje 1927 m. birželio 6–7 d. įvyko pirmoji visuotinė Klaipėdos krašto dainų šventė. Į Klaipėdą sugužėjo 12 krašto chorų. Tarp jų, dalyvavo ir Tauragės moksleivių choras, vadovaujamas Juozo Gudavičiaus, atliko Vydūno, Č. Sasnausko dainas ir giesmes. 100 karinių orkestrų dalyvių eisenai dirigavo kapelmeisteris J. Gudavičius. Ispūdingą kalbą susirinkusiems „Gyvenimo giesmė“ pasakė Vydūnas. Jis dirigavo jungtiniam chorui, padainavusiam tris kūrinius: Vydūno brolio A. Storosto „Ženkim artyn“, K. Janzo „Amžius po amžių“ ir Č. Sasnausko „O kaip augtu“. „Tauragės choras (apie 200 dainininkų), vadovaujamas J. Gudavičiaus, padainavo J. Žilevičiaus „Pabuskim iš miego“ ir J. Gudavičiaus „Kur giria žaliuoja“⁸. Tos Klaipėdos dainų šventės antrąją dieną 1927 m. birželio 7 d. „Santaros“ draugijos susirinkime dar ir šios draugijos valdybos pirmininkas Vydūnas kalbėjo susirinkusiems apie lietuvišką kultūrą, lietuvių dainų grožį. Įdomu tai, kad jo kalbą papildė Tauragės choro dainos. Vydūnas buvo šios pirmosios Klaipėdos krašto dainų šventės garbės pirmininkas ir antrasis dirigentas, o į antrąją 1933 m. birželio 4–5 d. ir trečiąją – 1938 m. Vydūnui atvykti neleido vokiečiai, bet programoje skambėjo ir Vydūno kūriniai. Klaipėdos krašto trečiojoje dainų šventėje 1938 m. dalyvavo Tauragės gimnazijos choras, vadovaujamas A. Ilčiuko.

Vydūnas ne kartą su Tilžės giedotojų choru lankėsi Lauksargių apylinkėse ir turbūt lankė Gilandžių (Opstainių) piliakalnį. Jis kartu su broliu A. Storostu puoselėjo viltį sukurti operą. Muzikologė D. Kšanienė teigia, kad „reikšmingiausias Vydūno ir A. Storosto darbas išbandant operos žanrą yra išplėtotas chorinis numeris „Gilanda“, kurį galima traktuoti kaip pirmąjį lietuviškos operos (nors ir nesukurtos) fragmentą“⁹. Pirmą kartą ši originali chordinė daina „Gilanda“ atlikta 1900 m. lapkričio 17 d. Tilžės lietuvių giedotojų draugijos choro.

Vydūnas buvo veiklus Prūsų lietuvių susivienijimo, Tilžės lietuvių klubo, Spaudos, Kultūros ir kitų Mažosios Lietuvos draugijų narys. Mažosios, o neretai ir Didžiosios Lietuvos miestuose ir miesteliuose skaitė filosofines paskaitas. A. Batavičiaus knygoje „Žemaitija. Tauragės kraštas senose fotografijose“ yra nuotrauka, kai 1936 m. Vydūnas skaitė paskaitą mokytojų seminarijos dėstytojams ir kt. susirinkusiems Tauragės Šaulių rūmuose. Kaip teigė Kunigiškiuose gyvenęs Juozas Dikšaitis, po šios filosofo Vydūno paskaitos jį susižavėjo klausytojai į kiemą išnešė ant rankų¹⁰.

Vydūnas parašė apie 60 kūrinių – pjesės, libretai, apysakos, filosofiniai traktatai, dainų rinkiniai ir kt. Brandžiausios dramos – „Pasaulio gaisras“ (1928), „Amžina ugnis“ (1913) ir „Probočių šešėliai“ (1908). Įdomu tai, kad šiuose kūriniuose minimi du lietuvių tautoje prigiję Vydūno sugalvoti literatūriniai vardai – Grožvyda ir Daiva, kuriems šiomet sukanka 100–105 metai. Tauragės civilinės metrikacijos skyriaus vedėjos V. Martutaitienės teigimu, šiuo metu Tauragėje mažai tėvų renkasi šiuos vardus, Daivos vardas buvo populiarus apie 1950–1970 m.

Rašytoja B. Baltrušaitytė, kurios vardą nuo 2011 m. rugpjūčio 30 d. turi Tauragės biblioteka, savo knygoje „Lietuvininkų ir prūsų žemė“ (1991) paskyrė Vydūnui tokias eiles:

*Menkas, lyg šviestų kauleliai,
Bala pašvaistė plaukų,
Pats sau – žmogus ir karalius –
Sėdžiu šaltų pamatų.*

Tauragės B. Baltrušaitytės viešosios

Vydūnas Tauragėje, 1936 m.

„Birutės“ ir Tauragės giedotojų draugijos per Jonines, 1908 m. Nuotr. iš MLE, t.1., p. 179

bibliotekos lentynose puikuoja Vydūno „Raštų“ keturtomis, naujai leisti atskiri kūriniai. Senajame fonde turime beveik šimtmetes Vydūno knygas, išleistas jam gyvam esant. Praėjusiais metais, 2012 m. balandžio mėnesi, bibliotekoje paminėtos Vydūno gimimo metinės, kuriose dalyvavo filosofas, Vydūno gyvenimo ir kūrybos tyrinėtojas hum. m. dr. V. Bagdonavičius, istorikas, Mažosios Lietuvos tyrinėtojas A. Matulevičius, LR konsulė Tilžės (Sovetsko) mieste L. Kleimionova, Labdaros ir paramos fondo Karaliaučiaus krašte lietuvių bei remti pirmininkas S. Šamborskis, Tilžės istorijos muziejiaus atstovė A. Špiliova ir kt. Svečiai padovanojo B. Baltrušaitytės bibliotekai Vydūno filosofines knygas: „Mūsų uždavinys“ (1921) ir „Tautos givata“ (1920), dramos kūrinius: „Laimės atosvaita“ (1934) ir „Vergai ir Dikai“ (1919). Šiais metais, 2013 m. balandžio 26 d., istorikas, Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Humanitarinių mokslų fakulteto doc. dr. V. Almonaitis padovanojo dar du Vydūno kūrinius žemaičių pasakų motyvais: penkių veiksmų dramą „Likimo bangos“ (1922), kur pastaboje autorius teigia: „Man pasakos visumet vaizduoja tai sielos, tai tevinės, tai ir kitus svarbius dar givibes ir gyvenimo dalikus“ ir trijų veiksmų dramą „Karalaitė“ (1925), kurios pradžioje Vydūnas sako: „Šis veikalas skiriamas operai. Kurtas jisai muzikos menininkui J. Tallat-Kelpšai paraginus. Veikalo kalbai malonėjo patarimu suteikt prof. J. Jablonskis, sekretoriaujant stud. Vladui Butkui.“ Visos šios šešios knygos išleistos „Rūtos“ bendro-

vės, vadovaujamos artimiausios Vydūno pagalbininkės Martos Raišukytės. Turime dar dvi, Vydūnui gyvam esant, išleistas jau Detmolde (Vokietija) knygas: Vydūno verstą iš sanskrito „Bhagavad Gita“ (1947) ir Vydūno 80 m. amžiaus sukakčiai paminėti visų pasisakiusių žurnalisto A. Merklio redaguotą knygą „Vydūnas“ (1948).

Vydūno kūriniuose daug teatrališkuo, religinių, mistinių motyvų, gvildenamos žmogaus ir žmonijos atsinaujinimo idėjos. Jo skelbtos tautiškumo, dvasinio augimo, žmogiškumo ugdymo idėjos gyvos ir šiandien, nes Vydūnas savo kūryboje aukština geruosius žmoguje slypinčius jausmus – intuciją, išmintį, dorumą, sąžinę, meilę, gėrį ir grožį.

¹ Bernardas Aleknavičius. O kas man už tai? // – Kelionė. Juos sutikau gyvenime. – Kl.: Eglės I-kla, 2011. – p. 79.

² MLE, T.1. – p. 178.

³ Daiva Kšanienė. Pirmoji lietuvininkų kultūros draugija „Birutė“ // – Muzika Mažojoje Lietuvoje. – Klaipėdos u-to I-kla, 2003. – p. 222.

⁴ Kovos keliais/ Jonas Vanagaitis. – V.: Petro ofsetas, 2012. – p. 74.

⁵ Boleslovas Zubrickas. Vydūnas // – Pasaulio lietuvių chorvedžiai. – V.: Lietuvos liaudies kultūros centras, 1999. – p. 704.

⁶ MLE, T. 1. – p. 179.

⁷ Juozas Strolia. Lietuvių muzika ir Vydūnas // – Vydūnas/ red. A. Merkelis. – Detmold: Mūsų kelias, 1948. – p. 37.

⁸ Daiva Kšanienė. Klaipėdos krašto lietuvių dainų šventės // – Muzika Mažojoje Lietuvoje. – Klaipėdos u-to I-kla, 2003. – p. 358–360.

⁹ Daiva Kšanienė. Lietuviškos operos teatro užuomazgos // – Muzika Mažojoje Lietuvoje. – Klaipėdos u-to I-kla, 2003. – p. 393.

¹⁰ Albinas Batavičius. Kultūra ir švietimas // – Žemaitija. Tauragės kraštas senose fotografijose. – V.: Žemaičių kultūros drg., 2000. – p. 199.

Mieli Trakų rajono sąjūdininkai,

Trakų rajono Sąjūdžio laikraštis „Trakų žemė“, įsteigtas 1988 m. rugsėjo 12 d. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Trakų r. tarybos nutarimu, norėtų parengti knygą apie Trakų r. Sąjūdį, jo veiklą ir sąjūdininkų likimus. Todėl maloniai prašome parašyti savo prisiminimus ir atsiųsti į „Trakų žemės“ redakciją el. paštu trakuzeme@traku-zeme.lt arba paštu Naujoji g. 16, Trakai.

Tie, kurie negali patys parašyti, jų prisiminimus užrašysime į diktofoną.

Taip pat prašome Sąjūdžio laikų nuotraukų, dokumentų, kuriuos turite. Visa tai reikalinga istorijai.

Maloniai laukiame ir skambučių tel.: 8 528 51 266, 8 605 11 117

Pagarbiai Irma Stadalnykaitė,
rengiamos knygos „Trakų rajono sąjūdis“ redaktorė

Būdupėnai, Treibgiriai ir Mėžiai

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Greta didžiųjų Trapėnų būta ir smulkesnių gyvenviečių, kurių santykius parodo XVIII a. pabaigoje vykusio žemės valdų apskaita. Tuomet Trapėnams priklausė 51 ūbas, Būdupėnams – 9, Treibigiriams – 4, o Mėžiams – 2.

Tie maži kaimeliai gal nebuvo labai seni. XVIII a. pradžioje minėti Nemuno pakrantėje ir vakarus nuo Trapėnų buvę Pakrepšiai, XVIII a. antroje pusėje – Mėžių ir Patrapėnų kaimeliai (o Pakrepšių jau nebebuvo).

Gal kuriantis naujakuriams didžiosios girios laukymėse, į vakarus nuo Trapėnų tekėjęs upelis pavadintas Būdūpe, o šalia jo įsikūręs menkas kaimelis – **Būdupėnais**. Tokie vietovardžiai Mažojoje Lietuvoje buvo labai dažni – pirmieji naujakuriai įsikurdavo menkose būdose – lūšnelėse, palaipsniui suaktyvėdavo kovų su kryžiuočiais laikais apleistus plotus, per šimtmečius užžėlusių miškais, ten vėliau statydami didesnes sodybas ir gyvenvietes.

Pasipūtę trapėniškiai savo girinių kaimynų gyvenvietę nelabai mandagiai vadindavo *Utlėliais*. Atseit, tenykščiai varguoliai ne tik gyvenę lūšnose, bet gal buvo ir parazitais aptekę. Ta pravarde pateko į daugelį oficialių dokumentų, kaimelis dažnai vadintas Būdupėnai – Utėliai.

1785 m. ši gyvenvietė apibūdinta kaip šatulinių kulmiškių kaimas su 8 *ugniakurais* (sodybomis). Ji priklausė Viešvilės parapijai ir Liepgalių valsčiui.

Būdupėniškių turėtas statusas rodė, kad ten buvo įsikurta XVII–XVIII a., kai krašte skatinta šatulinė naujakurstė, kai atsikėlėliai už valdovo girioje gautą žemės sklypą turėdavo mokėti mokesčius Prūsijos valdovo administracijai.

1785 m. gretimi Treibgiriai (dar vadinti Lenkininkėliais) vadinti karališkųjų valstiečių kaimu su 4 *ugniakurais*.

Nemuno pakrantėje įsikūrusi Mėžių sodyba 1785 m. vadinta didžiojo valstybinio Lenkių domeno bajoriškuoju palivarku.

1815 m. užfiksuoti nauji pokyčiai. Būdupėnuose tada buvo 9 *ugniakurais* su 60 gyventojų. Treibgiriai jau vadinti šatulinių kulmiškių kaimu su 25 gyventojais. Mėžių palivarke tada gyveno 31 žmogus; išparceliavus Lenkių domeną, ten susikūrė privatus dvarelis, vėliau minėtas kaip Panemunių pievų dvaras, valdęs našių žolynų plotus.

XIX a. viduryje Būdupėnai apibūdinti kaip šatulinių kulmiškių kaimas su 136 gyventojais, valdęs 424 margus ir 67 rykštes (apie 110 ha) žemės). Tuomet laikyti 24 arkliai, 51 galvijai, 63 avys ir 34 kiaulės. Tuomet kaime jau būta pasiturinčių ūkininkų, nors amatais niekas neužsiėmė. Vietos bendruomenė savo būtiniesiems reikalams buvo nustačiusi didelę rinkliavą: 75 talerius, 17 sidabro grašių ir 6 pfenigus. Ragainės apskrities reikalams pakako 16 talerių, 6 sidabro grašių ir 2 pfenigų. Dar 6 talerius, 5 sidabro grašių ir 3 pfenigus tekdavo surinkti gretimoms Trapėnų mokyklos išlaikymui, dar pridėdant rugių, miežių, šieno ir šiaudų. Už prastokas kaimo žemes pakakdavo kasmet mokėti po 13 talerių ir 3 sidabro grašius.

Tuomet Lenkininkėliai (Treibgiriai) buvo šatulinių kaimas su 64 gyventojais, valdęs 155 margus ir 48 rykštes (apie 40 ha) žemės. Ten laikyti 13 arklių, 17 galvijų, 22 avys, 8 kiaulės. Gyventa skurdžiau nei Būdupėnuose, beveik nebuvo turtingesnių ūkininkų. Daugumos mokesčių našta buvo panaši kaip pas kaimynus – Treibgiriai buvo nelyg kaimyninio kaimo jaunesnysis brolis, egzistavęs panašiomis sąlygomis. Tik Trapėnų mokyklai tekdavo mokėti santykinai daugiau (po 4 talerius, 15 sidabro grašių ir 1 pfenigą kasmet, dar pridėdant natūrinę duoklę).

Tuomet Mėžiai buvo Ažuolynų (gretimo panemunių dvaro) dalis, kartu jie vis dar sieti su Lenkių dvaru.

1871 m. Būdupėnuose buvo 15 sodybų su 37 būstais. Ten gyveno 184 žmonės (91 vyras ir 93 moterys), iš jų 96 buvo vietiniai – gimę ten pat. Kaime gyveno vienintelis katalikas. Ten priskaičiuoti 52 vaikai (iki 10 metų amžiaus). 21 kaimietis mokėjo skaityti ir rašyti, o net 111 pripažinti beraščiais.

Tuomet Lenkininkėliuose (Treibgiriuose) buvo 9 sodybos su 18 būstų. Kaime gyveno 86 žmonės (39 vyrai ir 47 moterys), iš kurių gal tik 8 buvę vietos gyventojai. Gyveno 3 katalikai. Užfiksuoti 36 vaikai. 15 kaimiečių mokėjo skaityti ir rašyti, 35 buvo beraščiai.

Mėžiai tada buvo savarankiškas dvaras su 2 sodybomis ir 7 būstais. Ten gyveno 27 žmonės (12 vyrų ir 15 moterų), iš kurių tik 9 tebuvo vietiniai. Dvare buvo 9 vaikai, 12 raštingų žmonių, o beraščių tik 6.

1900 m. sparčiai augusiuose ir su Trapėnais beveik susiliejęsiuose Būdupėnuose buvo jau 33 sodybos su 226 gyventojais. Tuometinė šio kaimo plėtrą gal skatino vietinės pramonės plėtra

netoliese – dalis būdupėniškių uždarbiaudavo Trapėnų plytinėje ir kitur. Tada Būdupėnai valdė 196 ha žemės (111 ha arimų, 10 ha pievų, 10 ha miško). Miške įsispraudęs kaimas teturėjo labai mažai pievų, nedaug dirbamos žemės.

Didesni pokyčiai vyko XX a. pirmoje pusėje, kai pradėta uoliau kirsti Trapėnų girią, kai Būdupėnai labai išplėtė savo valdas. Pavyzdžiui, 1939 m. tas kaimas jau valdė 576 ha žemės, nors ten tebuvo likusios 28 sodybos su 328 gyventojais. Tiesa, tie pokyčiai buvo gan fiktyvūs, nes nacių laikais stambinant kaimų bendruomenes prie Būdupėnų dar buvo priskaičiuojamos Treibgirių ir Mėžių valdos.

Būdupėnai ir Treibgiriai negalėjo pernelyg džiaugtis savo valdomis – 1939 m. skaičiuota, kad tenykštis hektaras žemės duoda tik 400 reichsmarkių vertės produkciją, kai Trapėnuose pelnyta po 590, o Mėžiuose net po 760 reichsmarkių iš kiekvieno hektaro.

Išsiplėtę Būdupėnai gyveno gana kukliai. Net 21 sodyba teturėjo po pusę hektaro ar kiek daugiau žemės, jų gyventojai uždarbiaudavo Trapėnų įmonėse, dirbdavo miške, gabendavo medieną ir žvyrą, talkindavo statybose ir Nemuno laivininkystėje. Ten gyveno ir 11 beturčių samdinių šeimų, išgyvenusių iš visokio uždarbio.

Didžiausieji Būdupėnų ūkininkai nebuvo kokie turtuoliai: Emilis Paulaitis teturėjo 15 ha, Kristupas Pėteraitis – 13, Julius Žylaitis – 12, Frydrichas Damašius ir Erichas Avyžius – po 11 ha. Aktyvesnis ūkininkas Richardas Stepaitis, pokariu miręs sovietiniame konclageryje prie Išruties, tapo paskutiniu Būdupėnų burmistru. Albertas Mazuraitis dar vertėsi kalvyste, nes teturėjo 1,25 ha žemės ir 4 asmenų šeimą.

Prieškariu Būdupėnuose dar gyveno Barčaičiai, Jozuvaičiai, Razokaičiai, Brožaičiai, Meškaičiai, Gavėnaičiai, Jurkšaičiai, Vybernaičiai ir kiti lietuvininkų palikuonys.

Po Pirmojo pasaulinio karo gyvenimas Būdupėnuose palaipsniui gerėjo. Nuo 1926 m. iš Ragainės per Trapėnus iki Šilėnų kursavęs reisinis autobusas sustodavo prie Būdupėnų užkeigos namų, kuriuos laikė H. Hofmanas. Ten veikė ir vietinis pašto skyrius, kur darbavosi Marta Reiniškė. Būdupėnuose atsirado ir sava pradinė mokykla, kurią lankė ir Treibgirių vaikai. Netoliese veikė Trapėnų krautuvės ir kitos tenykštės įstaigos.

Prieškariu Būdupėnų vienkiemiai ilga virtine driekėsi palei Būdupės upelį, kurį skersai kirtu naujasis plantas iš Lenkių.

1938 m. nebeliko senųjų lietuviškųjų vietovardžių – Būdupė pavadinta Triapių upeliu (*Trappenfluss*), o pats kaimas – *Hartigsberg*, taip likviduojant vaizdingą praeitį ir girių apgyvendinimą apibūdinusį Būdupėnų vardą. Gretimoms Treibgirių kaimams tada pavadintas *Treiben*, o Mėžiai – *Klein Hartigsberg*.

Praeityje dar kuklesnis buvo **Treibgirių** kaimelis, įsikūręs netolimoje girios laukymėje. 1900 m. kaimas teturėjo 77 ha žemės (56 ha arimų ir 1,5 ha miško). Ten stovėjo 10 sodybų, kuriose gyveno 64 žmonės. Vėliau kaimelis dar sumenko – vieną sodybą perėmė miškų ūkis, ten įkūręs girininkiją.

Treibgirių buvo tikras *girininkų* (miško gyventojų) kaimelis – žmonės ten pragyvendavo uždarbiaudami miške (kirsdami medžius, vežiodami nukirstus rąstus, sodindami naujus plotus ir t. t.). Santykiu su darbdaviu – vietos miškų ūkiu – ne visuomet būdavo idiliški.

Kai kurie kaimiečiai nevengdavę medžioklės. Po 1926 m. modernizuotas miškų ūkis ėmėsi pardavinėti medžioklės teises kiems, bet tuo pačiu metu turėjo nuo laukinių žvėrių apginti Treibgirių ūkininkų plotelius. Kaimo valdas apjuosė 3,5 km ilgio ir 2 m aukščio vielų tinklo tvora. Miškininkai užkardais užtvėrė visus keliukus į mišką, tas užtvaras pakeldavo tik vežant medieną. Taip Treibgiriai atsidūrė už „geležinės uždangos“, atskyrusios skirtingus pasaulius: žemdirbių ir miškininkų.

1924 m. Trapėnų miškų urėdijai priklausė 6594 ha žemės (iš jų 6103 ha miško), išdalinti 6 girininkijoms. Tuomet Būdupėnų girininkijai priklausė 1031 ha žemės (iš jų 929 ha miško). Didžiojoje Trapėnų girioje tais laikais buvo išskirti du gamtos paminklai – miško pelkės su savotiškomis pušaitėmis.

Prieškariu Treibgiriuose gyveno ūkininkai Gustavas Pėteraitis ir Adolfas Križaitis, išlaikę 5 asmenų šeimą. Po 4 žmones buvo Adolfo ir Richardo Stepaičių šeimose. Vieną vaiką turėjo Richardas Dirvelis.

Trapėnų girioje ir jos apylinkėse šimtmečius vyravę lietuviški ar baltiškos kilmės asmenvardžiai primena, kad Nemuno ir Šešupės tarpupyje ilgai gyvavo savitas Mažosios Lietuvos plotas, kur žmonės gyvendavo senoviškai, laikydami

protėvių sukurtų tradicijų ir papročių. Į tas nuošalias vietas nesiveržė kitataučiai kolonistai, ten nesitikėdami didesnės naudos ir gero gyvenimo.

1871 m. pradėtas uoliau išstumti lietuviybės apraiškas galutinai sunaikino Antrojo pasaulinio karo baigmė. Tada frontuose žuvo ar dingo be žinios Gustavas ir Heincas Pėteraičiai, Erichas Jurgaitis, Fricas Pametaitis, Bruno, Erichas ir Helmutas Žylaičiai. Besitraukdami į Vakarus ar savo gimtinėje žuvo Gustavas Jozuvaitis, Francas Mazuraitis su žmona, Emilis ir Marija Paulaičiai, Stepaičiai ir kiti. Į Vakarus pasitraukę senųjų lietuvininkų palikuonys baigia ištripti tenykščiam didžiam tautų katile.

Iš Trapėnų girios laukymių dar grįžtame į Nemuno pakrantę, kur buvo įsikūrę **Mėžiai**.

Pirmieji gyventojai ten buvo susiradę saugią kalvą upės slėnio pakraštyje. XVIII a. pro tą kalvą tekėjo siaura Nemuno atšaka, atskyrusi didelę upės salą. Vėliau tos atšakos nebeliko, sala prisiglaudė prie kairiojo kranto.

Pakrantę labai pakeitė XIX a. hidrotechniniai darbai, kai buvo reguliuojama Nemuno vaga, formuojant tiesesnę ir patogesnę vandens kelią, krantus sutvirtinant *bunomis*. Nerimstanti upė į tarpus tarp bunų daug kur prinešė smėlio ir dumblo, taip praplėsdama šią pakrantę ir užliejamų pievų – didžiausio Mėžių turto plotus.

Dažnai Mėžiai ir vadinti Pievų dvaru, nes daugiausiai naudos gaudavo iš paupio pievų. XX a. pradžioje ten valdyta 230 ha žemės: 20 ha arimų, 50 ha pievų, 40 ha ganyklų, 60 ha miško, 20 ha senvagių – tvenkinių žuvims, 40 ha žvyro karjerų. Tie duomenys rodo, kad panemuniuose „grynieji“ žemdirbiai nebūtų išgyvenę – ten buvę labai nedaug dirbamos žemės. Todėl ten užsiimta gyvulininkyste ir pieno ūkiu, dar prisidurta iš kitų verslų.

Prieškariu dvarelyje laikyti tik 7 arkliai ir net 85 galvijai (iš jų 25 melžiamos karvės), 12 kiaulių ir saviems reikalams auginių naminių paukščių. Mėžiai turėjo savojo pienininko etatą, tas žmogus tradiciškai vadintas *šveiceriu* (šveicarų), prisimenant senų laikų atvykėlius iš Alpių, kurie Nemuno pakrantėje įkūrė sūrų ir sviesto gamybos verslų. Reikalingus darbus nuveikdavo dvi samdinių šeimos.

Pastovias pajamas Mėžių dvarelis gaudavo iš žvyro karjerų. Nemuno suneštas žvyras tiko krašto statyboms, kelių tiesimui. Nuo karjerų iki upės krante būdavo suklojami siaurojo geležinkelio bėgiai, kuriais iškastas žvyras vagonetėmis būdavo vežamas į pakrantę sustojusius baržas. Ten darbo gaudavo ir Trapėnų laivininkai, žvyro krovinį plukdydavę į paskirties vietas.

Privatus miško plotas aprūpindavo malkomis, dar būta ir pardavimui skirtos medienos. Prieškariniais metais dar užsiimta elnininkyste – aptvertame plote ganėsi tauriųjų elnių banda.

Vasario 16-osios Akto signatarai

Lietuvos kunigaikščio Vytauto sarkofagas bus pagamintas Prahoje?

Lietuvos diplomatas Malinauskas apie kunigaikštį – husitų draugą ir kandidatą į Čekijos sostą*

Iš Kauno, Lietuvos Respublikos sostinės, į Pragę atvyko senas Lietuvos veikėjas, buvęs pirmasis Lietuvos atstovas Prahoje, padaręs didelę įtaką Čekijos ir Lietuvos santykių užmezgimui ir puoselėjimui.

Pagrindinis jo kelionės tikslas yra pasitarti su Čekijos skulptoriais apie prieš kelerius metus suprojektuoto paminklinio antkapio didžiajam kunigaikščiui Vytautui realizavimą.

D. Malinauskas labai norėtų, kad Žalgirio mūšio didvyrio antkapis būtų pagamintas Prahoje, kurioje Vytautas buvo vadintas „pageidaujama karaliumi“. Kaip žinoma, didysis kunigaikštis Vytautas labai simpatizavo Čekijos husitams ir galiausiai žadėjo, kad priims Čekijos karūną.

Sarkofagas su vokiečius Žalgirio mūšyje nugalėjusio kunigaikščio palaikais bus patalpintas Vilniaus arkikatedroje.

Didžiojo kunigaikščio Vytauto palaikams skirtą antkapio pagaminimą ponas Malinauskas nutarė patikėti Čekoslovakijos meistrams, kad tas būtų pagamintas kaip galima greičiau. Sarkofagui, dideliam akmeniniam antkapiui su bronzinėmis simbolinėmis figūromis, pagaminti reikia rūpestingo apdorojimo. D. Malinauskas mano, kad tą darbą bus galima atlikti greičiausiai per pusantrą ar dvejus metus.

Čekoslovakijoje garbingas svečias viešės kelias savaites.

Mėžių dvarvietėje buvo dvi skirtingos sodybos. Didžiojoje vakarinėje aplink erdvų kvadratinės formos kiemą buvo išsidėstę pagrindiniai dvaro pastatai: gyvenamasis namas su sodu Nemuno slėnio šlaite, gyvulių tvartai ir daržinės, mašinų ir mechanizmų pašiūrė.

Kukloje rytinėje sodybėlėje gyveno samdiniai, ten stovėjo jų ūkiniai pastatėliai. Dvarvietės rytiniame gale buvo įrengtos mažos kapinaitės. Gausūs keliukai vedė į Mėžių valdas, į Trapėnus ir link naujojo plento į Ragainę.

Gyvulininkystės ūkis turėjo ir vasarinį tvartą. Tas nemažas statinys stovėjo pačiame Nemuno slėnyje, kad gyvulius būtų paprasčiau ganyti pakrančių ganyklose.

Mėžiuose nuo seno rūpintis savųjų žemės naudmenų kokybe: arimai ir ganyklos sausinti griovių tinklu, prižiūrėtos šienaujamos paupio pievos, tvarkytas privatus miško ruožas.

Tvarkingą panemunių ūkį nušlavė Antrasis pasaulinis karas ir sovietinė okupacija. Frontuose žuvo Mėžiuose dirbę Kurtas, Fricas ir Frydrichas Albaičiai. 1945 m. vasarį prie Tepliuvos žuvo į folkšturmą mobilizuotas paskutinysis dvaro savininkas B. Šneideris.

Sovietinės okupacijos metais dvarvietė visiškai sunaikinta – naujam režimui nereikėjo tvarkingo ūkio, gausios pienininkystės produkcijos, našių žemės naudmenų. Ten teliko senųjų kapinačių pėdsakai.

Tuomet buvo sunaikintas ir nuošalus Treibgirių kaimelis – sovietinis režimas gyventojus stengėsi sutelkti didesnėse gyvenvietėse, kur juos būdavo galima patogiau kontroliuoti. Mat kokiuose nuošaliuose vienkiemiuose įsikūrę žmonės (tegu ir kolonistai iš Rytų) gal būtų užsiėmę nepageidautina privačia veikla, gyvenę pernelyg laisvai – be administracinės ir politinės priežiūros. Taip buvo panaikintas ir pernelyg autonomiškas „kapitalistinis“ Bioterschofo dvarelis Trapėnuose.

Ilgiau išliko keli Būdupėnų vienkiemiai. Tiesa, vietovė gal ir galutinai prarado savo senąjį vardą. Ten likusios sodybos pavadintos **Dolžanskoje**, o Būdupės upelis – *Gruševka*. Trapėnų giria pavadinta *Les Nemanskij*. Laime, išliko bent didžiosios upės vardas *Neman*.

Panemuniuose išliko gal vienintelis iš senųjų verslų – ten uoliai kastas smėlis ir žvyras. Sovietinės ir vėlesnės ekonomikos laikais buvusiam klestinčio ūkio krašte apsiribota lengviausiais dalykais – pačios gamtos sukurtų naudingųjų iškasenų įsisavinimu.

LITERATŪRA

- Kuhnke E. Heimatbuch des Kreises Tilsit – Ragnit. Ragnit, 1932.
- Broszeit W. Das Kirchspiel Trappen. Kreis Tilsit – Ragnit. Plön, 1981.

* „Národ“, 1932 m. rugpjūčio 19 d. Nr. 161
Iš čekų k. vertė Julius Adomaitis

Pro memoria

Tverečiaus ažuolą prisimenant

In memoriam Bronius Saplys

Bronius Saplys, 1994 m. spalio mėn.

*Nepareis, nesugrįš, nepabels į duris,
Nors iš skausmo ir plyštų širdis.
Amžinybėj tylioj jis ilsės ramiai,
Tik sapne kai kada aplankys.
Mirtis – tai slenkstis, bet ne pabaiga,
Brangiausi žmonės eina ir palieka...
Tačiau nuo jų nusidriekia šviesa,
Ir atminty gyvi išlieka...*

Š. m. birželio 3 d., balandy atšventęs 93 savo gyvenimo metus, tyliai ramiai Anapilin išėjo Bronius Saplys, tverečėnas, gyvenęs Toronte, Kanadoje. Rodos, taip neseniai visi buvome susirinkę jo prisiminimų knygos „Gyvenimo kelionė: Tverečius – Torontas“ (Vilnius: Homo liber, 2012) pristatyme Vilniaus igulos karininkų ramovėje ir jo gimtinėje Tverečiuje, o štai dabar, praėjus vos pusmečiui, netekome jo visam laikui.

Birželio 7 d., paminint šviesų velionio atminimą, Šv. Mikalojaus bažnyčioje buvo aukojamos šv. Mišios, susirinko gausus būrelis Švenčionijos klubo narių, a. a. Broniaus Saplio draugų, pažįstamų, bendraminčių bei ji pažinojusių.

Po šv. Mišių visi prie arbatos puodelio susirinko bažnyčios bendruomenės salėje.

Su giliu liūdesiu ir pagarba apie velionį prisiminimais dalijosi „Valstiečių laikraščio“ priedo „Tėviškės šviesa“ žurnalistas Bernardas Šaknys, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas habil. dr. Kazimieras Garšva, „Vilnijos“ draugijos pirmininko pavaduotoja, Lietuvos Sąjūdžio tarybos narė Nijolė

Balčiūnienė, Švenčionijos klubo pirmininkė Vanda Gumauskienė, klubo metraštininkė Vilhelmina Pundienė bei kiti dalyvavusieji. Negailėta gražių, šiltų žodžių velioniui, kuris ilgą laiką gyvendamas Kanadoje, tiek daug dėmesio skyrė Lietuvos širdžiai – Vilniui ir jo kraštui.

Ta intencija birželio 7 d. buvo aukojamos šv. Mišios Švenčionių Visų Šventųjų bažnyčioje (aukojo Švenčionių bažnyčios rezidentas, kunigas, buvęs ilgametis Tverečiaus parapijos klebonas Steponas Tunaičiui, labai artimai bendravęs su velioniu) bei Ceikinių Švč. Mergelės Marijos Vardo bažnyčioje (aukojo Mielagėnų Palaimintojo Jurgio Matulaičio parapijų globos namų direktorius klebonas Marijonas Savickas).

Birželio 7 d. trys seserys – Ona Banevičienė, Elena Saplytė ir Melanija Žilienė – Tverečiuje aplankė tėvų kapus, maldoje prisiminė Anapilin išėjusį brolių – a. a. Bronių Sapli.

Švenčionijos klubas nuoširdžiai dėkoja klebonui Marijonui Savickui bei Švenčio-

nių bažnyčios rezidentui kunigui Steponui Tunaičiui už nuoširdžias maldas, visiems, prisiminusiems didį lietuvių tautos mylėtoją bei puoselėtoją a. a. Bronių Sapli ir pagerbusiems šviesų jo atminimą, bei reiškia gilią užuojautą velionio šeimos nariams ir artimiesiems: seserims – Onai, Elenai ir Melanijai, gyvenančioms Lietuvoje, sūnams – Linui, Ramūnui ir Alvydui, marčioms – Astai, Silvijai ir Rimai bei 9-iems anūkeliams, gyvenantiems tolimoje Kanadoje.

Mūsų mintyse ir širdyse Jis visada išliks tikras lietuvių tautos sūnus, patriotas, toks pats veiklus, gražus, geromis, šiltomis akimis, energingas, žvalus ir besišypsantis, kaip toje nuotraukoje iš Jo prisiminimų knygos...

Ilsėkis ramybėje, šimtameči Tverečiaus ažuole, Jūsų prasmingi dideli darbai bei šviesūs, šilti prisiminimai apie Jus išliks visiems laikams Lietuvos žmonių širdyse!

*Gražina BANEVIČIENĖ, Švenčionijos klubo pirmininkės pavaduotoja
Vytauto Ylevičiaus nuotr.*

Lietuva – Ukraina

Lietuvos atstovų viešnagė festivalyje „Zašків – didvyrių žemė“ Ukrainoje

Beata IVANAUSKIENĖ, Lietuvos Sąjūdžio Kauno tarybos informacijos biuras

Š. m. birželio 15–16 d. Lvovo sritys (Ukraina) tarybos pirmininko Petro Kolodiy kvietimu Lietuvos Sąjūdžio, Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS), Atlanto sutarties Lietuvos bendrijos (LATA) ir Kauno m. savivaldybės atstovų delegacija dalyvavo festivalyje „Zašків – didvyrių žemė“. Lietuvos delegacijos nariai kartu su Ukrainos parlamentarais, Lvovo sritys tarybos atstovais, Lvovo arkivyskupu metropolitu Igor (Vozniak) sveikino į festivalį susirinkusį jaunimą. Festivalio dalyviams LŠS nariai Juozas Janušaitis su Regina Kabalinienė pristatė meninę programą.

LATA pirmininkas, LŠS Centro valdybos narys dr. Audrius Skaistys, Kauno m. sav. tarybos Kultūros ir meno komiteto pirmininkas Aušrys Kriščiūnas bei Kauno m. sav. administracijos Kultūros paveldo skyriaus vedėjo pavaduotojas Zenonas Girčys susitikime su Lvovo sritys pirmininku pristatė bendradarbiavimo tarp Lvovo sritys ir Lietuvos gaires. Lietuvos Sąjūdžio Kauno tarybos pirmininkas, LŠS narys dr. Raimundas Kaminskas atminimo ženklus „Su Sąjūdžiu už Lietuvą“ įteikė Lvovo sritys tarybos pirmininkui Petro Kolodiy, Ukrainos parlamento nariui Olegui Pankevič, Lvovo sritys tarybos deputatams Sviatoslavui Šeremetui, Jaroslavui Kravčenko. Po susitikimo su Lvovo sritys tarybos viršininku Lietuvos delegacija dalyvavo Europos integracijos

komiteto posėdyje, kuriame aptarė Ukrainos bendradarbiavimą su Kauno miestu.

Lietuvos atstovai kelionės metu aplankė E. Konovaleco muziejų Zaškive, Dubliuose prie Lvovo agrarinio universiteto, kur studijavo Steponas Bandera (1909–1959), jam pastatytą paminklą ir Ukrainos išsivadavimo kovų muziejų bei Operos ir baletų teatrą Lvoje.

Festivalis „Zašків – didvyrių žemė“ skirtas žymaus Ukrainos karinio ir politinio veikėjo, Ukrainos tautos respublikos armijos vado, pulkininko, Ukrainos karinės organizacijos vadovo E. Konovaleco (Evhen Konovalec) 122-osioms gimimo metinėms (1891–1938). Kasmet festivalis vyksta E. Konovaleco gimtajame kaime Zaškive (Žovkvos r., Lvovo sritys). Festivalio tikslas – ugdyti jaunimą patriotine dvasia.

E. Konovalecas buvo vienas iš aktyviausių Ukrainos nepriklausomybės šalininkų, visą gyvenimą paskyręs Ukrainos išlaisvinimui iš okupacijos. E. Konovalecas, Sičės šaulių pulkininkas, didelį autoritetą įgijo išsilaivimo kovų metu 1917–1920 m. E. Konovalecas 1920 m. įsteigė Ukrainos karinę organizaciją (UKO) ir jai vadovavo. 1927 m. inicijavo, 1929 m. įsteigė ir vadovavo politinei Ukrainiečių tautinei organizacijai (UTO), kuri rūpinosi Ukrainos išsivadavimu. 1920 m. Lietuvos teritorijoje veikė UKO atstovybė. E. Konovalecas nuo 1929 m. turėjo Lietuvos pilietybę. Lietuva finansškai

rėmė 1929–1934 m. Kaune spausdinamus ukrainiečių tautininkų sąjūdžio oficialius leidinius. E. Konovalecas skleidė pasauliui informaciją apie ukrainiečių padėtį sovietų okupacijoje – badmetį Sovietų Ukrainoje 1932–1933 m. ir kitus didelius žmogaus teisių pažeidimus. 1938 m. gegužės 23 d.

Roterdame įvykdytas teroristinis pasikėsinimas į E. Konovalecą. E. Konovaleco mirties diena Ukrainoje švenčiama kaip Didvyrių diena. 2012 m. ant Lietuvos šaulių sąjungos pastato Laisvės al. 34 atidengta E. Konovalecui skirta memorialinė lenta su bareljefu.

Kalba lietuvių delegacijos atstovas, LATA pirmininkas Audrius Skaistys, Zašківas, Lvovo sritys, Ukraina. 2013 m. birželio 15 d. R. Kaminsko nuotr.

Lietuvių delegacija prie paminklo plk. E. Konovalecui Zaškive, Lvovo sritys, Ukraina. 2013 m. birželio mėn. 15 d. A. Malinausko nuotr.

Lietuvių delegacija Lvovo sritys taryboje, Ukraina. 2013 m. birželio mėn. 15 d. Stovi iš dešinės į kairę: antras – LATA pirmininkas dr. Audrius Skaistys, trečias – Kauno Sąjūdžio pirmininkas dr. Raimundas Kaminskas, ketvirtas – Kauno m. sav. tarybos narys Aušrys Kriščiūnas, šeštas – Kauno m. sav. administracijos atstovas Zenonas Girčys. Kauno Sąjūdžio archyvo nuotr.

Už Novos – zanavykai

2018 m. minėsime 1918 m. Vasario 16-osios Akto 100-metį ir lietuvių kalboje žodžio „zanavykas“ įsitvirtinimo 150-ąjį gimtadienį. Kaip šis nelietuviškos kilmės žodis įsibrovė į tautos kasdieninį gyvenimą, mūsų laikraščio skaitytojams ir pasakoja žurnalistas, kraštotyrininkas Bernardas ALEKNAVIČIUS.

„Zanavykai – vienos girios baravykai“, išgirsime šį posakį bet kurioje Lietuvos vietoje. Tai kas gi tie zanavykai – vienos girios baravykai!? Pirmasis toks baravykas išdygo 1886 m. Peterburge pasivadinęs Stanislovu Zanavyku, kuris 1891 m. Tilžėje išleido „Apsakymus apie Lietuvos praeitį“. Netrukus sulaukėme ir Jono Zanavykučio, kuris ne kur nors kitur, bet toje pačioje Tilžėje 1897 m. išspausdino savo parengtą leidinį „Sąskaita arba statistika visų lietuviškų knygų, atspausdintų Prūsijoje nuo 1864 metų iki pabaigai 1896“. Tuo pačiu metu Lenkijoje sušvito dar vienas baravykas – kun. Justinas Staugaitis pasirinkdamas sau slapyvardį – Zanavykas.

Kiek vėliau jau ir Lietuvoje pradėjo dygti baravykai. Prie Lukšių, Švediškių k., ūkininkas šviesuolis Juozas Užupis (1894–1941) ir prie Naumiesčio diakonas Saliamonas Dairutis (1902–1928) savo rašinius spaudoje publikuoja Zanavyko slapyvardžiu. Ir iš kur toks stiprus užkratas? Rusijoje, Prūsijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje! Ir iš kur šis noras tapti zanavyku! Trys Zanavykai ir Zanavykutis, šiandienine terminologija kalbant, buvo su kokybės ženklu, o tas pirmasis ir labiausiai užsispyręs Stanislovas Zanavykas, nors ir be kokybės ženklo, sakė: „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka...“ Tai štai kur šio užkrato esmė – noras būti ne tik lietuviu, bet ir zanavyku. O ir ši nauja, nors ir ne lietuviškos kilmės, žodį mums pagimdė laikmetis ir susiklosčiusios aplinkybės. Ir žodį „zanavykas“ reikėtų laikyti spaudos draudimo kūdikiu.

Grižkime šiek tiek į praeitį.

Rusijos caras Aleksandras II savo viešpatavimo metais netikėtai prisiminė Romos imperatoriaus Julijaus Cezario pasakytus žodžius: „Skaldyk ir valdyk!“ „Protingai mąstė tas romėnas, – pagalvojo caras. – O kodėl man taip nesieltgi?“ Ir 1867 m. gruodžio 31 d. savo pavaldiniams paliepė nuo Marijampolės apskrities atskirti vakarinę jos dalį ir ten įkurti naują Vladislavo (Naumiesčio) apskritį, kad tuos „litovcus“ būtų galima lengviau valdyti. Nuo Novos kaimo (Aleksoto vlsč.) prasidėjo naujoji Vladislavo apskritis. Taip, nuo Novos kaimo. Todėl ir žodis „zanavykas“ turėjo „gimti“ ne anksčiau kaip 1868 m. Vladislavo (Naumiesčio) apskrities ribos tuomet buvo nubrėžtos Nemunu, Šešupės ir Višakio upių vagomis ir visa tai sudarė nedidelį žemės trikampį, prisišliejusį prie Prūsijos. To meto žmonių pagrindinis judėjimas vyko Nemunu ir panemuniais. Todėl ir naujosios apskrities riba turėjo

eiti kažkur prie Nemuno. Ir tuo nesunkiai galim įsitikinti. Nuo Zapyškio važiuodami į vakarus kairiaja Nemuno pašlaite už 3 km pasiekiame Skirpstajos upelio slėnį. Užkopę ant stataus Nemuno šlaito, kurį vietiniai gyventojai Skirpstajos kalnu vadina, atsiduriame Novos kaime. Šis kaimas 1869 m. priklausė Marijampolės apskrčiai, o į vakarus besitęsiantys plotai – naujoji Vladislavo (Naumiesčio) apskritis, tiksliau – Dabralavės (Lekėčių) valsčiaus pradžia.

Taigi po 1868 m. Lekėčių link važiuoja žydėlis su „tavoru“, o, arklui išeivus Skirpstajos kalną, pirmą sutiktą keleivį Joškė klausia:

– Tai kur čia ta naujoji Vladislavo apskritis?

– Už Novos kaimo, – atsako sutiktasis.

– O! Tai za Nevy...

Todėl už Novos kaimo naujai įkurta apskritį zapyškietiai pradėjo vadinti Zanavykais. Šio vardo nesipurtė ir Vladislavo (Naumiesčio) apskrities gyventojai. Po daugelio metų, kai ne vienas kultūrininkas savo slapyvardžiu buvo pasirinkęs Zanavyką (Maironis, kun. Justinas Staugaitis, Juozas Užupis, diak. Saliamonas Dairutis), prasidėjo špagų laužymas. Daugelis šviesuolių norėjo būti zanavykais, bet kada ir kaip atsirado šis žodis – niekas nežinojo. Besiginčijančios pusės sutarė, jog žodis „zanavykas“ – slaviškos kilmės, kad jis kilęs nuo žodžių „už Novos“ (za Nevy), bet ginčo dalyviai nežinojo vienos smulkmenos, jog Vladislavo (Naumiesčio) apskrities pradžia – už Novos kaimo, todėl ir kun. dr. Jonas Totoraitis zanavykais laikė visos Zapyškio parapijos gyventojus. O kun. Justinas Staugaitis apsiribojo tik panoviais ir teigė, jog zanavykai gyvena už Novos upės, bet tik neaiškus, kuriame krante. Pagaliau buvo priėjus prie išvados, kad zanavykai gyvena panoviais (abipus Novos). Ir remdamasis šiuo teiginiu jis nusakė zanavykų (panoviškių) šnektos ribas. Šioje publikacijoje mes kalbame ne apie šnektą, bet apie zanavykų regioną. Tai jau kur kas plačiau. Beje, čia reikia prisiminti ir prof. Praną Dovydaitį, kuris, be galo norėdamas būti zanavyku, buvo gimęs kairiajame Višakio upelio krante ir teigė, kad visi tie baudžiauninkai, kurie Žemojoje Panemunėje Zano dvare ėjo lažą, buvo zanavykai. Ir kun. J. Staugaitis, ir prof. P. Dovydaitis kalbėjo apie labai mažus zanavykų plotus. Vienas – apie Griškabūdį ir Sintautus, o kitas – apie Žemąją Panemunę. Iš tikrųjų zanavykų regionas pradėjo formuotis 1868 m. nuo to nelemto caro paliepimo. Ir šiandien dar daug kas ginčijasi dėl „zanavyko“ vardo kilmės, bet gaila, kad niekas neprisimena to vargano žydėlio, kuris su silkių statine iš Zapyškio važiuojo per naujai sukurta Vladislavo (Naumiesčio) apskritį ir kartojo „už Novos, už Novos“ („za Nevy, za Nevy“). Taigi ne už Novos upės, ne už jos dešiniojo ar kairiojo kranto, bet už Novos

kaimo prasideda zanavykai. O ir zanavykų pradžia – nuostabūs Skirpstajos kalnas, nuo kurio atsiveria pasakiškas Nemuno reginys, kurio dar XIX a. pabaigoje ne kartą gėrėjosi Lietuvos himno autorius dr. Vincas Kudirka.

Norėdami patikslinti šią versiją, prieš keletą metų kartu su panevėžiečiu kraštotyrininku Vincentu Aleknavičiumi aplankėme Novos kaimą (Zapyškio seniūniją) ir šio krašto senieji gyventojai mus įtikino, jog žodžio „zanavykas“ atsiradimo iš „za Nevy“ versija turi tvirtą pagrindą.

Viešėdami Novos kaime ir čia sutikę eigulį Antaną Jakubauską, gimusį 1919 m., klausiamo:

– Kodėl jūsų kaimo toks pavadinimas? Nova čia tai neteka?

Novos kaime gimęs eigulys šypteli ir sako:

– Tai ilga istorija. Mano tėvuko tėvukas yra pasakojęs, jog šios vietos kažkada Dabralavės dvarui priklausė. Čia buvusi giria. Gal daugiau kaip prieš 200 metų tą girią kirto ir parceliavo į sklypus. O tuos sklypus įsigiję žmonės rovė kelmus ir statėsi sodybas. Ir kaimui tuomet buvo duotas Naujienos vardas. (1807 m. vokiečių leistame Sūduvos žemėlapyje šis kaimas įvardintas „Nausote“ – B. A.). Rusai mūsų kaimą vadino Novoje – nuo žodžio „nauja“. Vėliau ir lietuviai mūsų kaimą pradėjo vadinti Novynos kaimu, o dabar jau geras šimtas metų mūsų kaimas tiesiog Novos kaimu vadinamas.

Tai tokia šio kaimo vardo evoliucija.

– Tai kas jūs būsite: kapsas ar zanavykas? – teiraujamės pašnekovo.

– Aš tai nei kapsas, nei zanavykas.

Aš sūduvis. O zanavykai – už Novos, už mūsų kaimo. Altoniškiečiai, Riogliškiai, Kuras ir kiti Lekėčių valsčiaus kaimai – tai jau grynai zanavykai...

Atsisveikinę su buvusiu eiguliu ir daug

apie šį kraštą žinančiu Antanu Jakubausku, skubame pas 1906 m. Kuro kaime gimusią zanavykų Antaniną Rinkevičiūtę-Kazlauskienę. Ši eigulio Vinco Kazlausko našlė, buvusi Tauro apygardos Žalgirio rinktinės laisvės kovotojų ryšininkė, nuo 1933 m. gyvenanti Papiškinės girios pasodoje, ne blogiau už buvusį eigulį A. Jakubauską pažįsta gimtąsias apylinkes.

– Papiškinės girios pasoda, kurią aš nusipirkau, ir Kuro girininkija pastatytos ant Altoniškių kaimo žemės, – pasakoja Antanina Kazlauskienė.

– Ir mes dar prieš Antrąjį pasaulinį karą priklausėme Šakių apskrčiai, Lekėčių valsčiui, ir visą laiką buvome zanavykai, nes esame gimę už Novos kaimo. O Novos kaimas – jau Zapyškio teritorija, ir ten jau gyvena suvalkiečiai, o altoniškiečiai, nors ir zanavykai, Nepriklausomybės metais jie priklausė Lekėčių valsčiui, bet ten Zapyškio parapija...

Po šių pagyvenusių žmonių pasakojimo įsitikinome, jog už Skirpstajos kalno ir Novos kaimo jau zanavykai gyvena.

Nuostabą kelia ir šių žmonių žodžio „zanavykas“ prasmės suvokimas ir regiono pradžios nustatymas nuo Skirpstajos kalno, nes kažkada ir Altoniškių kaimo dalis Rupiškai įėjo į Vladislavo (Naumiesčio) apskritį, o tai liudija ir vieno Rupių kaimo gyventojo priklausymas Lekėčių valsčiui iki 1940 m. O 1906 m. Lekėčių ir Zapyškio parapijų skyrybos vyko ne kur kitur, bet ant Lekėčių ir Aleksoto valsčiaus ribos – Skirpstajos kalno. Šie žmonės per savo tėvukus ir močiutes mums tarsi gyvi liudininkai, kurie įtikinamai nusako zanavykų regiono pavadinimą ne nuo Novos upės, bet nuo Novos kaimo, pro kurį 1868 m. buvo išvesta Marijampolės ir Vladislavo (Naumiesčio) apskričių riba, o buvęs Lekėčių valsčiaus rytinis pakraštys – zanavykų regiono pradžia.

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2013 m. Liepa

1958 07 04 Karklininkuose gimė **Reinholdas Moras**, 1982 06 13 Klaipėdoje išventintas kun. diakonu, kuriam 1981 05 11 išduotas pažymėjimas aptarnauti Švėkšnos par., o 1981 06 14 Klaipėdoje suteiktas dvasinis palaiminimas. 10 metų dirbo ev. reformatų kun. Biržuose. 1997 m. Klaipėdoje ordinuotas kunigu, suteikiant sidabrinį tarnybinių kryžių. Aptarnauja Klaipėdos, Natkiškių ir Katyčių ev. liuteronų par.

1998 07 04 Skirsnemunėje dabartinis LELB vyskupas (nuo 2004 04 24) dr(hc). **Mindaugas Sabutis** išventintas kunigu (g. 1975 08 26 Tauragėje), įvestas diakono tarnystei 1996 01 06 Jurbarko, o 1996 06 09 ten pat išventintas kunigu diakonu.

1933 07 07 Nibruose (Priekulės par.) gimė **Hansas Jurgis Dumpys**, teologas, kun., išeivijos lietuvių ev. liuteronų vyskupas emeritas.

1908 07 10 Pipiruose (Klaipėdos aps.) gimė **Jurgis Adolfas Jaudžimis**, mo-

kytojas, ev. liuteronų kun. Kalvarijoje (1940–1941).

Mirė 1987 02 24 Flomersheime, prie Frankentolio (Vokietija).

1933 07 14 Tilžėje mirė **Marta Augustė Raišukytė**, spaudos ir kultūros veikėja. Rengė spaudai Vydūno darbus.

Gimė 1874 12 10 Mocviečiuose (Pakalnės aps.).

1858 07 16 Viskitkiuose (prie Varšuvos) gimė **Henrikas Dzeržislovas Sroka**, ilgametis Šakių parapijos klebonas (1886–1941), „Aušros“ platintojas, superintendantas, pirmasis LELB prezidentas.

Mirė 1941 m. rudenį Szerelinch'e (buv. Neustetine, dabar Lenkija).

1978 07 17 Löwenberge (VDR) mirė **Vilhelmas Otto Kibelka**, kun. Vokietijoje.

Gimė 1917 08 04 Piktupėnuose, misionieriaus ir kunigo Martyno Kybelkos (1884–1945) šeimoje.

2008 07 19 Tauragės Martyno Mažvydo ev. liuteronų bažnyčioje **LELB X Sinodas**

pritarė 2007 05 19 Čikagoje įvykusio 11-ojo Lietuvių evangelikų liuteronų bažnyčios išeivijoje Sinodo nutarimui „**Prisijungti prie Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios ir toliau tęsti savo misiją vienybėje su LELB**“.

1993 07 21 Šiauliuose mirė **Mečislovas Bekeris**, mokytojas, 1988 03 20 Batakiuose pašventintas diakono tarnystei, 1989 04 16 ten pat išventintas kunigu diakonu. Rašė eiles ir giesmes. Aptarnavo Šiaulių, Panevėžio, Radviliškio, Kelmės ir Joniškio atsikuriančias parapijas.

Gimė 1927 02 02 Šingaudiškyje (Pakruojo r.).

1998 07 26 Kaune kunigas diakonas **Saulius Juozaitis** (g. 1961 02 25 Kaune) išventintas ev. liuteronų kunigu. Aptarnauja Kauno par.

1913 07 27 Bitėnuose mirė **Anė Jankuvienė-Puknaitė**, Martyno Jankaus žmona, aktyvi Mažosios Lietuvos visuomenės veikėja. Palaidota Bitėnų kapinėse.

Gimė 1866 08 21 Jodžiūnuose (Pilkalnio aps.).

1648 07 28 Karaliaučiuje mirė **Kristupas Šmitas (Schmid)**, giesmių eiliuotojas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, mokytojavo, kunigavo. Viena jo giesmė „Nauji metai stojis jau“ paskelbta D. Kleino giesmyne.

Gimė 1610 11 10 Želvoje (Išruties aps.).

1948 07 31 įregistruota **Lauksargių** ev. liuteronų parapija (įsteigta 1864 m. kaip Vilkyskių parapijos filija, po II pasaulinio karo pradėjo veikti 1947 06 30). 1887 10 06 pašventinta dabartinė mūrinė bažnyčia. Aptarnauja kun. Edikas Šulcas.

1993 07 31 Smalininkuose mirė **Lidija Meškaitytė**, žymiausia Klaipėdos krašto savamokslė tapytoja; ypač vertingos jos peizažinės miniatiūros.

Gimė 1926 12 30 Antšvenčiuose (Pagėgių aps.).

Parengė Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Algirdas Mikas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Sigitas TUTLYS*, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

Prieš 73 metus, 1940 m. birželio mėn., buvo sudaryta vadinamoji Liaudies vyriausybė. Kas buvo ši vyriausybė?

Liaudies vyriausybė, arba Lietuvos liaudies vyriausybė – marionetinė aukščiausios vykdomosios valdžios institucija Sovietų Sąjungos okupuotoje Lietuvoje. Veikė 1940 m. birželio 17–rugpjūčio 25 d.

1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, krašto inkorporavimui į Sąjungą vykdyti tą pačią dieną į Kauną atvyko SSRS vyriausybės ypatingasis įgaliojtinis Lietuvai, SSRS užsienio reikalų liaudies komisaro pavaduotojas Vladimiras Dekanozovas (jis Lietuvoje buvo iki liepos 21 d.)¹. SSRS pasiuntinybės pareigūnų padedamas, V. Dekanozovas suformavo Lietuvos vyriausybę, demagoginiais sumetimais pavadintą Liaudies vyriausybę. Laikiniai einas Lietuvos Respublikos prezidento pareigas Antanas Merkys birželio 17 d., vykdydamas V. Dekanozovo nurodymus, paskyrė jo statytinį kairiųjų pažiūrų visuomenės veikėją Justą Paleckį ministru pirmininku ir pavedė jam sudaryti vyriausybę. Šis aktas net formaliai buvo neteisėtas, nes, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, ministrui pirmininkui perėmus prezidento pareigas, naujuoju ministru pirmininku turėjo tapti buvusio ministro pirmininko pavaduotojas, šiuo atveju – Kazys Bizauskas. Konstitucija leido A. Merkii skirti naują ministrą pirmininką tik tuo atveju, jeigu prezidentas Antanas Smetona būtų miręs arba atsistatydinęs ir jeigu konstitucine tvarka būtų atsistatydinęs arba buvęs atstatydyntas esantis ministro pirmininko pavaduotojas K. Bizauskas. Tą pačią dieną A. Merkys patvirtino J. Paleckio vadovaujamą naująją vyriausybę ir atsistatydino: Vincas Krėvė-Mickevičius – ministro pirmininko pavaduotojas, užsienio reikalų ministras ir laikinai einas švietimo ministro pareigas, generolas Vincas Vitkauskas – krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas, Povilas Pakarklis – teisingumo ministras, Ernestas Galvanauskas – finansų ministras ir laikinai einas susisiekimo ministro pareigas, Matas Mickis – žemės ūkio ministras ir laikinai einas vidaus reikalų ministro pareigas ir Moisiejus Leonas Koganas – sveikatos apsaugos ministras². Birželio 18 d. švietimo ministru paskirtas Antanas Venclova. Ministras pirmininkas J. Paleckis kartu pradėjo eiti ir Lietuvos Respublikos prezidento pareigas ir kitą dieną, birželio 18-ąją, ministro pirmininko pareigas jis perdavė savo pavaduotojui V. Krėvei. Iš pradžių dalis vyriausybės narių tikėjo Sovietų Sąjungos politikų propagandiniams užtikrinimais, kad SSRS nesikėsina į Lietuvos valstybingumą, kiti tikėjosi, kad pavyks išsaugoti bent ribotą Lietuvos nepriklausomybę ir sušvelninti SSRS politikos padarinius Lietuvai. Vėliau į vyriausybę buvo įtraukta komunistai, o svyruojantys ministrai perėjo į jų pusę.

Iš SSRS ambasados ir 1918 m. įkurtos Lietuvos komunistų partijos (toliau – LKP) parinkti Lietuvoje žinomų visuomenės ir kultūros veikėjai – E. Galvanauskas, M. L. Kogano, V. Krėvės, M. Mickio, P. Pakarklio, J. Paleckio, A. Venclovos, V. Vitkausko – sudaryta vyriausybė SSRS vadovybė siekė užmaskuoti okupaciją, nuraminti ir apgauti Lietuvos bei pasaulio visuomenę, įteisinti krašto aneksiją. Liaudies vyriausybės branduolį sudarė prieš Lietuvos Respublikos autoritetinį valdymą nusiteikę radikalų kairiųjų pažiūrų inteligentai, tarp jų Lietuvos draugijos SSRS kultūrai pažinti³ valdybos 4 nariai (J. Paleckis, V. Krėvė, P. Pakarklis ir A. Venclova), Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos jaunosios kartos veikėjai J. Paleckis, M. Gedvilas ir kiti, iki okupacijos kelerius metus artimai bendravę su SSRS atstovybe (joje dirbusiais žvalgybininkais), palaikę ryšius su nelegalia LKP arba skleidę kultūrinį bolševizmą⁴. Iš pradžių Lietuvos žmonės palankiai sutiko naujos vyriausybės sudarymą, tikėdamiesi iš jos pozityvių socialinių permainų (ypač pasitikejo V. Krėvei), bet, pradėjus griauti iki tol egzistavusią Lietuvos valstybinę santvarką, jie naująją vyriausybę greitai nusivylė.

J. Paleckio vyriausybė buvo marionetinė. Ji turėjo politinio savarankiškumo bruožų,

todėl galėjo kiek priešintis okupantų savivalei ir nurodymams, bet šito nedarė. Dėl politinio netoliaregiškumo, pasyvumo ir nuolankumo bei dalies vyriausybės narių, ypač komunistų, išdavikiškos veiklos ji padėjo okupantams inkorporuoti Lietuvą į Sovietų Sąjungą. Tokiai vyriausybės politikai bandė priešintis jos nariai E. Galvanauskas ir V. Krėvė. E. Galvanauskas netrukus iš pareigų pasitraukė, o V. Krėvė tik formaliai ėjo (iki rugpjūčio 25 d.) ministro pirmininko pareigas. Šiai vyriausybei, taip pat LKP, spaudai bei kitoms masinės informacijos priemonėms per savo grupę vadovavo V. Dekanozovas. Su juo buvo derinamos vyriausybės ir LKP vadovų kalbos, laikraščių vedamieji straipsniai.

J. Paleckis ir vyriausybės nariai prisiekė šalies Konstitucijai ir pasižadėjo ginti Lietuvos nepriklausomybę. Birželio 19 d. pasakytoje kalboje (iš anksto suderintoje su SSRS emisaru V. Dekanozovu ir LKP vadovybe) J. Paleckis tikino, kad bus išlaikyta Lietuvos Respublikos konstitucinė santvarka, suverenitetas, demokratinės teisės ir laisvės, vykdoma savarankiška politika, su SSRS palaikomi glaudūs draugiški santykiai. Birželio 19–20 d. vyriausybės teisėtumą pripažino Lietuvos Respublikos Seimo prezidiumas, kariuomenės, Šaulių sąjungos, savanorių kūrėjų ir kitų visuomeninių organizacijų atstovai, pagrindinių partijų – valstiečių liaudininkų ir krikščionių demokratų – vadovai (jie tikėjosi, kad bus atkurta demokratinė santvarka), birželio 21 d. V. Krėvė aplanke užsienio valstybių ambasadoriai. Istoriko Mindaugo Tamošaičio teigimu, V. Krėvė ir kiti Liaudies vyriausybės nariai, tvirtindami, kad Lietuva nėra Sovietų Sąjungos okupuota, valdžia sudaryta teisėtai, klaidino lietuvių visuomenę ir užsienio valstybes, neatskleidė tikrosios padėties šalyje ir tiesiogiai prisidėjo prie Lietuvos Respublikos aneksijos⁵. Be to, V. Krėvė teigė, kad SSRS įvedė savo kariuomenę tik Lietuvos saugumui sustiprinti. Iš tikrųjų ši vyriausybė, komunistų kolaborantų padedama, uoliai vykdė Maskvos direktyvas ir grovė Lietuvos valstybingumą: amnestavo politinius kalinius (dauguma jų buvo nubauti už komunistinę veiklą), nemažai jais apsimečiusių kriminalinių kalinių, iš kalėjimo išleista LKP vadovą Antaną Sniečkę birželio 19 d. paskyrė Valstybės saugumo departamento direktoriumi⁶, tą dieną uždraudė lietuvių tautininkų sąjungos ir lietuvių tautiško jaunimo sąjungos *Jaunoji Lietuva* veiklą, birželio 25 d. legalizavo LKP (netrukus ir 1919 m. Vilniuje įkurtą Lietuvos Lenino komunistinę jaunimo sąjungą), birželio 26 d. nutraukė konkordatą su Vatikanu, birželio 27 d. paleido Lietuvos Respublikos Seimą ir Valstybės tarybą, buvo sustabdytas visų iki 1940 m. birželio 20 d. įregistruotų draugijų ir jų skyrių veikimas, atšaukti laikraščiams ir žurnalams leisti leidimai, išduoti iki birželio 20 d., sugriežtino informacijos ir spaudos priežiūrą, uždraudė visus nekomunistinius laikraščius ir žurnalus (išskyrus oficiozą *Lietuvos aidas*)⁷, liepos 1 d. uždarė visas kitas politines, visuomenines, kultūrines ir religines organizacijas (net studentų korporacijas), veikusias iki birželio 15 d., nutarė SSRS valstybiniam bankui perduoti užsienio bankuose laikomas Lietuvos aukso atsargas. Liaudies vyriausybė jau birželio pabaigoje–liepos pradžioje visas Lietuvos Respublikos valdymo sritis (valstybinės valdžios institucijas, kariuomenę, policiją, teismus ir kt.) ėmė pertvarkyti pagal SSRS modelį. Siekiant sunaikinti Lietuvos Respublikos jėgos struktūras ir vietoj jų įsteigti Sovietų Sąjungai analogiškas struktūras, birželio 26 d. buvo pradėta kurti liaudies milicija, kurią formavo LKP vietos komitetai ir kuri nuo liepos 26 d., panaikinus policiją, liko vienintelė tvarkos saugotoja. Ministrų Taryba liepos 3 d. priėmė kariuomenės pertvarkymo įstatymą, kuriuo kariuomenė buvo pavadinta Lietuvos liaudies kariuomenė ir joje SSRS pavyzdžiu įvesta politinių vadovų pareigybė. Liepos 11 d. sustabdytas Šaulių sąjungos veikimas, o liepos 13 d. ją pradėta nuginkluoti ir likviduoti. Vyriausybė atleido daugelį pareigūnų ir valdininkų. Nuo birželio pabaigos ministrų (daugiausia M. Gedvilo ir P. Pakarklio) potvarkiais pradėta atleidinėti iš pareigų aukščiausiosios karininkus, apskričių viršininkus, burmistrus, policijos viršininkus, teisėjus, valsčių viršaičius. Iki liepos vidurio atleista apie 350 aukščiausiosios ir vidurinėsios grandies valdininkų. Į jų vietą buvo ski-

riami LKP iškelti, komunistinių arba kairiųjų pažiūrų, prosovietišškai nusiteikę, dažniausiai mažaraščiai, asmenys, taip pat komjaunuliai. V. Dekanozovo ir SSRS pasiuntinio Kaune Nikolajaus Pozdniakovo kontroliuojama LKP tapo vienintelė valdžia, o Liaudies vyriausybė – klusnia jos valios vykdytoja, sprendusi tik antraeilius klausimus.

Galima manyti, jog priešiškus A. Smetonos režimui buvo toks stiprus, kad džiaugsmas dėl jo žlugimo daugeliui laikinai užgožė okupacijos pavojų. Sovietams trumpam laikui pavyko sukurti iliuziją, kad žlugo tik A. Smetonos režimas, o ne valstybė. Maskvai neprireikė įvesti okupacinio režimo, nes okupacinės administracijos funkcijas atliko Liaudies vyriausybė, kurios veiklą kontroliavo V. Dekanozovo grupė. Lietuvos Respublikos valstybės teisės specialistas prof. Mykolas Rėmeris taip apibūdino naująją vyriausybę: *Liaudies vyriausybė buvo sovietų ekspozitūra, jie patys [t. y. ministrai] buvo marionetės sovietų rankose. Tačiau jie patys iš karto to gerai nesuprato. Naiviai pasitikėdami sovietais, jie manė galėsįą Lietuvos valstybę, išvaduotą nuo „plutokratinių“ reakcinių „Smetonos tautininkų“ režimo, <...> išlaikyti, pasukant jos plėtojimosi liniją demokratijos ir liaudiškumo kryptimi <...>. Sovietų siekiam pakenkti jie negalėjo*⁸. Birželio 16 d. Lietuvoje buvo paskelbtas valstybės gynimo metas, o birželio 22 d. J. Paleckio aktu buvo grąžintas sustiprintos valstybės apsaugos metas, suteikęs labai plačius įgaliojimus vidaus reikalų ministrui. Tai buvo paranku valdžiai į savo rankas ėmusiems komunistams: svarbiausi nutarimai buvo priimami ne kolegialiai, Liaudies vyriausybėje, o dviejų asmenu, besąlygiškai vykdžiusių V. Dekanozovo nurodymus – prezidento pareigas einančio J. Paleckio ir vidaus reikalų ministro M. Gedvilo. Liepos 5 d. Liaudies vyriausybė priėmė vadinamojo Liaudies seimo rinkimų įstatymą. Iki rinkimų (liepos 14–15 d.) šios vyriausybės nariai savo pareiškimuose, o užsienio reikalų ministras V. Krėvė Lietuvos

*Sigitas Tutlys dirbą Mažosios Lietuvos enciklopedinio žinyno rengimo grupėje, taip pat Istorijos ir socialinių mokslų redakcijoje mokslinių redaktoriumi (Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, Vilnius).

¹ Birželio 16 d. V. Dekanozovas pradėjo formuoti savo darbo grupę, į kurią įėjo SSRS pasiuntinybės Lietuvoje darbuotojai, SSRS kariuomenės dalių Lietuvoje atstovai, Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto sekretoriato nariai, partijos aktyvistai ir į Lietuvą atvykę Vidaus reikalų liaudies komisariato darbuotojai.

² Visa šios vyriausybės sudėtis (su ministrų biografiniais duomenimis) pateikta lentelėje.

³ Ši draugija, įkurta Lietuvos užsienio reikalų ministerijos pastangomis, 1929–1940 m. veikė Kaune. Sovietų Sąjungos ambasados pastangomis nuo 4-ojo dešimtmečio vidurio ji iš esmės tapo savotiška opozicija Lietuvos valdžiai, legalia SSRS penktąja kolona, t. y. atrama.

⁴ Kultūrinis bolševizmas, arba kultūrbolševizmas, saloninis bolševizmas – komunistinės ideologijos propagavimas

Justas Paleckis (kairėje) ir Vladimiras Dekanozovas SSRS Aukščiausiosios Tarybos VII sesijos metu. Maskva, 1940 m. rugpjūčio 3 d. Nuotr. iš „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 68

pasiuntinius užsienyje ir užsienio valstybių pasiuntinius Lietuvoje tikino, kad rinkimai būsią demokratiniai, neigė gandus apie Lietuvos inkorporavimą į Sovietų Sąjungą. Liaudies vyriausybės ministrų buvo išrinkta į Liaudies seimą, keletas jų kaip delegacijos nariai vyko į Maskvą su prašymu priimti Lietuvą į Sovietų Sąjungą. Įvykdžiusi SSRS vadovybės užduavinį – sudaryti savanoriško stojimo į Sovietų Sąjungą teisėtumo regimybę – rugpjūčio 25 d. Liaudies vyriausybė buvo pertvarkyta į Liaudies komisarų tarybą.

prisidengus kultūra. Lietuvoje aktyviausi jo centrai buvo VOKSO (*Vsesojuznoje obščestvo kulturnoj soiazi s zagranciej, Visasąjunginė užsienio kultūrinių ryšių draugija*, centras – Maskvoje; apie ją trūksta duomenų) skyrius, lietuvių draugija SSRS tautų kultūrai pažinti, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto vadovybė su jos globojama studentų draugija *Scientia* (1936–1940 m.) ir lietuvių rašytojų draugija (nuo 1939 m. pabaigos).

⁵ Tamošaitis M. *Liaudies vyriausybė* / Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 13. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, p. 81.

⁶ Okupantų inspiruojamas jis pradėjo persekioti buvusius Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjus.

⁷ Komunisto Jono Šimkaus redaguojamas *Lietuvos aidas* tapo Liaudies vyriausybės oficiozu ir liepos 12 d. pervadintas į *Darbo Lietuvą*, o rugsėjo mėnesi – į *Tarybų Lietuvą*.

⁸ Cituota iš: *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 71.

Tęsinys kitame numeryje

ALYTAUS PROFESINIO RENGIMO CENTRAS

Kviečiame mokinius, baigusius:

- pagrindinio ugdymo programą, mokytis pagal 3 metų vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo programas;
- vidurinio ugdymo programą, mokytis pagal 1-2 metų profesinio mokymo programas;
- 9 (arba II gimnazijos) klasę, mokytis pagal 3 metų pagrindinio ugdymo ir profesinio mokymo programas;
- 8 (arba I gimnazijos) klasę, mokytis II gimnazijos klaseje;
- neturintčius pagrindinio išsilavinimo, ne jaunesnius kaip 16 metų, mokytis pagal 2 metų profesinio mokymo programas;
- specialiujų poreikių klases, mokytis pagal 3 metų profesinio mokymo programas.

vykdomos profesinio mokymo programos:		
• baldžiaus; • staliaus; • apdailininko (statybininko); • mūrininko betonuojo; • pastatų inžinerinės įrangos montuotojo; • statybos verslo paslaugų teikėjo; • smulkiojo verslo paslaugų teikėjo; • smulkiojo verslo organizatoriaus; • prekybos įmonių vadybininko padėjėjo; • apskaitininko ir kasininko; • kasininko; • sekretoriaus;	• kompiuterio ir organizacinės technikos operatoriaus; • vizualinės reklamos gamintojo; • technikos priežiūros verslo darbuotojo; • automobilių kėbulų remontininko; • automobilių mechaniko; • automobilių elektromechaniko; • tarpautinių vežimų vairuotojo ekspeditoriaus; • automatinų sistemų eksploataavimo mechatroniko; • elektros įrenginių elektromechaniko;	• suvirintojo; • metalo apdirbimo staklininko; • siuvėjo; • kirpėjo; • socialinio slaugytojo; • konditerio; • virėjo; • padavėjo ir barmeno; • viešbučio darbuotojo; • kaimo turizmo organizatoriaus; • floristo; • ekologinio ūkio darbuotojo.

Stojantieji dokumentus gali pateikti darbo dienomis:

Alytaus profesinio rengimo centre, Putnų g. 40, Alytus, tel. (8 315) 77 979, el. p. alytausprc@aprc.lt, http://www.aprc.lt

Statybos technologijų ir verslo skyriuje, A. Jonyno g. 12, Alytus, tel. (8 315) 78 455;

Mykolo Krupavičiaus žemės ūkio ir verslo skyriuje, Klevų g. 10, Balbieriškis, Prienų r., tel. (8 319) 59 192.

Visi mokiniai aprūpinami bendrabučiu, mokama stipendija, suteikiama galimybė įgyti vairuotojo pažymėjimą, kompensuojamos kelionės išlaidos į mokyklą ir atgal 40 km atstumu.

Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio 25-metis

Aukščiausios Tarybos – Atkuriamojo Seimo Pirmininko pavaduotojo, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro Kazimiero Motiekos kalba, pasakyta minint Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio 25 metų jubiliejų LR Seime š. m. birželio 1 d.

Kazimieras Motieka

Gerbiami šios šventės dalyviai!

Gerbiamas iniciatyvinės grupės nary, Sąjūdžio Seimo Tarybos ir Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininke Vytautai Landsbergi!

Nuoširdžiai sveikinu čia dalyvaujančius ir nedalyvaujančius – visus Sąjūdžio dalyvius Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio 25-ųjų metų progą.

Lietuvos žmonės šiomis dienomis susirenka paminėti Lietuvos istorijai nepaprastai svarbų tautos Sąjūdžio reiškinį, kuris vainikavo Lietuvos pergalę prieš kruviną ir nuožmų okupantą, pusę amžiaus laikiusi mus gūžčioje nelaisvėje.

Sąjūdis – tai jėga, kuri sudėtingomis vadinamo Sovietų Sąjungos persitvarkymo aplinkybėmis, sugebėjo grąžinti Lietuvai laisvę ir nepriklausomybę. Tai faktas.

1988 m. birželio 3 d. susikūrusi Sąjūdžio iniciatyvinė grupė ir susikūrusios Lietuvoje Sąjūdžio remimo grupės organizavo Lietuvos žmones į visuotinę Sąjūdį, suformuojant jį į galingą organizaciją su Sąjūdžio Seimu ir jo vykdomuoju organu – Sąjūdžio Seimo Taryba. Taigi toji neišpasakyta didelė išsilaisvinimo jėga buvome mes visi – visi, kurie be galo mylėjo ir myli savo Tėvyne, brangina ir gina jos laisvę. Mes visi – tai visame pasaulyje gyvenantys lietuviai, kurie savo darbais ir patriotiškais jausmais saugo ir neleidžia užgesti Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės aukurui.

Pasitikėjimas Sąjūdžio Seimu ir Sąjūdžio Seimo Taryba buvo milžiniškas. Visi Sąjūdžio politiniai ir moraliniai sumanymai, kovojant už Lietuvos laisvę, buvo įgyvendinami nepaprastai greitai ir be jokių biurokratinių barjerų. Visų Lietuvos žmonių sluoksnių susiklausymas, darba ir pasiryžimas būti laisviems tiesiog vertė kalnus.

Sąjūdis per 1-jame suvažiavime išrinktą Sąjūdžio Seimo tarybą nustatė ryšius su Maskvos ir SSRS rusų demokratinėmis organizacijomis, daugelis kurių palaikė Sąjūdžio, taip pat Latvijos ir Estijos liaudies

frontų siekius atkurti šių valstybių nepriklausomybę.

Reikia vertinti kaip didžiulį Sąjūdžio metų įvykį – dalyvavimą rinkimuose į SSRS liaudies deputatų suvažiavimą. Demokratiškai išrinkti Sąjūdžio remti 36 (iš 42) deputatai nuo Lietuvos, kartu su Estijos ir Latvijos liaudies frontų remtais deputatais išnaudojo visas tuo metu vykusios pertvarkos galimybes. Jų veiklos kulminacija buvo pasipriešinimas Kremliui siekiant įkurti SSRS Konstitucijos priežiūros komitetą ir darbas taip vadinamoje Aleksandro Jakovlevo komisijoje dėl SSRS ir Vokietijos 1939 m. draugystės sutarties ir Molotovo-Ribentropo slaptojo protokolų pripažinimo negaliojančiais nuo jų pasirašymo momento, derybos su įgaliojais asmenimis, kad mūsų jaunuoliai netarnautų sovietinėje kariuomenėje už Lietuvos ribų. A. Jakovlevo komisijoje, ruošiant suvažiavimui nutarimo projektą, didžiulį vaidmenį ir didžiulę pagalbą Lietuvai, Latvijai ir Estijai suteikė vadovaujantysis komisijos narys Rusijos demokratas prof. Jurijus Afanasjevas. Jo veikla, ginant Lietuvos interesus, po 1990 m. kovo 11 d. buvo pelnytai įvertinta aukštu Lietuvos valstybės apdovanojimu.

Komisijoje svarstant Baltijos šalių teiktus nutarimo projektus, daug kartų SSRS kompartijos funkcionieriai mėgino nutarimo projekto tekstą pakeisti, kad jame nieko nebūtų pasakyta apie Molotovo-Ribentropo slaptojo protokolų pasekmių likvidavimą, o aiškiau sakant – apie Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių nepriklausomybės atkūrimą. Diskusijos ir kova su tokiomis tendencijomis buvo nelengva ir ta prasme, kad garsūs ir pasaulyje pripažinti rusų demokratai, pertvarkos sumanytojai ir įgyvendintojai, kaip M. Gorbačiovas, A. Jakovlevas, N. Primakovas, net ir žymus disidentas A. Sacharovas ir kiti, Baltijos šalių ne Sovietų Sąjungos sudėtyje neįsivaizdavo. Tą akivaizdžiai liudija jų pasisakymai ir kurti dokumentai, kaip M. Gorbačiovo ir mums peršami „naujos“ Sovietų Sąjungos sutarčių projektai ir skubiai priimta atitinkanti tuos projektus „nauja“ SSRS Konstitucija.

Po 1989 m. rugpjūčio 26 d. įvykusio Baltijos kelio M. Gorbačiovo vadovaujamas SSRS komunistų partijos centro komitetas paskelbė griežtą išspėjimą. Jame rašoma, kad Baltijos kelio organizatoriai (suprask, Sąjūdis, Latvijos ir Estijos liaudies frontai ir jų vadovai) sukėlė „nacionalistines isterijas, brukančias žmonėms šūkius, skatinančius neapykantą tarybinei sistemai, rusų tautai, Sovietų Sąjungos komunistų partijai ir tarybinei armijai.“ Po viso to seka lemiamas išspėjimas, o tiksliau grasinimas: „Baltijos tautų likimas pavojuje... Jeigu nacionalistai

sugebės pasiekti savo tikslus, padariniai gali būti pražūtingi... Gali iškilti klausimas net dėl paties Baltijos tautų likimo.“ Kas tai, jeigu ne sovietinis grasinimas teroru ir aiškiai pasakytu mūsų tautai gresiančiu genocidu (žr. Jack Matlock, JAV ambasadoriaus Maskvoje atsiminimai).

A. Jakovlevas, kuris vadovavo komisijai ruošiant nutarimo projektą dėl 1939 m. SSRS ir Vokietijos sutarties ir slaptojo protokolų, viename komisijos posėdyje pasakė, kad jeigu mes norime, kad šiame nutarime būtų ir pasekmės pripažintos negaliojančiomis, t. y. pripažinta Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupacija, tai tokio nutarimo liaudies deputatų suvažiavimas niekada nepatvirtins. O kas dėl Baltijos valstybių nepriklausomybės atkūrimo, tai būtų Sovietų Sąjungos pertvarkos pabaiga su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis. A. Jakovlevo nuomone, kad tai neįvyktų, Lietuvai, Latvijai ir Estijai penkerius ar šešerius metus reiktų išbandyti „realią revoliuciją“ ir pažiūrėti, ar ji jiems netiktų. Jie galėtų, pridūrė jis, persitvarkiusioje Sovietų Sąjungoje turėti „politinį ir ekonominį suverenitetą“. Apie Baltijos valstybių okupaciją ir nepriklausomybės atkūrimą A. Jakovlevas net neužsiminė.

Štai tokioje atmosferoje Lietuvos Sąjūdžio, Latvijos ir Estijos liaudies frontų remti liaudies deputatai galiausiai pasiekė tai, kad suvažiavimo nutarime buvo parašyta ir apie Molotovo-Ribentropo slaptojo protokolų pasekmes, jog teisiniu požiūriu slaptieji protokolai prieštaravo trečiųjų šalių suverenitetams ir nepriklausomybei.

Gerbiame,

Sąjūdžio ryžtas ir nekompromisinis siekis gyventi laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje šiandien yra ne mažiau aktualus. Todėl labai norisi, kad mūsų valstybės institucijose būtų dirbama Sąjūdžio dvasia, kad rūpestis dėl Lietuvos žmonių gerovės būtų ne epizodinis, bet nuolatinis ir būtų grindžiamas ne gražiomis kalbomis apie žmogui rodomą dėmesį, bet ir konkrečiai apčiuopiamais darbais. Valstybė yra jos žmonės. Be žmonių ji virsta dykuma arba lengvu grobiu. Ji bus tvirta ir gerbiama tik tada, jeigu joje bus tinkamai rūpinamasi žmonėmis. Atsakymą į klausimą, ar Lietuvoje žmonėms gyventi gera, duoda didelė mūsų tautiečių emigracija uždarbiams ir užsieni. Gausios emigracijos faktas rodo, kad mūsų valstybės valdžiose įsigalėjo abejingumas žmogui ir sąjūdietiškos dvasios stoka. Palinkėkime joms šį trūkumą kuo greičiau likviduoti.

Gal ir ne visai tinka šio jubiliejaus proga kalbėti apie neigiamus reiškinius mūsų valstybėje, bet manau, jog pradėti sąjūdie-

tiškoje dvasioje šalinti trūkumus laikas jau seniai atėjo.

Mūsų valstybėje daug statoma ir kuriam. Tai gerai. Bet blogai yra tai, kad beveik užmirštas jos statytojas – žmogus ir jo problemos. Be to, valstybė statoma ne tiek sava, kiek skolintais pinigais. Manau, šiandien minėtos problemos yra ne mažiau svarbios nei energetikos.

Kalbama, kad mūsų visuomenės nariai sensta ir nėra kam uždirbti jiems pensijų. Tokia mintis mums peršama nuolatos, ir nuolatos tvirtinama, kad dėl to kalta emigracija. Bet iki šiol nebuvo ir nėra sprendžiamos mūsų potencialių emigrantų – materialinių vertybių kūrėjų, mokesčių mokėtojų, darbingos visuomenės dalies problemos.

Labai pasigendama valstybės taupymo programos. Valstybė nuolat skolintais pinigais užkemša įvairias finansines skyles, moka didžiules palūkanas. Vis plačiau kalbama, jog valstybinių užsakymų sistemoje vyksta nežabotos korupcijos lenktynės užsakymams gauti, kaip panaudoti valstybės skolintus pinigus ir gauti kuo daugiau asmeninės naudos. Todėl jokie laimėjimai ekonomikoje, o dažnai netikrų pergalių mitai, didžiausiai ir aktyviausiai gyventojų daliai gyvenimo nepagerina.

Kaip minėjau, šiandien valstybė gyvena ne pagal pajamas. Tuo tarpu mūsų sesė Estija tokių problemų neturi. Ji ne tiktai nesiskolina pinigų, bet protingai taupo ir todėl pakankamai turi savų, net siūlo paskolinti kitoms valstybėms. O kaip Lietuva? Apie dabartinę Lietuvos padėtį žinome. Bet tarpukario Lietuva tokių problemų neturėjo ir vystėsi pavydėtinais spėjais. Kodėl? Todėl, kad valstybė vystėsi ne skolintais, bet savais pinigais. Ji gyveno pagal pajamas. Net ir krizės metais Lietuvos Vyriausybė, kuriai apie dešimt metų vadovavo Juozas Tūbelis, skolų neturėjo ir griežtai vadovavosi tuo, jog valstybė privalo vengti išleisti daugiau negu uždirba. Todėl litas buvo tvirta valiuta, o ekonomika ir socialinis vystymasis darė tokius šuolius, kurių pavydėjo net daugelis Europos valstybių.

Gerbiame! Sąjūdis savo prigimtimi ne skaldo visuomenę, bet ją vienija. Būkime sąjūdietiškai aktyvūs savo šalies šeiminkai. Rinkimų metu kelkite ir siųskite į valdžios institucijas jaunus, raštingus ir kompetentingus žmones, pasitikėkite jais, kontroliuokite juos ir paveskite jiems kurti žmonėms ir valstybei naudingus įstatymus. Visi būkime *demos cratos* ir padėkime valdyti valstybę.

Su geriausiais linkėjimais Sąjūdžio jubiliejaus proga!

Dėkoju už dėmesį.

Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai

Valdovų rūmų atidarymo iškilmės

Atkelta iš 1 p.

Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai proga Valdovų rūmai pusei metų virs Europos diplomatijos centru, muziejuje vyks ne vien su pirmininkavimu susiję renginiai.

Pasak Valdovų rūmų muziejaus vadovo dr. Vydo Dolinsko, muziejus priims ir lankytojus, ir sudarys visas sąlygas svarbiausiems kultūriniais pirmininkavimo renginiams – muziejui labai svarbu Lietuvos svečiams tinkamai reprezentuoti mūsų valstybę, jos istoriją, kultūros paveldą ir glaudžias istorines sąsajas su daugeliu Europos šalių.

Valdovų rūmai neatsitiktinai tampa svarbiausių Lietuvos valstybės istorinių švenčių ir tarptautinių renginių vieta. Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų teritorijoje Vilniaus Žemutinėje pilyje du dešimtmečius nuosekliai vykdyti archeologiniai tyrimai ir istorikų sukauptos naujos žinios apie šios rezidencijos istoriją išryškino ir detalizavo glaudžias jos sąsajas su Lietuvos valstybingumo ištakomis ir Lietuvos Didžiosios

Kunigaikštystės užsienio politika, kuri siekė ne tik tolimiausius Europos kraštus (Ispaniją, Italiją, Prancūziją, Vokietiją, Maskvą, Švediją ir kt.), bet netgi ir Azijos šalis (Persiją, Turkiją).

Valdovų rūmų muziejaus plačios kultūrinės veiklos tolydų peraugimą ir į kultūros diplomatiją lemia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos ir kultūros paveldo pobūdis, priklausymas europinei civilizacijos erdvei, Lietuvos didžiųjų kunigaikščių dinastinių ryšių Europoje arealas, Vilniaus rezidencijos istorinė reikšmė ir muziejaus plėtojami tarptautiniai kultūriniai mainai.

„Svarbūs politiniai klausimai Valdovų rūmuose Vilniuje buvo svarstomi, sprendžiami ir XIV–XVII a. Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencijoje vykdavo iškilmingos oficialios audiencijos, taip pat ir privatūs pokalbiai, pasitarimai. Ir su valdovu, ir su Lietuvos bei Lenkijos ministrais užsienio diplomatai, kiti svečiai derėjosi, svarstė aktualiausius klausimus, derino

pozicijas ir bendrus veiksmus. Rūmuose taip pat vykdavo ir vakarienės, lydimos muzikos, vaidinimų ir kitų renginių. Per oficialias audiencijas anksčiau pasiekti susitarimai buvo tik patvirtinami. Visas darbas vykdavo per pusiau oficialius susitikimus ir vakarienes. Taigi politinių derybų forma nedaug tepasikeitė. Manau, daugeliui atvykusių svečių bus įdomu sužinoti, kad prieš daugelį amžių čia lankėsi jų pirmtakai, buvo sprendžiamas Europos likimas“, – teigia dr. V. Dolinskas.

Bendradarbiaudamas su valstybės institucijomis, Valdovų rūmų muziejus vykdo ir atkuriamai Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencijai įstatymiškai deleguotas valstybės reprezentacijos funkcijas, kurias kurybiškai derina pristatydamas mūsų šalies istorijos ir kultūros paveldą diplomatomis ir užsienio svečiams. Muziejaus partneriais tampa užsienio valstybių diplomatinės atstovybės ir kultūros institucijos Lietuvoje. Valdovų rūmų muziejus nuo

pat savo įsikūrimo 2009 m. taip pat vykdo plačią tarptautinių ryšių plėtojimo veiklą: su partneriais Lietuvoje bei užsienyje rengia bendras parodas, vykdo mokslinius tyrimus, organizuoja tarptautines konferencijas, seminarus, kultūros vakarus, edukacinius ir leidybinius projektus, keičiasi specialistais. Valdovų rūmų muziejus yra pasirašęs 8 ilgalaikio tarptautinio bendradarbiavimo sutartis su Lenkijos, Vokietijos, Italijos ir Baltarusijos muziejais, įsikūrusiais istorinėse rezidencijose. Ryšiai palaikomi daugiau nei su 100 kultūros paveldo institucijų (muziejų, bibliotekų, archyvų, fondų ir kt.) iš maždaug 30 pasaulio valstybių. Muziejus yra sukaukęs po pasaulį pasklidusios lituanistinės medžiagos duomenų bazę, kurioje yra per 1000 vertybių ir daugiau nei 3000 fotografijų. Šis po pasaulį pasklides Lietuvos paveldas per parodas, leidinius grąžinamas į Lietuvos kultūrinę atmintį.

LDK valdovų rūmų muziejaus inform.

Rytų Lietuvos mokyklų gyvenimas

Dzūkų tarmė skambėjo ir Dieveniškėse

Vilma KISIELYTĖ-HANCHARYK, Jolita MILINAVIČIŪTĖ, Dieveniškių „Ryto“ vidurinės mokyklos lietuvių kalbos mokytojos

Tarmės – nykstanti tautos kalbinio paveldo dalis. Vieni tarmės nebemoka, kiti visai be reikalo jos gėdijasi, tretį didžiuojasi galėdami prabilti skambia savo protėvių šneka.

Teritoriškai Dieveniškių kraštas yra Dzūkijos dalis, bet dzūkiškai čia dar moka kalbėti tik labai nedidelė senesniųjų gyventojų grupelė. Dieveniškių šneka kaip pakraštinė yra labai specifinė. Kiekvienas gyventojas moka rusiškai, gudiškai ar lenkiškai. O kai visos kalbos susimaišo, tuomet visi šneka taip, kaip moka. Mokiniai mokykloje išmoka bendrinės kalbos, o prabilti dzūkų tarme jiems yra savotiška pramoga.

Gegužės 22 dieną Šalčininkų r. Dieveniškių „Ryto“ vidurinėje mokykloje vyko Dieveniškių istorinio regioninio parko ir mokyklos lituanisčių organizuotas Tarmių metams skirtas renginys. Į jį atvyko būrelis garbių svečių: Lietuvos kalbininkas habil. dr. Kazimieras Garšva, Šalčininkų rajono savivaldybės Švietimo ir sporto skyriaus vyriausioji specialistė Regina Kazarevskaja, Šalčininkų rajono Poškonų pagrindinės mokyklos direktorė Birutė Žybartienė, Dieveniškių technologijų ir verslo mokyklos direktorė Ilona Šedienė, Dieveniškių darželio direktorė Irena Mackevič, Dieveniškių parapijos klebonas Domas Valančauskas, Dieveniškių istorinio regioninio parko direktorius Robertas Jomantas. Mokyklos direktorė Lolita Mikalauškienė, tardama sveikinimo žodį, paminėjo, kad šiame krašte gyvena ir dirba iš įvairių Lietuvos regionų atvykę žmonės:

aukštaičiai, žemaičiai, suvalkiečiai ir dzūkai. Direktorė pabrėžė, kad labai svarbu nesigėdyti savo tarmės, bet stengtis išlaikyti ją kiek įmanoma autentiškesnę. O pristatydama „Dieveniškių šnektos žodyną“, Lolita Mikalauškienė pasidžiaugė, kad būtent šiam kraštui skirtas toks didžiulis kalbininkų dėmesys.

Programą pradėjo mokyklos dramos studijos „Arlekinas“ nariai, parengę teatralizuotą vaidinimą apie šio krašto miškuose stūksantį Moko akmenį. Mokiniai įtaigia dzūkų tarme papasakojo apie mergelę, nepaklūsusią tėvų norams ir pavirtusią akmeniu. O Poškonų pagrindinės mokyklos dešimtokė Jurgita Misiukevičiūtė, puikiai mokanti savo krašto tarmę, praplėtė akmenų istoriją, papasakodama apie netoli Rimašių stūksančius du akmenis – Jankeį ir Jankeliuką. Toliau Dieveniškių krašto įdomybes aptarė šios mokyklos lietuvių kalbos mokytoja, atvykusi iš pačios grybų ir uogų sostinės, Jolita Milinavičiūtė ir Istorinio regioninio parko vyriausioji specialistė (kultūrologė) Irutė Eidukienė. Liejosi pagyros vietinėms „gaspadinėms“, beveik iš nieko pagaminančioms skaniausių patiekalų, „gaspadoriams“, nepralenkiamiems naminukės gamintojams, ir skardziabalsiams dainininkams. Istorinio regioninio parko vyriausioji specialistė Justina Šalengienė sulaukė gausių aploдисmentų, tarmiškai sudainavusi dvi graudžias Dieveniškių krašto dainas. Didelį išpūdį paliko garbaus amžiaus viešnios, Poškonų kaimo gyventojos,

Dramos būrelis „Arlekinas“

Elenos Targavičienės pasakojimas apie sunkią jaunystę ir smagius pasilinksminimus. Minėtoji viešnia yra ir senųjų tradicijų žinovė – mokyklos direktorei įteikė savo rankomis keptos duonos kepalą, linkėdama skalsos. Kalbininkas habil. dr. Kazimieras Garšva pasidžiaugė mokiniais, puikiai kalbančiais tarmiškai, priminė išskirtines dzūkų tarmės savybes. Parapijos klebonas Domas Valančauskas, pats būdamas žemaitis, bet jau daug metų gyvenantis Dieveniškėse, pokštavo, lygindamas žemaičius ir dzūkus. Mokytoja Jolita Milinavičiūtė, nors pati

yra dzūkė, kai kurių, tik šiam kraštui būdingų papročių, nežinojo ir stebėjosi jų aiškinimu. Irutė Eidukienė pasakojimą apie tradicijų savitumą papildė ir baigiamasis šokėjų bei aktorių pasirodymas – jie priminė, koks svarbus darbas yra sėja. Juk kaip pasėsi – taip ir nupjausi.

Po renginio mokyklos direktorė, priminusi, kad pati tikriausia gimtoji kalba – tai mūsų tarmė, kurią turime saugoti ir didžiuotis, pakvietė visus pasivaishinti skaniais ir socialiais dzūkų valgiais.

Muziejus laikraštyje Nr. 25 (286)**Litui sukanka 20 metų**

2012 m. Lietuvos nacionalinei pinigų sistamai sukako 20 metų, o šiame birželio 25 d. minėsime lito įvedimo dvidešimtmetį. Idėja kurti savo pinigų buvo svarstyta dar prieš Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Jau 1989 m. vyko parengiamieji darbai, vėliau buvo paskelbtas pirmasis pinigų projektų rengimo konkursas. 1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, kurį laiką cirkuliavo dar sovietiniai rubliai, o 1991 m. – ir talonai. Šie talonai buvo išduodami kartą per mėnesį pagal išmokėtą darbo užmokestį ir cirkuliavo kartu su rubliais. Talonai kuponų forma įsigijant prekes funkcionavo kurį laiką ir jie nelaikyti pinigais. Spalio mėn. rubliai išimti iš apyvartos, o talonai tapo vienintele mokėjimo priemone šalyje. Įvesti laikinieji pinigai – talonai, žmonių praminti „vagnorkėmis“ (pagal tuomečio premjero Gedimino Vagnorio pavardę). Dėl ekonominio sunkmečio siautėjo infliacija. Valiutos keitimo punktuose 1993 m. gegužės mėn. 500 laikinųjų talonų buvo keičiami į 1 JAV dolerį. Bet valstybei įsitvirtinus politiškai, atsigavus ekonomikai, 1993 m. birželio 23 d. laikinieji pinigai – talonai

pakeisti į litus. Numatyta 100 talonų keisti į vieną litą. Įtvirtintas pastovus, fiksuotas lito ir JAV dolerio santykis: 4 litai lygūs 1 doleriui. Litų ir centų monetų komplektą numatyta kaldinti Anglijoje. Monetų dizainui nutarta pasinaudoti 1989 m. konkurso 2-osios vietos nugalėtojo Petro Garškos projektu. Tuometinis Lietuvos finansų ministras Romualdas Sikorskis kreipėsi į dailininką ir paprašė sukurti būsimų monetų gipsinius modelius. Dėl slaptumo net nesirūžta pateikti oficialaus užsakymo ir pasirašyti sutartį. P. Garškai atlikus darbą, monetos buvo nukaldintos Jungtinės Karalystės Birmingemo monetų kalykloje.

Trakų istorijos muziejuje saugomos labai retos bandomosios 1990 metų 1 ir 50 centų nominalo monetos, nukaldintos iš sidabro. 1 cento monetos averse matome Juozo Zikaro (1881-1944) tipo Vytį, po juo užrašas – LIETUVA ir data – 1990. Pakraščiu apvadėlis. Reverse monetos nominalas – 1 CENTAS. Briauna lygi. Monetos skersmuo 16 mm, sveria 3,20 g. 50 centų monetos averse taip pat J. Zikaro tipo Vytis, užrašas – LIETUVA, data – 1990. Pa-

1991 m. laidos monetų komplektas ir bandomosios 1990 m. 1 ir 50 centų nominalo monetos. O. Ševelio nuotr.

kraščiu apvadėlis. Reverse monetos nominalas – 50 CENTŲ. Briauna lygi. Monetos skersmuo 25 mm, sveria 10,50 g.

Visos monetos, paleistos į apyvartą po 1993 m. birželio 23 d., nukaldintos Jung-

tinės Karalystės Birmingemo monetų kalykloje, pažymėtos 1991 m. data. Įvedant litą, iškilo ir bendros trims Baltijos šalims monetų kalyklos idėja. Lietuva vis tik ryžosi įsteigti valstybinę įmonę - Lietuvos monetų kalyklą Vilniuje, kuri pradėjo veikti 1990 m. 1992 m. spalio 2 d. čia nukaldinti pirmieji lietuviški aliuminio centai, datuoti 1991 m. data. Pirmoji litų banknotų laida spausdinta JAV.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomas 1991 m. laidos Lietuvos Respublikos monetų komplektas plastikiniame dėkle. Monetų nominalai nuo 1 cento iki 5 litų. Visų aversuose J. Zikaro tipo Vytis, užrašas – LIETUVA, data – 1991. 5, 2 ir 1 lito nominalai kaldinti iš vario aliuminio lydinio. Jų aversuose nominalai – 5 LITAI, 2 LITAI, 1 LITAS spindulių pluošto fone. Briaunos su rantieliu, skersmuo – 23 mm, 20 mm ir 17 mm. 50, 20 ir 10 centų nominalo monetos kaldintos iš vario, cinko ir alavo lydinio. Jų reversuose nominalai – 50 CENTŲ, 20 CENTŲ ir 10 CENTŲ, pakraščiais ornamentuoti apvadėliai, briaunos lygios, skersmuo – 21 mm, 18 mm ir 16 mm. 5, 2 ir 1 cento nominalo monetos

kaldintos iš aliuminio. Monetų reversuose be nominalų – 5 CENTAI, 2 CENTAI, 1 CENTAS įkaldinti lietuvių liaudies ornamentų motyvai. Briaunos lygios, skersmuo – 25 mm, 22 mm ir 19 mm. Dėkle įkomponuotas Lietuvos banko informacinis lapelis, kuriame aukso spalva Lietuvos banko logotipas, įrašas, kad tai 1991 m. laidos monetos, išvardinti nominalai ir įdėtos Lito Komiteto vadovų faksimilės.

Pirmieji metaliniai pinigai atgimusiaje Lietuvoje buvo priimti su entuziazmu ir meile. Tačiau būta ir priekaištų, painiojosi 1 cento ir 1 lito bei labai artimų dydžių varinės 10 ir 20 centų monetos. Todėl, po 1996 m. įvykusio konkurso, 1997 m. nukaldintas naujas apyvartinių monetų (išskyrus 1, 2 ir 5 centų monetas) komplektas. Norint užkirsti kelią falsifikavimui 2 ir 5 litų nominalo monetos kaldinamos iš dviejų metalų kombinacijos. Jos išliko iki šių dienų.

Muziejininkas Saulius Zalys

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 26 (287)**Šv. Aloyzas – jaunimo globėjas**

„Nesirūpinkite rytdiena, nes rytojus pats pasirūpins savimi.“

(Šv. Aloyzas Gonzaga, Evangelija pagal Matą)

Birželio 21-oji – šv. Aloyzo, jaunimo ir studentų globėjo diena. Aloyzas Gonzaga gimė 1568 m. kovo 9 d. italų aristokratų šeimoje, buvo vyriausias iš septynių vaikų. Būdamas penkerių metų, dideliu tėvo džiaugsmui, Aloyzas, aukštai iškėlęs galvą, jau žygiavo karinėje stovykloje. 8-erių berniukas buvo išsiųstas į Florenciją pas kunigaikštį Francesco I de' Medici auklėjimui, kur susirgo inkstų liga. Gulėdamas ligos patale, Aloyzas daug skaitė apie šventųjų gyvenimus, meldėsi ir jau 9-erių priėmė skaistybės įžadus. Didžiausias posūkis Aloyzo Gonzagos gyvenime įvyko tuomet, kai jis perskaitė knygą apie vienuolių jėzuitų veiklą Indijoje ir nu-

sprendė tapti misionieriumi taip pat pradėjo gyventi asketišką gyvenimo būdą, visą save atiduodamas kitiems žmonėms. Būdamas dar tik 11 metų Aloyzas jau pats mokė katekizmo vargingus Castiglione provincijos vaikus, 3 dienas per savaitę pasninkaudavo, praktikuodavo ypatingą asketiškumą ir ilgai melsdavosi. Tokie sprendimai nepatiko Aloyzo tėvams, nes jie vis dar tikėjosi, jog jų vyriausias sūnus pasuks karybos keliu, o taip pat ir perims tėvo markizo titulą. Nors ir mažas, tačiau labai ryžtingas vaikas, Aloyzas net ir patyręs didelį šeimos narių spaudimą, neišsižadėjo savo tikslo bei misijos. 1585 m. lapkritį jis savo įpėdinystės teises perleido jaunesniajam broliui, ir dar tais pačiais metais įstojo į vienuolių jėzuitų ordiną. Tačiau jaunuolio sveikatos būklė vis prastėjo, be inkstų ligos jis dar kenčia nuo lėtinės migrenos, nemigos ir kitų sveikatos

Viršuje. Atvirlaiškis. Šv. Aloyzas, jaunimo globėjas. Lietuva, 1927 m.

Dešinėje. Paveikslas. Šv. Aloyzas Gonzaga laiko kryžių. Italija, XVII a.

sutrikimų. Nepaisant to, Aloyzas užsiėmė misionieriaus veikla, ypač tuomet, kai 1591 m. Romą užklupo maro epidemija. Jaunuolis slaugė maru sergančius vienuolių jėzuitų įsteigtoje ligoninėje. Jaunuolis, sulaukęs tik 23 metų, užsikrėtė maru ir mirė 1591 m. birželio 21 d., kaip jam ir buvo išpranašavęs Arkangelas Gabrielius. 1726 m. šv. Aloyzas kanonizuojamas, o bir-

želio 21-oji pradedama minėti, kaip šv. Aloyzo Gonzagos diena.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomas atvirlaiškis su šv. Aloyzo Gonzagos portretu. Po juo užrašas: „Šv. Aloyzas. Jaunimo globėjas. 200 metų sukaktuvės nuo jo paskelbimo šventuoju.“ Atvirlaiškis siųstas Antanui Sležiauskui iš Giedraičių (Ukmergės apskr.), rašytas Vinco Rakausko (1902-1979). Laiško turinys buitinis, kalbama apie reikalavimus lotynų kalbos atsisakaitymui. Atvirlaiškis antspauduotas Giedraičių pašto spaudu 1927. V. 27 data, su 15 centų pašto ženklų. Šio šventojo atvaizdas

pasirinktas, matyt, neatsitiktinai, dar popiežius Benediktas XIII

(1724-1730) jį paskelbė globojančiu jaunus studentus, o popiežius Pijus XI (1922-1939) katalikiškojo jaunimo globėju.

Kitas ekspонатas, tik šiemet patekęs į muziejų – paveikslas „Šv. Aloyzas Gonzaga laiko kryžių“, tapytas XVII a. Italijos mokyklos nežinomo dailininko. Darbas yra 62 x 49,5 cm dydžio, jame pavaizduotas jaunuolis nuolankiai nusižėmęs ir pasišventęs Viešpačiui, apglėbęs ir palenkęs galvą prie kryžiaus su Nukryžiuotoju.

Šv. Aloyzo gyvenimas irėjimas į šventumą daug kuo primena ir Lietuvos jaunimo globėjo šv. Kazimiero gyvenimą.

Muziejininkė Evelina Petrauskė

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Evelina Kislych: „Žiniasklaida skatina jaunimą emigruoti“

Emigracijos problema išryškėjo ne 2004 m. (Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą), bet 2010 m., kai iš Lietuvos išvyko 83 tūkst. gyventojų. Didesnė problema šis judumas tapo 2011 m., kai tarp 53 tūkst. emigrantų beveik pusė (44 proc.) buvo jaunimo (asmuo nuo 14 iki 29 m.). Situacijai tęsiantis, kai 2012 m. iš 41 tūkst. emigravusių gyventojų 48,3 proc. taip pat sudarė jaunimas, buvo atliktas tyrimas, kurio metu nustatyta, jog emigruoti jaunimą skatina žiniasklaida.

Kadangi jaunas žmogus yra laikomas valstybės pamatu, kuriam yra perduodamas visas šalies valdymas, šis masiškas išvykimas sukėlė nerimą politikams, ekonomistams, pedagogams ir visiems, suprantantiems šio reiškimo svarbą. Šis planuotas arba neplanuotas ilgalaikis išvykimas traktuojamas kaip „protų nutekėjimas“, kai Lietuvą palieka perspektyvus jaunimas (medikai, ekonomistai ir kt.).

Finansinis ir socialinis nestabilumas

Išanalizavus visuomenės informavimo priemonėse (VIP), sociologiniuose tyrimuose, metodiniuose leidiniuose publikuojamą informaciją ir ją susisteminus, išaiškėjo, kad jaunimas emigruoja vedini socialinių, ekonominių ir kitų netiesioginių priežasčių. Jaunimą kankina finansinis nepriteklis, kuris yra dėl to, jog Lietuvoje vyrauja nedarbas. Jaunimas negeba susimokėti ne tik už aukštąjį mokslą, bet ir gyventi nepriklausomai nuo tėvų. Išskirtos ir socialinės problemos. Jaunimas junta dis-

kriminaciją dėl rasės, tautybės, išvaizdos, tikėjimo ir kt., jaučiasi patiriantis patyčias, užgauliojamas.

Paviršutiniška informacija

Tačiau didelę įtaką emigracijai daro ir netiesioginiai veiksniai – mikro ir makro aplinkos. Jaunam žmogui ir jo apsisprendimui didelę įtaką daro jam artimiausia aplinka – šeima, draugai, visuomenė, mokykla, tačiau ne ką mažesnę įtaką daro žiniasklaida, kuri yra tapusi vienu pagrindiniu ir dažniausiai naudojamu savišviatos įrankiu. Kadangi žiniasklaida informaciją pateikia pagal vartotojų poreikius (psichologo Abraomo Maslou (Abraham Maslow) „Poreikių piramidė“), didelis dėmesys skiriamas fiziologiniams, saugumo ir meilės, kiek mažesnis – savarankiškumo, pagarbos, saviraiškos poreikiams. Šis informacijos pateikimo būdas paaikšina paviršutiniškos informacijos žiniasklaidoje gausumą, kuri neugdo žmogaus vertybių (meilės tėvynei, šeimai, visuomenei), būtinų priimančioms sprendimus. Pasak žurnalisto Dainiaus Radzevičiaus, žiniasklaida jaunimui siūlo pigią ir būką pramogą vietoje svarbių jiems žinių: „Šiandieniniai žmogui vertybės yra kultinės žvaigždės, jų aktualios problemos, tarpusavio santykiai. Amžinos vertybės susikerta su šiandieninėmis paviršutiniškomis „vertybėmis“, – teigė žurnalistas.

Administracinė atsakomybė

Kitas aspektas yra tas, kad žiniasklaida, kaip pagrindinis institutas, formuojantis viešąją nuomonę, kurdama ir kartodama informaciją, kreipia visuomenės nuomonę tam tikra linkme. Reikia

pripažinti, kad žiniasklaida yra pirminis šaltinis vaizdų apie pasaulį, kuris skaitytojui nematomas, nepasiekiamas – ką mes žinome apie pasaulį priklauso nuo to, ką žiniasklaida mums pasako. Svarbiausi elementai žiniasklaidai tampa svarbiausi ir visuomenei. Per pastaruosius dvejus metus aktualijomis tapo temos apie **prastą Lietuvos padėtį, kokybišką kitų šalių situaciją**. Viešąją erdvę užpildė emigrantų sėkmės istorijos, kitų šalių privalumai, Lietuvoje vyraujanti krizė, stabilumo nežadančios prognozės. Apie tokį galimą žurnalisto informacijos priešinimą – kurstymą emigruoti, numatyta net Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso **207 straipsnyje**: „Sisteminis raginimas arba kurstymas žodžiu, raštu arba kitokiu būdu Lietuvos Respublikos piliečius emigruoti į užsienį užtraukia baudą nuo vieno tūkstančio iki dviejų tūkstančių litų.“

Hipotezė pasitvirtino

Tai patvirtino 2012 m. mano atliktas tyrimas „Žiniasklaidos informacijos turinio įtaka jaunimo apsisprendimui emigruoti“, kurio tikslas buvo atskleisti galimą žiniasklaidos įtaką jaunimo apsisprendimui emigruoti. Tyrimo rezultatai parodė, kad jaunimas naudoja žiniasklaidos priemonėmis. Į pirmąjį VIP patenkia internetas, naujienų portalas *Delfi.lt*. Lankomiausios skiltys: *DELFI*, *Pramogos*, *Gyvenimas*. Išanalizavus emigrantų atsakymus, tampa aišku, kad internetas yra pagrindinis informacijos šaltinis bei vienas iš laisvalaikio praleidimo būdų. Tad viešojoje erdvėje publikuojama informacija turėjo tam tikrą įtaką jauno žmogaus požiūrio formavimuisi, sprendimų priėmimui.

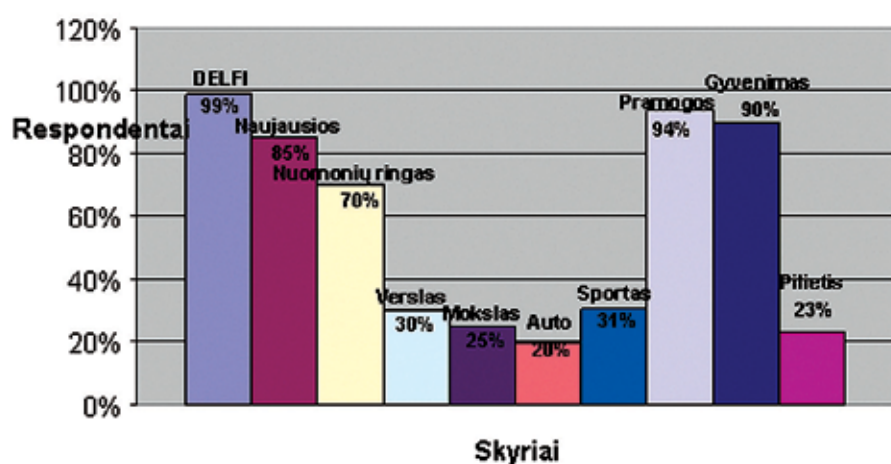
Neatsitiktinis sutapimas

Europos Sąjungą emigrantai vertina palankiau nei Lietuvą – šalys narės jiems ir toliau atrodo turinčios daugiau galimybių. Vienas iš pagrindinių narystės ES trūkumų, jų nuomone, yra atsiradusi demotivacija siekti aukštumų šalyje bei atsiradęs apolitiškumas tarp jaunimo. Apie emigraciją, kaip apie galimybę arba problemą, jaunimas sužinojo iš žiniasklaidos (taip pat iš artimųjų, mokyklos). Emigrantų apsisprendimą išvykti iš šalies dirbti ir mokytis nulėmė asmeninės priežastys, tačiau didelę įtaką turėjo Lietuvos socialinė padėtis, ekonominis nestabilumas, valstybės politika, valdžios požiūris į žmogų. Taip pat emigrantai, dar būdami Lietuvoje, susidūrė su nedarbu. Studijuojantys Jungtinėje Karalystėje lietuviai pasirinko šią galimybę dėl pigesnio mokslo ir geresnės šalies padėties. **Jų nuomonė sutampa su žiniasklaidos pozicija** – užsienio šalyse geresnė ekonominė, socialinė padėtis, studijų metu suteikiamos geresnės garantijos, studijuojant galima derinti mokslus su darbu, užsienyje pragyvenimo lygis yra pigesnis nei Lietuvoje. Dažniausiai apie studijas emigrantai sužinojo iš žiniasklaidos, kurios pateikiama informacija pasitikėjo.

Jaunimo emigracijos problemai vystytis įtakos žiniasklaida turės tol, kol bus suvokiama tik kaip informacijos pateikimo sistema. Šių dienų realija yra ta, kad žiniasklaida yra tapusi reikšmingesnė nei vien tik kaip viena iš makro aplinkos veiksmų. Visuomenė vis dažniau yra linkusi semtis žinių iš žiniasklaidos, tad redakcija, žurnalistai privalo laikytis savo funkcijų, kurių viena pagrindinių – užtikrinti straipsnių objektyvumą, nepriešinant informacijos. Žiniasklaidai privalu grįžti prie savo pirminės, švietėjiškos funkcijos. Tik šiuo atveju bus išvengta panašaus pobūdžio pasekmių.

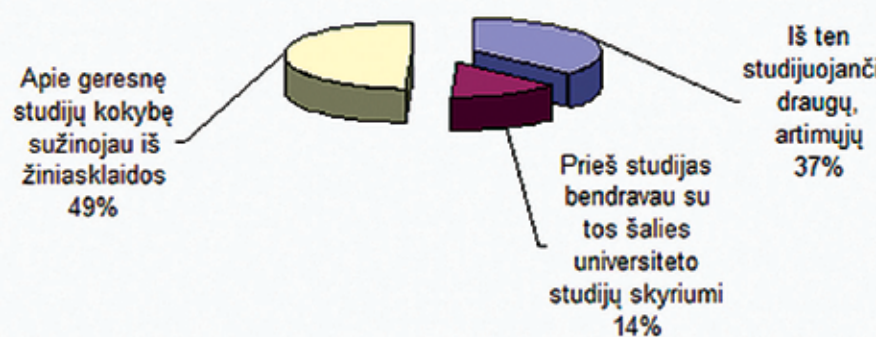
Evelina KISLYCH, Trakai

Jei naršote naujienų portale delfi.lt, kokius skyrius lankote?

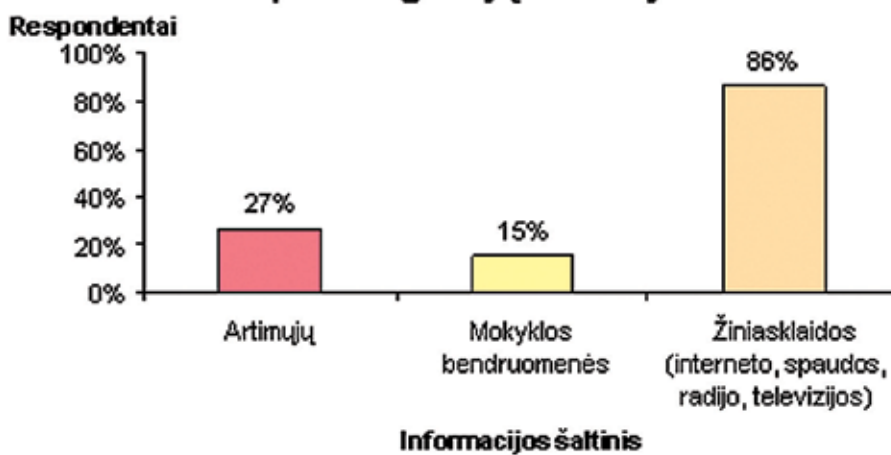
Jaunimas renka daugiau pramoginę-komercinę informaciją nei svarbias žinias

Apie studijas Jungtinėje Karalystėje sužinojau iš:

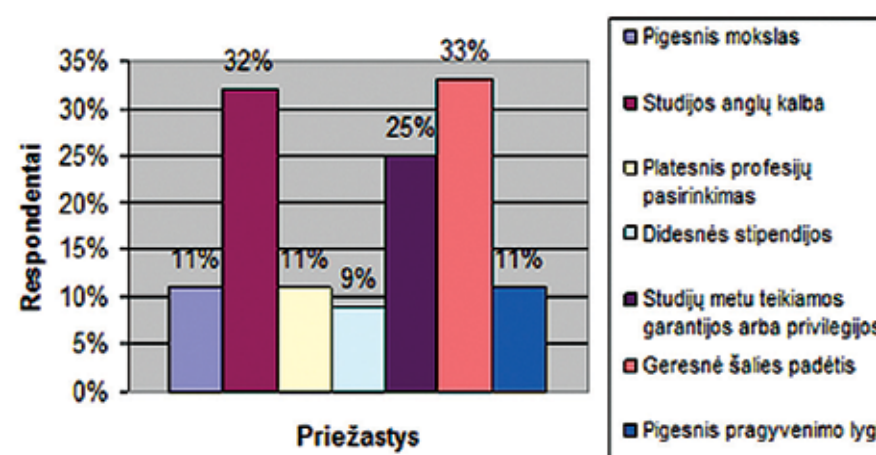
Didžioji dalis jaunimo apie studijas užsienyje sužinojo iš žiniasklaidos

Apie emigraciją sužinojau iš:

Didžioji dalis jaunimo apie emigraciją sužinojo iš žiniasklaidos

Studijas Jungtinėje Karalystėje pasirinkau dėl:

Jaunimo nuomonė sutampa su žiniasklaidos

Kūrybinis aktorės ir režisierės Unės Babickaitės-Graičiūnienės kelias

Agnė VADAPOLAITĖ, Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakulteto studentė

Unė Babickaitė-Graičiūnienė – lietuvių aktorė ir režisierė, vaidinusi ir režisavusi ne tik Lietuvoje, bet ir Sankt Peterburge, Niujorke, Vašingtone, Londone, Paryžiuje. Buvo pirmoji moteris režisierė Lietuvoje. Ji gimė 1897 m. Kupiškio valsčiaus Laukminiškių kaime. Tada dar buvo Uršule, bet rašytojas Balys Sruoga, norėdamas pabrėžti aktorės išskirtinumą, perkrikštijo ją į Unę – „vienintelę tokią, unikalią“¹. Savo laiku Lietuvoje ji nebuvo plačiai žinoma, daugiau dėmesio Unė Babickaitė-Graičiūnienė sulaukė užsienyje, kur praleido didžiąją gyvenimo dalį. Dabar aktorė tiek Lietuvoje, tiek užsienyje daugiausiai yra žinoma tik inteligentijai, meno ir kultūros žmonėms. O juk tyrinėjant aktorės ir režisierės gyvenimo faktus, atskleidžia labai daug idomios informacijos apie jos kūrybinę veiklą. Tokios žinios gali pasitarnauti plačiau suvokiant Lietuvos teatro istoriją.

Nelengva kūrybinio kelio pradžia

Savo kūrybinį kelią Unė Babickaitė pradėjo vietinėje mokyklėlėje, kurioje jau tada pasižymėjo išskirtiniais gabumais. Mokytojų buvo giriama už stropumą, gerus pažymius, pavyzdinę elgesį. Ji buvo kviečiama vaidinti klijimo teatre lietuviškuose spektakliuose – tai buvo pirmieji jos pasirodymai. Baigusi Kupiškio pradinę mokyklą, kelerius metus daraktoriaravo, nes reikėjo pinigų pragyvenimui. Tačiau neužmiršo savo siekių mokytis.

Kadangi ji buvo labai gabi mokinė, lengvai išlaikė stojamuosius egzaminus į Panevėžio gimnaziją. Ten puikiai mokėsi. 1912 m. Unė Babickaitė vaidino Onutę spektaklyje „Alkanas Jonukas“ (L. Lysenko-Koničiaus). „Po šio spektaklio mokytojas Unei parodė laikraštį, kuriame Unė buvo pavadinta „scenos pažiba“². Taigi, pirmasis viešesnis Unės pasirodymas buvo sėkmingas. Kitas sėkmingas darbas Panevėžyje buvo spektaklyje „Jonuks mergų bijas“ (Vydūnas) sukurtas išdykaujančios mergaitės vaidmuo. Po spektaklio buvo kalbama, kad jaunoji aktorė „spindulėliu švysteli ir įgyja publikos simpatiją, nes už visus kitus prašmatniau vaidina“³. Panevėžyje Unė Babickaitė taip pat dalyvavo moksleivių chorų, šokių ir muzikos ratelių bei kitokioje meninėje veikloje.

Tačiau jaunoji aktorė gyveno labai vargingai. Tėtis buvo miręs, o motina neištengė išmaitinti šeimos, todėl Unė Babickaitė nusprendė išvykti į Petrogradą (dab. Sankt Peterburgas), kad nebebūtų našta šeimai ir pati galėtų jai siųsti uždirbtus pinigus. 1914–1916 m. Petrograde dirbo mokytoja, slaugė ligonius karo ligoninėje, dalyvavo lietuvių teatro mėgėjų veikloje.

Petrograde ji susipažino su Baliu Sruoga, kuris jai išrūpino stipendiją ir Unė Babickaitė 1915–1917 m. mokėsi dainavimo ir vaidybos Petrogrado konservatorijos prof. Vilhelminos Raabo klasėje. Besimokant konservatorijoje, B. Sruoga išrūpino dar vieną stipendiją ir Unė pradėjo lankyti B. V. Pollako dramos ir muzikos kursus.

Pirmasis didesnis aktorės darbas buvo 1915 m. pastatytame spektaklyje „Beauštanti aušrelė“ (L. Gira) sukurtas Gražiosios vaidmuo. Tais pačiais metais jaunoji lietuvių aktorė vaidino spektaklyje „De profundis“ (Pukė). Kokį vaidmenį atliko, nežinoma. „Mindaugė“ (J. Slovackis) vaidino Aldona, J. Glinskio režisuotame spektaklyje „Lietuvaitės“ (L. Didžiulienė-Žmona) – Juditą. 1917 m. Unė Babickaitė pati pradėjo režisuoti spektaklius ir juose vaidinti. Pirmas jos režisuotas spektaklis, kuriame ir pati atliko vaidmenį, buvo „Undinė“ (K. Puida). Tais pačiais metais ji režisavo K. Jasukaičio „Alkanus žmones“ ir spektaklyje atliko Marcelės vaidmenį.

Lietuvoje

1918 m. Unė Babickaitė iš Petrogrado grįžo į Lietuvą. Pagrindinis jos tikslas buvo toliau

vaidinti ir režisuoti. 1918–1919 m. ji buvo Kauno „Dainos bei scenos“ draugijos aktorė, režisierė, pirmosios lietuvių artistų grupės vadovė. Šiuo laikotarpiu Unė Babickaitė sulaukė labai prieštaringų vertinimų. Vieniems jos spektakliai patiko, kiti piktinosi, kad moteris negali būti režisierė (Unė Babickaitė tapo pirmąją moterimi režisierė Lietuvoje), tačiau, nepaisant to, ji per 2 metus, kol buvo Lietuvoje, surengė daug pasirodymų.

1918–1919 m. „Dainos bei scenos“ draugijoje Unė Babickaitė režisavo ir pati vaidino. Nors iš pradžių aktoriai buvo mėgėjai, tačiau, jiems tobulėjant, trupė pradėjo repetuoti jau kaip profesionalus teatras. Pirmasis Unės Babickaitės režisuotas spektaklis buvo „Mirga“ (K. Puida), kuriame pati sukūrė ir pagrindinį Mirgos vaidmenį. Režisavo spektaklį „Iš meilės“ (I. Togobočnis) ir jame vaidino Danutę, L. Didžiulienės-Žmonos „Lietuvaitės“, šiame spektaklyje atliko Juditos vaidmenį. Režisavo L. Giros „Kerštą“ (Lėlos vaidmuo) ir M. Balucko „Aukso dievačius“ (Vandos vaidmuo).

1919 m., pasitraukusi iš draugijos veiklos, vaidino Kauno miesto teatre su rusų menininkais K. I. Pakrovskio režisuojamuose spektakliuose: A. Genso „Stebuklingi garsai“ (Veros vaidmuo), I. Lysenko-Koničiaus „Viešnia iš ano pasaulio“ (Viešnios vaidmuo), „Brangus bučynas“, „Drugeliai“, „Pasiuntinys apgavo“, „Žydelka – bausmė ugnimi ir vandeniu“ (vaidmenys nežinomi).

Tais pačiais metais Unė Babickaitė Kauno miesto teatre įkūrė pirmąją Lietuvos artistų trupę. Jos režisuoti spektakliai: „Peteliškės“ (Tilli vaidmuo), „Angliakasy“ (Jonikės vaidmuo), „Tarnas ipainiojo“ (Jadvygos vaidmuo), „Juokų vakaras“ ir „Aš numirsiu“ (vaidmenys nežinomi), I. Togobočnio „Iš meilės“ (Danutės vaidmuo), L. Giros „Kerštas“ (Lėlos vaidmuo), S. Baguštės ir M. Dirmantaitės „Žemynos“ (vaidmuo nežinomas), A. Čechovo „Meška“ ir „Piršlybos“ (vaidmenys nežinomi). Nors Lietuvoje Unė Babickaitė turėjo veiklos, tačiau dėl prieštaringų vertinimų ir noro tobulėti ji nusprendė iš tėvynės išvykti.

Svetur

1919 m. Unė pasinaudojo dėdės gydytojo Andriaus Graičiūno pakvietimu ir išvyko į JAV. Ten įsitraukė į Čikagos lietuvių kultūrinę veiklą: organizavo dramos kursus, statė spektaklius, pati vaidino, dainavo koncertuose, deklamavo eiles. Amerikoje pasirinko sceninį vardą – Unė Baye. 1924 m. ištėkėjo už savo pusbrolio Vytauto Andriaus Graičiūno.

Čikagoje Unė Babickaitė režisavo ir pati vaidino septyniuose spektakliuose: J. Slovackio „Mindaugė“ (Aldonos vaidmuo, 1920), Togobočnio „Iš meilės“ (Danutės vaidmuo, 1920), K. Puidos „Mirgoje“ (Mirgos vaidmuo, 1920), L. Giros „Keršte“ (Lėlos vaidmuo, 1920), „Sudaužytame veidrodyje“, „Gražiojoje Magelionoje“ (autorai ir vaidmenys nežinomi, 1921 ir 1922) bei spektakliuose „Lietuvaitės“, „Velnius ne boba“, „Tadas Blinda“ ir „Likimo bausmė“ (šių spektaklių autorė – L. Didžiulienė-Žmona, vaidmenys taip pat nežinomi, 1922).

Unės Baye vardas buvo žinomas ne tik Čikagoje. Ji lankėsi ir kituose JAV miestuose. 1924 m. lietuvių aktorė vaidino Vašingtono „Players“ trupės spektaklyje „Kokia garbės kaina“ (Maxwell Anderson in Laurence Stallings), kurį režisavo A. Hopkinsas. Deja, Unės vaidmuo nėra žinomas. 1925 m. šiame spektaklyje ji pasirodė ir Niujorko publikai vaidindama Plymonto teatre (The Plymouth Theatre).

Unė Babickaitė vaidino ne tik teatro scenoje, savo jėgas ji išbandė ir kaip kino aktorė. 1923–1929 m. vaidino JAV, Paramount, Turberwille, Apollo, Witman Benet bendrovėse filmuose: „Tyli naktis“, „Moters meilė“, „Lapių medžioklė“, „Dž. Vašingtono gyvenimas ir epocha“ (Dž. Vašingtono mylimosios vaidmuo), „Prarasti milijonai“. Tuo laiku filmai

dar buvo begarsiai. Tačiau dėl akių ligos Unė Babickaitė iš kino pasitraukė.

Apie 1928 m. Unė Babickaitė persikėlė į Europą ir tuoj pat įsitraukė į visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą. Būdama garsi Amerikoje, neliko nepastebėta ir Europoje.

„Londone Unė subūrė rusų emigrantų artistus, ikūrė naująją rusų teatrą. Su pastatytais spektakliais gastroliavo Paryžiuje. Kino kritikai labai gerai įvertino Unės Baye vaidybą, vadino ją „talentinga artiste“⁴. Unės Babickaitės-Graičiūnienės nuotraukos pasirodydavo Paryžiaus žurnalų viršeliuose. Unė Paryžiaus teatre „Femina“ vaidino M. Martono režisuotame spektaklyje „Romanas“ (E. Sheldonas, 1928), kuriame atliko Ritos Calvani vaidmenį. Tais pačiais metais atliko vaidmenis kituose spektakliuose („Mažoji šokoladininkė“, „Dama su kamelijomis“, „Magda“ ir kt.) Deja, neišliko jokių konkrečių žinių apie šių spektaklių režisierius ir Unės Babickaitės atliktus vaidmenis. 1929 m. lietuvių aktorė vaidino Elizabetą spektaklyje „Žvakių šviesoje“ (Siegfried Geyer's ir Harry Graham). O 1931 m. pradėjo bendradarbiauti su režisieriumi Fiodoru Komisarževskiu. „Studio des Champs Elysees“ teatre jo režisuotame spektaklyje „Pavydas“ (Eugene Walters ir A. H. Wools) atliko Valery vaidmenį. Atsiliepiam apie šį režisierių Unė paliko ir savo dienoraštyje. Yra įrašas apie tai, kaip Komisarževskis atsiliepia apie Unės vaidybą: „Mano miela, viskas puiku, nėra ką kritikuoti. Aš sužavėtas jūsų vaidybos, jūsų perėjimų, jūsų balso“⁵. Unė Babickaitė-Graičiūnienė „ketino su F. Komisarževskiu steigti repertuarinį teatrą, su Nikalajumi Jevreinovu organizuoti gastroles į Lietuvą“⁶. Tačiau to padaryti nepavyko. 1931-uosius reikia laikyti paskutiniais palyginti laimingais aktorės gyvenimo ir veiklos metais. 1931–1935 m. kupini nelaimių ir netikėtų smūgių. Unei Babickaitei-Graičiūnienei pradėjo silpti sveikata: netikėtai iš burnos pasipylė kraujas, atsinaujino akių liga, aktorė pateko į du eismo įvykius, patyrė kelias operacijas. Ji nusprendė įvykdyti vieną iš savo gyvenimo tikslų – grįžti į Lietuvą.

Vėl gimtinėje

1936–1938 m. aktorė ir režisierė kartu su vyru persikėlė į Kauną. Unė Babickaitė-Graičiūnienė, nepritapusi prie Valstybės teatro, imasi vadovauti Šaulių sąjungos teatrui ir paskelbia savo kūrybinį *credo* „Meno aukštybių siekiantiems“, kuriame pabrėžia, jog aktorius kūrinį žiūrovui gali perteikti tik savo siela.

Po Šaulių teatro pasirodymo su spektakliu „Signalas“, kurį režisavo Unė Babickaitė-Graičiūnienė, laikraštyje buvo išspausdintas atsiliepimas apie Unės ir jos trupės pasirodymą: „Laimė, kad Šaulių teatrui, vadovauja, galbūt, daugiau žinoma Paryžiuje ir Londone, nei Kaune, žymi menininkė artistė Unė Babickaitė-Graičiūnienė, neseniai grįžusi į Lietuvą. <...> Iš viso vaidinimo ypač į akis krito paprastumas, gyvenimiškos tiesos reiškimas ir darnus nuotaikumas; kuo mažiau kriokimų, tampymųsi, pompastiškų dekoracijų. Tai gerosios kolektyvo vaidybos pusės, kurios parodė režisierės didelę meninės kūrybos valią aktorių kolektyve. <...> O jau iš to galima daryti išvadą, kad Šaulių Teatras, vadovaujamas Unės Babickaitės, drąsiai galės išeiti į viešą ir didelį teatralinį kelią,

Kviečia Vytauto Didžiojo karo muziejus

Maloniai kviečiame aplankyti:

„Lituanicos“ memorialinę ekspoziciją, supažindinančią su lietuvių lakūnų Stepono Dariaus ir Stasio Girėno transatlantiniu skrydžiu, šio skrydžio vieta pasaulio ir Lietuvos aviacijos istorijoje;

ekspoziciją „Lietuvos kariuomenė 1920–1940 m.“, kurioje pristatoma to meto karinė vadovybė, kariuomenės rūšys ir sukurta organizacija Šaulių sąjunga, jų raida ir vystymasis;

iki liepos 15 d. veiksiančias parodas:

Lietuvos jūrų muziejaus parodą „Klaipėdos burinis laivynas“, kurioje apžvelgiama „sparnuotųjų“ laivų istorija XIII–XIX a.;

VDA Kauno dailės fakulteto profesorius Prano Griušio vieno paveikslų parodą „Karo šunys“.

Unė Babickaitė-Graičiūnienė

suteikdamas daug garbės Šaulių sąjungai ir naudos tautai“⁷.

Tai buvo ne vienintelis Unės Babickaitės-Graičiūnienės režisuotas spektaklis Šaulių sąjungos teatre. Ji ne tik režisavo, bet ir vaidino savo režisuotuose spektakliuose. 1937 m. Unė Babickaitė pastatė P. Vaičiūno „Liepsnojančias širdis“ (Unės vaidmuo nežinomas), Gregori ir Martinez Sierra „Lopšinę dainelę“ (vaidmuo taip pat nežinomas). O 1938 m. režisavo spektaklį „Mirties atos-togos“ (A. Casellos), kuriame atliko Gracijos vaidmenį. 1939 m. atsisakė režisierės pareigų. Tačiau nepasitraukė iš kultūrinio gyvenimo. 1936–1943 m. deklamavo poeziją Kauno radiofone. 1948–1950 m. buvo Kauno universiteto dramos būrelio vadovė.

Unė Babickaitė-Graičiūnienė į Lietuvą grįžo ne pačiu geriausiu metu. Ji, kaip tikra patriotė, nepaliko Lietuvos net tada, kai artėjo sovietinės okupacijos metai. 1951 m. Unė Babickaitė-Graičiūnienė buvo suimta ir išvežta į lagerį Komsomolske (Samaros sr.). Tačiau net ir ištremta į Sibirą išliko aktore. „Ji visada su savimi nešiojasi mažytį Bloko tomelį, o sunkiai dirbančioms moterims skaito A. Puškino eiles“⁸.

1953 m. aktorė buvo amnestuota ir grįžo į Kauną, tačiau jos siela jau buvo sužeista. 1961 m. Unė Babickaitė-Graičiūnienė mirė. Talentinga lietuvių aktorė ir režisierė buvo palaidota gimtojo Kupiškio r. Palėvenės kapinėse.

Unė Babickaitė-Graičiūnienė – lietuvių aktorė ir režisierė, palikusi žymių pėdsakų ne tik Lietuvos, bet ir Rusijos, Europos šalių, JAV teatrų scenose. Sukurta daugybė vaidmenų, pastatyta nemažai spektaklių. Tuo, ką jai pavyko pasiekti, gali pasigirti nedaugelis scenos žmonių.

¹ Daujotytė V. Dienoraščio autorė – Unė, Babickaitė-Graičiūnienė U. Atsiminimai. Dienoraštis. Laiškai; [sudarytojas Linas Broga], Vilnius: Scena, 2001, p. 319.

² Černiauskienė J. Lemties paženklininti. Vilnius: Dano Babensko įmonė, 2009, p. 120.

³ Brogienė R. Apie sceninę veiklą, Babickaitė-Graičiūnienė U. Atsiminimai. Dienoraštis. Laiškai; [sudarytojas Linas Broga], Vilnius: Scena, 2001, p. 308.

⁴ Černiauskienė J. Lemties paženklininti. Vilnius: Dano Babensko įmonė, 2009, p. 126.

⁵ Babickaitė-Graičiūnienė U. Atsiminimai. Dienoraštis. Laiškai; [sudarytojas Linas Broga], Vilnius: Scena, 2001, p. 203.

⁶ Babickaitė-Graičiūnienė U. Laiškai. Amžininkų atsiminimai; [sudarytojai Linas Broga, Romana Brogienė, Vilnius: Aidai, 2005, p. 9.

⁷ Kadžiulis P. Unė Babickaitė veda Šaulių teatrą Meno keliu. Trimitas, 1938, Nr. 48, p. 1163.

⁸ Timukienė L. Grožis tebūna mūsų gyvenimo alfa ir omega. Draugas, 2009 rug. 5, p. 7.

Lietuviai Rusijoje

Lietuviai prie Jenisejaus upės

Krasnojarsko kraštas – tai Sibiro platybėse paskendęs kraštas, besiribojęs su Tomsko, Irkutsko ir Kemerovo sritimis, Chakasijos, Tuvos ir Jakutsko Respublikomis bei šiaurėje skalaujamas ne visada ramiomis Arkties vandenyno bangomis.

Šio pasakiškų turtų krašto sostinė – milijoninis Krasnojarskas, uostas prie Jenisejaus, miestas, skaičiuojantis 385 metus nuo savo įsikūrimo. 2002 m. surašymo duomenimis, Krasnojarsko krašte gyveno 3829 lietuviai. Daugiausiai – tai tremtiniai.

Kalbinu atskridusį iš tūkstančių kilometrų skiriančių tolių į Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) komisijos posėdį **Antaną RASIULĮ** (šios komisijos nari), visuomeninės organizacijos Krasnojarsko regioninė lietuvių tautinė kultūrinė autonomija „Lietuva“ pirmininką.

Gerbiamas Pirmininke, sveikinu „at-skridusį“ iš tolimiausių tolių. O kaip jūs atsidūrėte tuose toliuose?

Gimiau pokario metais Lietuvoje, Dzūkijoje. 1948 m. gegužės 22 d., kai man tebuvo metukai, šeima buvo ištremta į Krasnojarsko kraštą, Chakasiją. Mat, aš irgi buvau pavojingas sovietams. O toliau, kaip ir visiems vaikams: mokykla, jau Krasnojarske baigtas institutas. Įsidarbinau ir likau gyventi čia.

Jūsų susivienijimo gimtadienis – 1992 m. gegužės 28 d. Koks jo – susivienijimo – pirmasis vardas ir kas pirmieji jo vadai? Kiek narių jungia jūsų organizacija dabar?

Susivienijimas buvo pavadintas Krasnojarsko lietuvių kultūros bendrija „Lituanica“, pirmieji jo pirmininkai: Zigmas Prieskienis ir šiek tiek vėlėliau – Stasys Zablockis. Mane išrinko pirmininku 1996-aisiais, gruodžio mėn. Kultūros bendrijas ar draugijas pagal Rusijos Federacijoje galiojančius įstatymus perkrikštijo visuomeninėmis organizacijomis, ir štai dabar mes esame visuomeninė organizacija Krasnojarsko regioninė lietuvių tautinė kultūrinė autonomija „Lietuva“.

Autonomijoje registruotų yra apie aštuonis šimtus žmonių, aktyvių, aišku, mažiau, bet ir renginius ateina ir juos padeda organizuoti apie šimtą narių. Tai nemažas skaičius,

turint galvoje, kad Krasnojarskas – milijoninis miestas, o dar vienas kitas atskrenda ir iš tolesnių šio krašto regionų.

Pagrindinis organizacijos tikslas: puoselėti lietuvių, pristatyti Lietuvą gyvenamojoje vietoje, t. y. Krasnojarsko krašte, tačiau Jūs turite ir išskirtinį tikslą – saugoti tremtinių atminimą. Gal galite priminti mūsų skaitytojui tremties metų istoriją?

1948 m. įvykęs masišiausias Lietuvos gyventojų trėmimas buvo tuometės Sovietų Sąjungos vidaus politikos, kurioje dinamiska gulago sistemos plėtra buvo prioritetinga, padarinys. Pasistengsiu pateikti trumpą gulago istoriją ir parodyti, kad tokioje sistemoje tautų perkėlimas, siekiant pasinaudoti pigia darbo jėga, buvo neišvengiamas.

Sovietų laikais žodis „gulagas“ nebuvo plačiai vartojamas šnekamojoje kalboje ir igijo ypatingą skambesį A. I. Solženicynui išleidus savo veikalą „Gulago archipelagas“. Tačiau SSRS stovyklų sistemos istorija ilga ir iki šiol visapusiškai neištirta. Iki šiandien nėra tiksliai žinoma, kiek Sovietų Sąjungoje buvo stovyklų, kur jos buvo, kaip atsirado ir išnyko, kuo užsiėmė ir kiek kalinių buvo kiekvienoje jų. Netgi pagrindinis terminas „stovykla“ iki šiol vartojamas labai aptakiai ir skirtinguose aprašymuose atitinka skirtingo rango objektus – nuo atskiro stovyklos punkto iki didelės regioninės struktūros.

Dar 1918 m. balandžio 18 d. Lenino vyriausybė specialiu įsaku organizavo Centrinį baudžiamąjį būrį (rus. *IJKO*), o šis išleido instrukciją, kurioje buvo reikalaujama sukurti sudėtingą kalinimo vietų sistemą. Ši sistema turėjo įgyvendinti du pagrindinius principus: atsiperkamumą (pajamos iš kalinių darbo turėjo padengti vyriausybės išlaidas stovykloms išlaikyti) ir visišką kalinių perauklėjimą.

Kartu su stovyklų sistema prie Teisingumo liaudies komisariato pradėjo kurtis VČK (Rusijos ypatingoji komisija) stovyklų sistema, skirta sovietinės valdžios politiniams priešininkams įkalinti. Tačiau stovyklų sistema strigo nuo pat pradžių. Darbu buvo aprūpinti tik du procentai kalinių, dėl silpnos valdžios apsauga buvo tokia bloga, kad, kaip pranešdavo teisingumo ministras P. I. Stučka,

„iš stovyklos nebėgo tik tinginiai“. Tuo metu buvo penkių tipų stovyklos: bendrojo tipo koncentracijos stovyklos, gamybos stovyklos, karo belaisvių stovyklos, ypatingo tipo priverstinių darbų stovyklos, paskirstymo stovyklos.

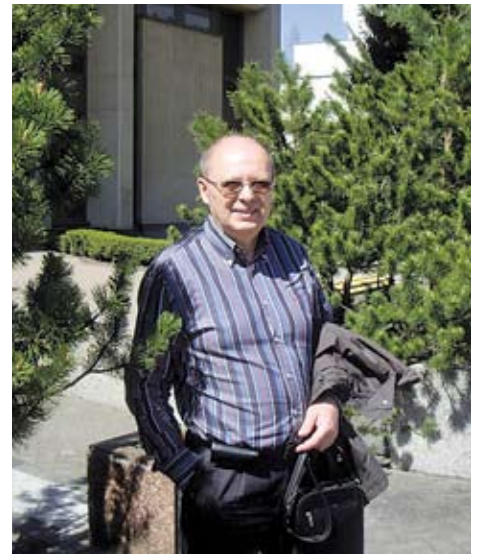
1929 m. šaliai priėmus pirmąjį penkerių metų planą ir 1930–1932 m. įvykdžius kolektyvizaciją, situacija iš esmės pasikeitė. Įgyvendinant Visasąjunginės komunistų partijos (bolševikų) (rus. *BKП(б)*) planus iki 1930 m. buvo likviduotas nedarbas, reikėjo vis daugiau žmogiškųjų išteklių.

Bendras kalinių skaičius 1930 m. sausio 1 d. sudarė 95 tūkst., o po pusmečio jis išaugo dar 60 tūkst. Be to, apie 300 tūkst. kalinių buvo laikoma respublikinėse NKVD (Vidaus reikalų liaudies komisariato) sistemose.

1930 m. balandžio 25 d. organizuota OGPU (Jungtinė valstybinė politinė valdybos) stovyklų valdyba, po metų pervadinta į OGPU vyriausiąją stovyklų valdybą (Gulag OGPU).

OGPU funkcija buvo „valdyti“ darbo jėgą ir tiekti ją gamybinėms įmonėms pagal sutartis su jomis („kontragento darbai“). Svarbus vaidmuo atiteko idėjai „kolonizuoti“ mažai apgyvendintus šiaurės ir Sibiro rajonus. Belomorobaltiiskij, Volgodonskij kanalų, Baikalo–Amūro magistralės statyboms reikėjo vis daugiau ir daugiau darbo jėgos. Pavyzdžiui, iki 1932 m. Belbaltlage (Belomorsko-Baltiiskij pataisos darbų stovykloje) kalėjo 50 proc. visų kalinių ir buvo įvykdyta beveik 100 proc. darbų plano. Tai buvo įmanoma tik žiauriai išnaudojant žmogiškuosius išteklius: buvo ilginama darbo dienos trukmė, panaikintos išeiginės. Žmonių mirtingumas įvairiose stovyklose kasmet didėjo. Gulago Statistikos skyriaus duomenimis, 1931 m. mirtingumas sudarė 2,9 proc. visų kalinių, o po metų jis jau išaugo iki 4,8 proc., atskirose stovyklose siekė 26,3 proc. ir net 34,5 proc. (Viterskij darbo pataisų stovykla).

Tuo metu valdžia jau naudojosi apie vieno milijono specialiai perkeltų asmenų, laikytų laisvai samdomais, darbu. Visi specialiai perkelti asmenys buvo perduoti gulago žiniai, o visoms kalinimo vietoms vadovavo vienas liaudies komisariatas – NKVD. Be to, jam buvo priskirti visi stambūs gamybos

Krasnojarsko regioninės lietuvių tautinės kultūrinės autonomijos „Lietuva“ pirmininkas Antanas Rasiulis

objektai, o kalinių skaičius 1935 m. siekė per milijoną. Stovyklos buvo naudojamos ir kitiems pramonės objektams: karinėms jūrų bazėms, oro uostams ir hidroelektrinėms statyti, geležinkeliams, automobilių keliams tiesti.

Karo pabaigoje kalinių skaičius gulage padidėjo į stovyklas išsiuntus internuotus asmenis ir repatriantus, iš viso ypatinguose darbo batalionuose, stovyklose ir specialiose ligoninėse buvo apie 2,5 milijono žmonių. Šis skaičius dėl nuolat besikeičiančių gyvenimo veiksnių šalyje svyravo nedaug, šiek tiek kito tai į vieną, tai į kitą pusę iki pat 1953 m.

Mirus Stalinui, Vidaus reikalų ministerija (VRM) neteko gamybos vieneto statuso, dėl to smarkiai sumažėjo stovyklų ir kalinių skaičius, tačiau gulagas nustojo veikti tik 1960 m.

1940 m. birželį į Lietuvos Respubliką įžengė Raudonoji armija ir prasidėjo pusę amžiaus trukęs aneksijos laikotarpis. Lietuviai tautai patys sunkiausi buvo pirmieji okupacinio režimo metai.

*Kalbėjosi žurnalistas
Alfonsas KAIRYS, Vilnius
Tęsinys kitame numeryje*

Comenius projektas „Yes to a healthy lifestyle“ – tiltas jungiantis Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ vidurinę mokyklą su Europa

Rima RYBAKOVA, projekto koordinatore, Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ vidurinės mokyklos socialinė pedagogė, logopedė

Tęsdama daugiašalio tarptautinio Comenius projekto, finansuojamo remiant Europos komisijai, „Yes to a healthy lifestyle“ įgyvendinimą Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ vidurinės mokyklos komanda ruošėsi naujai išvykai į projekto partnerių šalį. Šį kartą pabuvojome Ispanijos Karalystei priklausančioje Maljorkos saloje. Mūsų mokyklai atstovavo projekto koordinatore, socialinė pedagogė, logopedė Rima Rybakova ir projekto grupės nariai: Laima Juodėnienė, technologijų ir dailės mokytoja, Vytautas Garšva, kūno kultūros ir teisės pagrindų mokytojas, 6-os klasės mokiniai Aurėja Baltrušaitytė, Donatas Juša, Albertas Savanevičius ir 9-os klasės mokinės Violeta Kulikovska ir Justyna Godlevska.

Mokiniai kartu su mokytojais turėjo paruošti rankdarbius, kurie buvo eksponuojami San Macia, nedidelio miestelio Maljorkos saloje, mokykloje. Kiekvienai iš skirtingų valstybių atvykusiai komandai reikėjo pristatyti savo rankdarbius, papasakoti, kaip jie buvo pagaminti. Mūsų komanda ir parodą vežėsi iš medžiagos pasiūtus paveikslus, kurių motyvus mokiniai suko iš siūlų, dėliojo ant tirpios plėvelės, susiuvė siuvimo mašina. Šiuo sudėtingu metodu buvo pasiūti 3

Projekto logotipas

paveikslai, ant kurių pavaizduotos mūsų mokyklos ir projekto emblemos. Paveikslų autorės yra 9-os klasės mokinės: Violeta Kulikovska, Justyna Godlevska ir Loretta Filipovič. 6-os klasės mokiniai pagamino magnetukus, kurie atspindėjo lietuviškus motyvus. Mokiniai naudojo *papjemaše* metodą. Projekto partneriai susidomėję apžiūrino paveikslus ir magnetus.

Vizito į Maljorką metu mokytojai buvo supažindinti su Ispanijoje veikiančia švietimo sistema. San Macia miestelio mokyklos direktorius Jaume Jadrona atsakinėjo į svečių, atvykusių iš skirtingų šalių, klausimus. Diskusijų metu kiekvienos šalies atstovai rado skirtumų ir panašumų su savo šalyje veikiančia švietimo sistema. Mokytojai galėjo stebėti atviras ispanų mokytojų pamokas, pasidalinti savo išpūdžiais. Kiekvienos šalies mokytojai turėjo galimybę

Projekto dalyviai

parodyti savo pedagoginius gebėjimus ir vesti pamoką ispanų mokykloje. Mūsų komandai atstovavo kūno kultūros ir teisės pagrindų mokytojas Vytautas Garšva. Mokiniai buvo patenkinti nauju mokytoju ir jo pasiūlytais idomiais žaidimais.

Kol mokytojai diskutavo apie kitą projekto įgyvendinimo etapą, mokiniai leido laiką dalyvaudami pamokose. Pamokos vyko anglų kalba. Mokiniai pasakojo apie savo šalį, tradicijas, papročius. Kiekvienos šalies atstovai turėjo parodyti savo valstybę žemėlapyje. Pamokose dalyvavo iš aštuonių šalių atvykę mokiniai: Ispanijos, Graikijos,

Italijos, Rumunijos, Anglijos, Turkijos, Lietuvos ir Lenkijos.

Vizito metu ispanų komanda supažindino visus projekto dalyvius su nuostabių Maljorkos kraštovaizdžiu, senomis pilimis, muziejais, Palmos (sostinės) senamiesčiu.

Projektas beveik įpusėjo, liko dar nemažai suplanuotų veiklų, kurias įgyvendindami semiamės ir dalinamės savo patirtimi su Europos šalių mokytojais ir specialistais. Galima drąsiai teigti, kad Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ vidurinė mokykla yra pasirengusi žengti bendradarbiavimo tiltu kartu su kitomis Europos šalimis.

Vilnius „Ryto“ aušroje: istorinė, kultūrinė retrospekcija*

Dr. Alma LAPINSKIENĖ, Vilnius

XX a. pradžioje, kai Juozas Tumas-Vaižgantas, Jonas Basanavičius, Antanas Smetona, Donatas Malinauskas, kunigai Vladas Mironas, Alfonsas Petrulis ir kiti šviesuoliai, rūpindamiesi Rytų Lietuvos švietimu, kūrė „Vilniaus aušros“, o vėliau „Ryto“ draugiją, Vilniaus kraštas tebebuvo Rusijos imperijos dalis, rusifikacijos ir polonizacijos kirčių kapojamas jos pakraštys. To meto Vilnius, caro imperijos provincijos miestas, buvo ne tik šio krašto, bet ir visos Lietuvos centras, lietuvių inteligentų traukos miestas, kuriame telkėsi aktyviausi protai, o jame vykstantys procesai lėmė viso krašto raidą.

XX a. pradžios Vilnius – vis dar caro erelių ir rusiškų iškabų miestas. Tačiau jau kitoks nei prieš pusę šimtmečio carizmo glūdumoj. Politinės arenos pakraštini nustumti lietuviai XIX a. pabaigoje kartu su J. Basanavičiaus „Aušra“ pareiškė esą tokie pat žmonės, kaip ir kaimynai, ir nori tokiomis pat teisėmis naudotis. Poeto siela jausdamas bundančią tautos dvasią, 1892 m. Mairomis eilėraščių „Vilnius“ baigia viltiniais: „Laikai juk mainos: slėgė pikti, –/ Nušvis kiti / Lietuvai, mūsų Tėvynei.“

Tautos dvasia budo istorinėje sostinėje. Pačioje XIX a. pabaigoje čia susiburia slapta lietuvių inteligentų draugija „Dvylika Vilniaus apaštalu“ (kunigas Juozas Ambraziejus, Donatas Malinauskas, Povilas Matulionis ir kt.), siekusi vienyti lietuvius, žadinti jų tautinę sąmonę, gražinti lietuviškąsias pamaldas bent į vieną Vilniaus bažnyčią. 1898 m. į Vilnių grįžta Petras Vileišis, kurio didžiausias rūpestis buvo atgaivinti Vilniuje lietuviybę. Jis įkuria geležies dirbinių gamyklą, į kurią dirbti priima tik lietuvius, ir čia susitelkia nemažas lietuvių darbininkų ir inžinierių būrys. Kartu su broliais išitraukia į Apaštalu, Vilniaus lietuvių šelpimosi (1904–1915), „Vilniaus kanklių“ (1905–1915) draugijas ir jas remia. Rengia pusiau slaptus lietuviškus vakarus. Atgavus Šv. Mikalojaus bažnyčią, P. Vileišis savo lėšomis į restauruoja, pastatydina vadinamąją špitolę su susirinkimų sale, ir jo dėka Vilniuje susikuria pirmoji lietuviška parapija. Gausėja lietuvių inteligentų būrys, čia darbuojasi J. F. Bortkevičiai, G. Landsbergis, A. Smetona, M. J. Šlapeliai ir kiti. Anot J. Tumo-Vaižganto, pirmaisiais XX a. metais Vilniuje „lietuvių gaivalo <...> tiek padaugėjo, jog jis kone ėmė viršyti lenkų inteligentiją“¹. Vilnius tapo lietuvių atgimimo širdimi.

Tačiau tautinį lietuvių judėjimą dar stipriai kaustė carizmo grandinės. Todėl tautinio kultūrinio darbo bare istoriniu virsmu tapo spaudos draudimo panaikinimas, pirmojo lietuviško dienraščio „Vilniaus žinios“ pasirodymas ir imperijos pamatus gerokai paklibinusi 1905 m. revoliucija. Kaip rašo istorikas R. Miknys, „Rusijos imperijos valdžiai 1904 m. gegužės 7 d. po ilgų dvejonių panaikinus spaudos draudimą lotyniškaisiais rašmenimis, atkarpa tarp karštųjų 1905 m. ir Pirmojo pasaulinio karo pradžios būdinga politinių, kultūrinių, idėjinių, socialinių ir ekonominių procesų sparta visoje Rusijos imperijoje ir Lietuvoje“².

Suprantama, tie procesai nebuvo caro valdžios laiminami ar skatinami, nes savo užmačių, aršios šovinizmo politikos ji neatsisakė. Pokyčius carizmas priėmė kaip neišvengiamybę ir stengėsi kontroliuoti. Nepavykus buvo griebiamasi tiek „Skaldyk ir valdyk“ politikos, tiek išbandytų represinių-politinių priemonių. Tačiau vienaip ar kitaip carizmo varžtai šiek tiek atsileido, ir lietuvių inteligentai ėmėsi veiklos.

„Štai ir sugrąžinta lietuviams spauda, – rašė J. Tumas-Vaižgantas, – tiesa, varžoma, nelaisva, visgi spauda. Kas gi pirmasis pasinaudoja ja? Žinoma, tas, kurs ir kovotojas dėl jos buvo pirmasis, inžinierius Petras Vileišis. Jis tuojau, greituoju įniko steigti spaustuvę, kuri galėtų mušti pirmąjį lietuvių dienraštį. Nelengva buvo ir šiam koncesiją gauti. Daug slenksčių gavo P. Vileišis numindžioti, kol ją gavo. Visgi

gavo, dėdamasis žmogum kuo siauriausių aspiracijų, vienos kultūros, ne politikos veikėju; net ir vardą laikraščiu pasirinko nekalčiausį – bendravardį valdiškojo „Vilenskij Viestnik“ – „Vilniaus žinios“³.

Nors daug kas nepritarė dienraščio idėjai, siūlė leisti savaitinį laikraštį, P. Vileišis sprendimo nekeitė, nes puikiai suvokė dienraščio svarbą, jo konsoliduojantį vaidmenį telkiant tautą ir kuriant valstybę. Jau pirmo numerio, išėjusio 1904 m. gruodžio 10 d., vedamajame pabrėžiama tautinio kultūrinio darbo būtinybė: „Pradėdami tokiose sąlygose dienraščio darbą, turėsime visa metę lopyties skylėtus savo tautos stogus ir gaivinti jos dar nenudžiūvusias šakeles“⁴. Dabartiniais terminais kalbant vedamojo autorius J. Jablonskis ragino visus imtis tautokūros. Ir „Vilniaus žinios“ atliko milžinišką istorinį vaidmenį lietuvių moderniosios tautos formavimosi procese.

Apie „Vilniaus žinias“ sukosi visuomeninis Vilniaus ir visos Lietuvos gyvenimas. Kaip rašė L. Gira, „be P. Vileišio dienraščio kažin ar būtų įvykintas ir Didysis Vilniaus seimas, o be jo spaustuvės tikrai nebūtų taip žaibiškai nušviesta visa Lietuva Seimo nutarimais“⁵, skleidusiais Lietuvos autonomijos idėją. Dienraštis prisidėjo prie lietuvių mokslo, Dailės ir kitų draugijų steigimo, jo puslapiuose vykdavo diskusijos dėl draugijų pobūdžio ir tikslų, buvo spausdinami atsišaukimai, skelbimai. Daug padarė bendrinės lietuvių kalbos formavimuisi ir plėtrai.

Minint dienraščio dvidešimtmetį 1924 m. buvusi jo bendradarbė Ona Pleirytė-Puidienė rašė: „<...> jis buvo toji ašis, iš kurios išdygo mūsų visuomenės minčių bei pakraipų stipiniai, kuriuos tačiau jungė vienas bendras lankas, sudarydamas tvirtą tautinio atgimimo ratą. Visi šių dienų idėjų ir kultūrinių pradmenų diegai brendo „Vilniaus žinių“ skiltyse arba aplink jų. Pavartykime jų komplektų puslapius, – ko tik ten nerasime?.. Pirmųjų menininkų balsus, pirmųjų meno parodų branduolius, pirmųjų teatrų atgarsius, pirmuosius muzikų tonus (M. Petrausko, K. Čiurlionio, S. Šimkaus, Tallat-Kelpšos chorai, koncertai), pirmuosius operos pamatus („Birutė“, „Adomas ir Ieva“, „Kaminkrėtys“), iš to viso išėjo šiandien garsūs K. Petrauskas, A. Varnas, visa Čiurlionio galerija, Dailės draugijos rinkinys ir daug kitų mene žinomų vardų, debiutavusių „Vilniaus žinių“ skiltyse“⁶.

Būdamas kultūrinio gyvenimo ašimi, „Vilniaus žinios“ buvo ir literatūrinio gyvenimo *spiritus movens*, – ne vienam rašančiajam pirmojo dienraščio atsiradimas įkvėpė pasitikėjimą lietuvišku žodžiu, sustiprino tikėjimą savo darbo prasmingumu, pagaliau, atvėrė galimybę publikuoti. „Vilniaus žinios“ suprato savo misiją meninio žodžio propagavimo ir ugdymo bare. Per tuos ketverius su viršum metų dienraštyje publikuota daugiau nei 200 literatūros kūrinių: apie 130 originalių ir 91 vertimas. Dienraštis buvo atviras tiek tradicinio realistinio vaizdavimo šalininkams, tiek pirmiesiems modernistams, todėl skatino literatūros raidą ir plėtotę.

Kaip matome, „Vilniaus žinios“, ėjusios iki 1909 m. pavasario, išjudino kone visus kultūrinio darbo barus. 1906–1907 m. inteligentai ėmėsi aktyvios veiklos mokslo, meno, spaudos, švietimo srityse, ir ta veikla tęsėsi iki pat karo. Būdami gana skirtingų politinių pažiūrų, nuo krikščionių demokratų iki socialdemokratų, lietuviybės gaivinimo, tautos kūrimo kelius jie suvokė vienodai, – kaip taikų kultūros darbą, būtiną tautos kėlimo, jos telkimo darbą. „Laukiniai ir pusiau laukiniai žmonės gali turėti vien tėviškę, ir ilga kelionė kultūros takais reikalinga, kad tauta sudarytų sau valstybę. <...> Be kultūros, be susipratimo, <...> – valstybės būti negali,“⁷ – įžvalgiai rašė G. Petkevičaitė-Bitė. Iš tikrųjų, ši veikla nebuvo vien tik palankių aplinkybių ar subjektyvių veiksmų

išdava, nemaža dalimi ta ilga kelionė kultūros takais buvo dėsningas istorinės raidos, modernios tautos formavimosi etapas.

Moderniosios tautos genezės pagrindu paprastai laikomas agrarinės visuomenės tapimas industrine. Čekų mokslininkas Miroslavas Hrochas šį procesą suskirsto į tris fazes. A fazė – išsilavinę žmonės susidomi etninės grupės kalba, papročiais, istorija, ima juos tirti ir studijuoti. Stiprėja požiūris, jog ši etninė grupė turi teisę tapti visaverte tauta. Prasideda tautinė agitacija ir B fazė – tautinio judėjimo pradžia. Daugėja pasekėjų, formuojasi tautinė savimonė. Atsiranda spaudos, kaip komunikacijos priemonės, būtinybė. Kyla masinis tautinis judėjimas ir prasideda C fazė, kurioje dominuoja politiniai reikalavimai ir kuri baigiasi savos tautinės valstybės sukūrimu⁸. Suprantama, kiekvienas tautinis atgimimas, būdamas visuotinių istorinės raidos dėsnių išraiška, tuo pat metu yra specifinis, turįs tik jam būdingų susidūrimų, posūkių ir vingių.

Lietuvių tautinio judėjimo ištakos, etnokultūrinio sąjūdžio pradžia (žemaičių bajorų veikla, S. Daukanto, S. Stanevičiaus darbai) – XIX a. I pusė – gali būti laikoma A fazė. Aktyvėjant tautinei agitacijai, stiprėjant tautiniam atgimimui prasideda B fazė. Ji gali būti datuojama XIX a. II puse. Aštrėja būtinybė kontaktuoti su visais socialiniais etninės grupės sluoksniais ir čia iškyla periodikos svarba. Spauda uždrausta, bet draudimas baigiasi ties imperijos sienomis. Ragainėje 1883 m. išeina „Aušra“, po jos seka „Varpas“, „Tėvynės sargas“ ir kiti laikraščiai.

Lietuvių tautinis sąjūdis atgimė kaip savarankiška politinė jėga, nors devintajame dešimtmetyje konkrečių politinių valstybinių reikalavimų ir nekėlė. Dėl spaudos ir ne tik dėl jos tautinis judėjimas stiprėjo, vis labiau priartindamas C fazę su jai būdingais politiniais reikalavimais. „Vilniaus žinios“ ir Didysis Vilniaus seimas 1905 m. pradeda paskutinią moderniosios tautos formavimosi etapą, kuris baigėsi 1918 m. savo tautinės valstybės sukūrimu. Kaip pažymi Raimundas Lopata, „suvažiavimas buivo lūžis lietuvių judėjime, parodęs aukštą tautinės savimonės lygį ir brandą aktyviam politiniam gyvenimui“⁹.

Tačiau ne tik politiniam. Nors pagal M. Hrocho periodizaciją trečiąjį moderniosios tautos formavimosi etapą įprasta vadinti politiniu, istorikų ir sociologų vis labiau pripažįstama, jog kultūrinis tautokūros komponentas nemažiau svarbus už politinį, o gal netgi visų svarbiausias¹⁰. Ši požiūri patvirtina ir 1905–1914 m. dešimtmetis Lietuvoje, pačių lietuvių inteligentų vadinamas taikaus kultūros darbo laikotarpiu.

Istorikas Tomas Balkelis studijoje „Moderniosios Lietuvos kūrimas“ rašo: „Inteligentai, suvokę, kad savo politinių tikslų nepasieks atvira konfrontacija su imperija ir kad reikia sustiprinti silpnus saitus su visuomene, porevoliuciniu dešimtmėčiu ėmėsi „taikaus kultūros darbo“. Patriotiniu šūkiu tapo ne revoliucija, o laipsniški socialiniai ir kultūriniai pokyčiai. Todėl šis dešimtmetis įvyko kultūrinio aktyvizmo proveržis, padėjęs sukurti ir išplėsti ištisą patriotinių ir kultūros draugijų, klubų, spaudos leidinių ir kitų institucijų tinklą“¹¹.

Kokie gi plataus kultūros baro darbai per tą dešimtmetį buvo nudirbti Vilniuje, virtusiam, anot J. Tumo-Vaižganto, lietuvių Atėnais?

Atgavus spaudą Vilnius tapo lietuviškos periodikos centru. Iš viso 1904–1915 m. Vilniuje ilgiau ar trumpiau ėjo per 30 lietuviškų periodinių leidinių – dvigubai daugiau nei lenkiškų. Dauguma leidinių, tarsi sekdami „Vilniaus žiniomis“, kad ir atstovaudami kokiai partijai, stengėsi ne skaldyti, bet vienyti tautą, kaip kairųjų demokratų „Lietuvos žinios“, pasižadėjusios laikytis „bepartijinės pakraipos“, arba viltininkai, skelbę: „Mūsų kryptis – vienybėje.“ Per

trumpą laiką sugebėta pasirūpinti ne tik visai visuomenei skiriamais laikraščiais, bet ir priedais jaunimui („Aušrinė“, „Jaunimas“), leidiniais vienos ar kitos profesijos žmonėms, pvz., mokytojams – laikraštis „Lietuvis“ (1906), o 1905 m. ėjo net „Lietuvos bitininkas“. Labai svarbus mūsų kultūrai buvo 1907 m. pradėjęs eiti Lietuvių mokslo draugijos žurnalas „Lietuvių tauta“.

Vilnius į lietuvių kultūros istoriją įrašė ne tik pirmąjį mūsų dienraštį, bet ir pirmąjį literatūrinį žurnalą „Vaivorykštė“ (1913–1914), atvirą įvairios estetinės pakraipos kūriniams, kaip ir jam kelią tiesusi, daug dėmesio grožinei literatūrai skyrusi vaizgantiškoji „Viltis“ (1907–1915). Reikšmingas to meto mūsų literatūros raidai buvo ir S. Šilingo iniciuotas neoromantinės modernizmo krypties almanachas „Pirmasai baras“ (1915).

Kad 1904–1915 m. Vilnius buvo lietuvių literatūros vyksmo centras, patvirtina ir itin aktyvi knygų leidyba. Viena po kitos išeina lietuviškos knygos: Liudo Giras pirmieji poezijos rinkiniai („Dūl-dul dūdelė...“, 1909, „Laukų dainos“, 1912 ir kt.), Jono Biliūno apsakymai bei apysaka „Liūdna pasaka“ (1908), Kazio Puidos eilėraščiai „Iš sėrmėgiaus krūtinės“ (1906), legenda „Keleivis“ (1906), Antano Vienuolio-Žukausko „Grįžo“ (1910) ir „Paskenduolė“ (1913), Vinco Krėvės „Dainavos šalies senų žmonių padavimai“ (1912), Igno Šeiniaus apysaka „Bangos siaučia“ (1914), daugiau kaip dešimt Žemaitės prozos ir dramos knygelių bei daug kitų leidinių. Kūrybos žodis plaukė į Vilnių ne tik iš visos Lietuvos, bet iš tolimiausių Rusijos imperijos kampelių: J. Biliūno – iš Zakopanės, A. Vienuolio – iš Maskvos, V. Krėvės – iš Baku. Vilnius tapo lietuviškos knygos centru, kur susikryžavo visos lietuvių literatūros keliai, ieškojimai ir atradimai.

1907 m. sausio 9 d. P. Vileišio rūmuose buvo atidaryta pirmoji lietuvių dailės paroda, o tu pačių metų rugsėjo 2 d. Vilniuje įkurta Lietuvių dailės draugija (LDD), kurios steigėjais buvo A. Žmuidzinavičius, M. K. Čiurlionis, Petras Rimša ir Jonas Vileišis. Draugijos tikslai – vystyti lietuvių daile, jungti ir remti visų šakų dailininkus (menininkus), ugdyti atbūndančios visuomenės meninį skonį, rinkti tautodailės kūrinius. Aktyviai dirbdama, draugija iki karo vien Vilniuje surengė 9 lietuvių dailės parodas. Šių metų sausį minėjome ne tik „Ryto“ draugijos, bet ir „Čiurlionies kuopos“ šimtmetį. A. Žmuidzinavičiaus ir S. Šilingo iniciatyva prie LDD įsteigtos kuopos dėka M. K. Čiurlionio paveiksai tapo tautos nuosavybe. Draugija surinko daug tautodailės kūrinių, kurie tarpukariu buvo laikomi Čiurlionio galerijoj.

Tuo metu dailė buvo suprantama plačiau, apėmė ir kitas meno rūšis, todėl LDD rūpinosi ir muzika, surengė pirmąjį lietuvių kompozitorių kūrinių konkursą, kuriame dvi pirmąsias premijas gavo Aleksandras Kačanauskas¹². Profesionalioji muzika dar tik stoji ant kojų, bet muzikinis gyvenimas buvo gana gyvas. Juk būtent Vilniuje gimė ir lietuviška opera – 1906 m. lapkričio 6 d. miesto salėje buvo atlikta M. Petrausko ir G. Landsbergio-Žemkalnio opera „Birutė“. Vilniaus lietuvių savišalpos, „Vilniaus kanklių“, „Rūtos“ (1909–1914) draugijos turėjo choras, kuriuos vedė M. K. Čiurlionis, M. Petrauskas, J. Tallat-Kelpša, J. Kučinskis, ir kiti muzikai. Draugijos ne tik rengdavo koncertus, dainavimo vakarus, bet ir statydavo „dramatiškus veikalus“, rūpinosi lietuviškos dramaturgijos ir vaidybos meno ugdymu. Jau 1905 m. vasario 6 d. Savišalpos draugija surengė pirmą viešą lietuvišką spektaklį Vilniuje, – buvo suvaidinta komedija „Amerika pirtyje“ ir farsas „Vienas iš mūsų turi apsivesti“. Netrukus „Vilniaus žiniuose“ nuskambėjo raginimas steigti tautišką teatrą¹³. Tam įgyvendinti trūko profesionalių

Kaip švenčia siciliečiai

Dainius KINDERIS

Sicilijos kultūrinės tradicijos – unikalus fenomenas, išikūnijęs įdomiausiuose papročiuose ir šventėse. Metų eigoje šioje saloje švenčiama daugybė švenčių. Kaip ir visoje Italijoje, Sicilijoje svarbus vaidmuo tenka katalikų bažnyčiai: su didžiuliu užmoju čia minimos šventiesiems skirtos dienos, savo globėjus danguje turi kiekvienas miestas ir kaimelis. Siciliečiai prisimena ir pažymi istorinius įvykius, rengia derliaus ir vietinių produktų festivalius, mėgsta pašvesti ir kitomis progomis.

Sicilijoje apskritai mėgstamos procesijos, kuriose dalyvaujama noriai, apsirengus išpūdingais kostiumais. Čia susipina religiniai motyvai ir liaudies tradicijos. Kartais ištisą savaitę užtrunkančių švenčių metu dienomis vyksta gyva prekyba gatvėse, amatų demonstravimas, eitynės, koncertai, o vakarais aikštės, skverai ir net gatvės tampa šokių aikštelėmis. Jei tokiose šventėse dalyvauja turistai, vietiniai gyventojai juos priima labai svetingai, o pastebėję susidomėjimą savo tautos tradicijomis, tampa ypač dėmesingi ir draugiški.

Švenčių metu labiau nei bet kada galima pastebėti, kokios įvairios tradicijos čia persipynę per šimtmečius. Susiformavo tikra etnografinė mozaika, kurioje specialistai gali atsekti daugybės tautų bruožus – nuo bizantiečių iki šiuolaikinių italų.

Jei svečiuojatės Sicilijoje bent savaitę, tikrai turėsite galimybę aplankyti kuriame nors mieste ar kaimelyje vykstančią šventę, o kai kurie turistai savo kelionių į Siciliją laiką specialiai derina su pačių išpūdingiausių tradicinių švenčių lankymu. Kelionės į Siciliją nebrangios ir tiesioginiai skrydžiai iš Lietuvos jau realybė, taigi, kodėl gi ne?

Ačirealės karnavalas (Carnevale di Acireale)

Ačirealėje, Etnos ugnikalnio papėdėje išikūrusiame mieste, karnavalų tradicija gyvuoja šimtmečiais. Pirmą sykį karnavalas buvo paminėtas 1594 m. mokesčių dokumentuose, tačiau yra žinių, kad ir anksčiau žmonės mėgdavo išeiti į gatves ir mėgaudamiesi kaukių suteikta laisve juokaudavo, šokdavo ir krėsdavo išdaigas.

Dabar tai išpūdingas reginys, vienas labiausių lankomų karnavalų Italijoje. Skambant vietinių muzikantų atliekamai muzikai, prieš akis slenka spalvotų, švytinčių išradinčių papuoštų vežimų ir mašinų paradas, lydimas kaukių, vaizduojančių

ižymybes, politikus, alegorines būtybes. Išpūdingai apsirengę eisenos dalyviai šoka konfeti lietuje, o vakare dangus nušvinta fejerverkais.

Ačirealė (Kataniijos provincija), vasario arba kovo mėnuo.

Migdolų žydėjimo šventė Agridžente (La Sagra del Mandorlo in Fiore)

Planuodami keliones į Siciliją vasarį, pagalvokite apie Agridžentą. Pirmąją vasario savaitę Agridžente (Agrigento) švenčiama migdolų žydėjimo šventė. Medžių šakas lipse aplipę rausvi migdolų žiedai – tikras ženklas, kad pavasaris jau Sicilijoje. Ši tradicija turi galias šaknis, o šiuolaikinio festivalio pradžia laikoma 1934 m. Naro miestelyje surengta šventė, kurios tikslas – propaguoti tradicinius produktus. Netrukus festivalis persikėlė į provincijos centrą Agridžentą ir tapo kasmetine pavasario tradicija, įgydama naujų bruožų. Dabar pasigėrėti žydinčiais migdolais, o miesto gyventojus ir gausius svečius pradžiuginti savo tautų šokiais susirenka liaudies šokių kolektyvai iš viso pasaulio. Vilkėdami spalvingais tautiniais drabužiais jie dalyvauja eisenose miesto gatvėmis, o pasirodymai aikštėse ir skveruose sukviečia minias žiūrovų.

Pradinis šventės tikslas – vietinių produktų populiarinimas – išliko: vietiniuose baruose ir restoranuose siūlomi įvairiausi patiekalai, kurių sudėtyje yra migdolų, savo produkciją demonstruoja ir siūlo išigyti regiono ūkininkai ir amatininkai. Tačiau pastaraisiais dešimtmečiais šventėje aktyviai skelbiamos ir taikos bei skirtingų tautų tarpusavio supratimo idėjos. Gražus šventės akcentas – draugystės deglo ižiebimas prie Konkordo šventyklos ir vakarinės procesijos su deglais į netoli Agridžento esantį Šventyklų slėnį.

Agridžentas, pirmoji vasario savaitė.

Baroko festivalis Note (Infiorata di Noto)

Nedidelis Noto miestas laikomas sicietiško baroko sostine, o jo senamiestis ir viena iš bažnyčių įtraukti į UNESCO kultūros paveldo sąrašą. Kiekvienais metais kelioms dienoms viena miesto gatvių – Via Nicolaci – pasikeičia neatpažįstamai: visas

Baroko festivalis Note

grindinys užklojamas spalvingu gyvų gėlių kilimu. Menininkų rankos gėlių žiedus sudėsto į religinius, mitologinio turinio ar vietines tradicijas atspindinčius paveikslus, darančius neužmirštamą išpūdį.

Notas, Sirakūzų provincija, trečias gegužės sekmadienis.

Kuskuso šventė San Vito lo Kape (Il Cous Cous Fest)

Vakarinėje Sicilijos dalyje esantis San Vito lo Kapas (San Vito lo Capo) žavi nuostabiais paplūdimiais, krištoline jūra ir gražia gamta. Rugsėjo pabaigoje atslūgus alinantiems karščiams čia vyksta tarptautinis kultūrinės integracijos festivalis, trumpai vadinamas Kuskuso švente.

Tai vienas iš daugybės Sicilijoje vykstančių kulinarinių festivalių, labiau nei kuris kitas atspindintis įvairių tautų įtaką Sicilijos kultūrai ir virtuvei. Išties Sicilija, nors priklauso Italijai, tačiau geografiškai Afrika yra gerokai arčiau nei Roma, o po du šimtmečius trukusio arabų valdymo nebestebina faktas, kad kuskusas įsitvirtino tiek siciliečių virtuvėje, tiek restoranų meniu. Baltas San Vito lo Kapo paplūdimio smėlis tampa puikiu fonu dykumos klajoklių berberų palapinėms ar

alžyriečių pašiūrėms. Kuskuso šventė kartu yra ir konkursas, kur virtuvės virtuožai iš įvairių šalių varžosi, kuris pateiks geriausią kuskuso patiekalą. Vyksta paskaitos, seminarai, kulinarinės pamokos, o sielai peno suteikia kasdien vykstantys koncertai.

San Vito lo Capo, Trapanio provincija, paskutinė rugsėjo savaitė.

Milžinų paradas Mesinoje

Mesina – arčiausiai žemyno esantis miestas, dažnai vadinamas vartais į Siciliją. Žolinė Mesinoje švenčiama išpūdingai – rugpjūčio 13 ir 14 dienomis miesto gatvėmis ant didžiulių žirgų keliauja milžinai: baltaveidė moteris Mata ir juodaodis vyras Grifonė. Mesinos gyventojai gali pateikti skirtingų, net viena kitai prieštaraujančių istorijų apie šios milžinų poros atliktus žygdarbius, tačiau šventės be jų neišsivaizduoja. O kitą dieną, rugpjūčio 15-ąją, šlovinama mergelė Marija. Miesto gatvėmis „plaukia“ didžiulė išpūdinga konstrukcija, vadinama Vara, papuošta Marijos ėmimo į dangų scenomis, lydimi tūkstantinės basų, baltais rūbais apsirengusių žmonių procesijos.

Mesina, rugpjūčio vidurys.

Užs. Nr. 14

Lietuvių švietimo draugija „Rytas“

Vilnius „Ryto“ aušroje: istorinė, kultūrinė retrospekcija*

Dr. Alma LAPINSKIENĖ, Vilnius

Atkelta iš 13 p.

jėgų, tačiau netrūko pastangų ir kryptingos teatrinės veiklos. Lietuvių teatro ugdymu ypač rūpinosi „Rūtos“ draugija. Antai tik 1910 m. ji surengė 89 vakarus, iš kurių 17 vaidinimų¹⁴.

Vilniečių repertuarą sudarė ir originali, ir verstinė dramaturgija: Šiaulėniškio „Pilėnų kunigaikštis“, Slovackio „Mindaugas“, V. Nagornoskio „Živilė“, Vydūno „Piktoji gudrybė“ ir t. t. 1911–1914 m. J. Strazdo-Jaunučio leistas žurnalas „Teatras“ aprūpindavo scenos mėgėjus lietuviškais ir versta veikalais. Vaidindavo M. Piaseckaitė, P. Gaidelionis, G. Šapkauskaitė, K. Puida, L. Gira, K. Jablonskienė, O. Pleirytė, S. Kymantaitė, V. Biržiška, P. Bugailiškis ir daug kitų vilniečių lietuvių. Ypač plačią vagą varė G. Landsbergis-Zemkalnis – lietuviško teatro organizatorius, aktorius, režisierius, dramaturgas, kritikas ir idėjų generatorius. Būtent jo sumanymu Vilniaus teatro mylėtojai 1909 m. rugpjūčio 15–16 d. surengė pirmojo lietuviško spektaklio Palangoje jubiliejinę dešimtmečio šventę, sutraukusią į Vilnių įvairių miestų pajėgiausius lietuvių teatralus.

Nors lietuviško teatro 1905–1914 m. Vilniuje nepavyko sukurti, lietuviškasis Vilniaus segmentas buvo atkurtas. Kaip pažymi Balys Sruoga, „*Lietuviškųjų vakarų*“ teatras prieš karą suvaidino itin įžymų vaidmenį mūsų tautos atgijimui, gal nedaug temažesni už literatūros vaidmenį, – ypač miestų lituanizacijos, lietuviškosios visuomenės organizavimo <...> reikalu. „Lietuviškų vakarų“ teatro meniškumas jo buvimo nebūtų pateisinęs, jei nebūtų buvę vadovaujamasi tautinio darbo tikslais“¹⁵.

Ši itin glauda, fragmentiška XX a. pradžios lietuviškojo Vilniaus literatūrinio, meninio gyvenimo retrospekcija parodo tik dalį ilgosios kelionės kultūros takais. Intelligentai puikiai suvokė, jog modernios tautos ateities garantas greta tautinės kultūros ir profesionalaus meno yra mokslas ir švietimas. „Paimsme arklą, knygą, lyrą“, – rašė Maironis. Eidami *Lietuvos keliu* šviesuoliai jau 1907 m. vasarį įkuria lietuvių švietimo draugiją „Vilniaus aušra“, o balandį – Lietuvių mokslo draugiją. „Vilniaus aušros“ tikslas buvo plėsti

švietimą Rytų Lietuvoje, tačiau jau 1908 m. rudenį caro valdžia draugiją uždarė. Vilniaus krašto švietimu rūpinosi Lietuvių mokytojų sąjunga, Aušrininkai, Vilniaus lietuvių šelpimosi draugija, bet tai nebuvo pagrindinis jų veiklos baras. Todėl visomis išgalėmis buvo siekiama atkurti švietimo draugiją. Ir prieš 100 metų, 1913 m. sausio 31 d., į darbą stojo Vilniaus krašto švietimo draugija „Rytas“, 27-erius metus tarsi tvirtovė gynusi lietuvių Rytų Lietuvoje (ir vėl ginanti šiandieną!). „Į organizacijas susibūręs lietuvis – tai žvirgždas, kurio joks malūnas nesutraiškys“¹⁶, šiuos Jeronimo Cicėno žodžius patvirtina ir pagarbą kelianti „Ryto“ draugijos veiklos bei darbu istorija.

* *Pranešimas skaitytas lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ 100-mečiui skirtoje konferencijoje 2013 m. sausio 31 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje*

¹ Juozas Tumas-Vaižgantas, *Lietuvių literatūros paskaitos: Draudžiamasis laikas*, K., 1924, p. 169.

² Rimantas Miknys, „Istorinis Lietuvių mokslo draugijos kūrimosi ir veiklos iki 1915 metų kontekstas“, kn.

Vilniaus kultūrinis gyvenimas: draugijų reikšmė 1900–1945, Vilnius: LLTI, 2008, p. 13.

³ J. Tumas-Vaižgantas, *Lietuvių literatūros paskaitos*, K. 1924, p. 172.

⁴ „Mūsų šventė ir mūsų rūpestis“, *Vilniaus žinios*, 1904, gruodžio 10, Nr. 1, p. 1.

⁵ Liudas Gira, „Vieną didžiausių lietuvininkų išlydint“, *Lietuvos aidas*, 1935, kovo 21, Nr. 66.

⁶ O. Pleirytė-Puidienė, „Atminimų pluoštas“, *Krivulė*, 1924, Nr. 4, p. 12.

⁷ Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Krislai*, Vilnius: Vaga, 1966, p. 475.

⁸ Zr. Hroch M. *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas*. Praha, 1968.

⁹ Raimundas Lopata, *Nepriklausomybės akto signataras Donatas Malinauskas*, Trakai-Vilnius: Voruta, 1997, p.37)

¹⁰ Zr. Tomas Balkelis, *Moderniosios Lietuvos kūrimas*, Vilnius, LLTI, 2012, p. 247–248.

¹¹ Ten pat, p. 208.

¹² Zr. Jūrātė Burokaitė, „Lietuvių dailės draugijos muzikinis konkursas“, kn. *Vilniaus kultūrinis gyvenimas: draugijų reikšmė 1900–1945*, Vilnius, LLTI, 2008, p. 160–165.

¹³ Alfa, „Tautiško teatro reikalingumas“, *Vilniaus žinios*, 1905, gegužės 20 d., Nr. 124.

¹⁴ Zr. *Lietuva, Lietuvių enciklopedija*, Penkioliktas tomas, II leidimas, Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1991, p. 658.

¹⁵ Balys Sruoga, „Mūsų teatro raida“, kn. *Lietuva 1918–1938*, Kaunas: Šviesa, 1990, 212–213.

¹⁶ Jeronimas Cicėnas, *Vilnius tarp audrų*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 157.

Lietuva – Lenkija: nuo strateginės partnerystės iki priešpriešos

Memel – Wilno. „Už jūsų ir mūsų laisvę!“

Prof. habil. dr. Vytautas RADŽVILAS, Vilnius

Vytautas Radžvilas

Toks jeigu ne visuotinė, tai tikrai masinė apsidėmą liudijantis akklumas reikalingas paaiškinimo. Greičiausiai jį lemianti priežastis yra ne viena. Tačiau svarbiausia, ko gero, yra okupacijos laikotarpiu spėjusi įvykti tautinės ir valstybinės sąmonės atrofija. Lietuva okupavusi imperija darė tai, ką tokiais atvejais daro visos imperijos – stengėsi okupuotos šalies gyventojus paversti ištikimais ir klusniais savo valdiniais. Todėl iš tautos sąmonės buvo siekiama su šaknimis išrauti visus prisiminimus apie tarpukario Lietuvos Respubliką. Visais įmanomais būdais diegiamas įsitikinimas, kad pats šios valstybės atsiradimas 1918 m. buvo kažkokia istorinė klaida ar nesupratimas.

Šios pastangos nenuėjo veltui. Atkuriant valstybę šis įsitikinimas jau buvo spėjęs giliai įsišaknyti daugybės piliečių sąmonėje ir net virsti „natūralia“ ir „savaime suprantama“ nuostata. Todėl reikalai klostosi taip, kad dauguma valstybei formaliai atstovaujančių ir jos interesus privalančių atkakliai ginti politikų ir pareigūnų gali vadintis įvairiai – prezidentais, ministrais pirmininkais, ministrais, ambasadoriais ar dar kitaip. Tačiau jų žodžiai ir veiksmai negailestingai išduoda, kad minėtoji nuostata gyva ir puikiai veikia. Iškilus nors kiek svarbesniam Lietuvos gyvybinius interesus liečiančiam klausimui, jie automatiškai pradeda mąstyti ir elgtis ne kaip nepriklausomos ir suverenos valstybės reprezentantai, bet kaip kokios nors kitai valstybei priklausanti teritorija administruojantys pareigūnai, pasiruošę stropiai įvykdyti kiekvieną aukštesnės valdžios siunčiamą direktyvą.

Tačiau būtų nesąžininga tokiu pataikavimu kaltinti vien politikus. Pietryčių Lietuvos reikalų „ekspertais“ tituluojamų žinomų istorikų ir politologų patarimai ir siūlymai, kaip dera spręsti šio regiono problemas, daugeliu atveju tiesiog glumina, nes sunku patikėti jų autorius turint nors elementarią nuovoką, jog apskritai egzistuoja toks dalykas kaip Lietuvos valstybės interesai. Tiesą sakant, kartais susidaro įspūdis, jog nesuvokiama, kas apskritai yra pati valstybė. Kitaip sunku būtų paaiškinti, kaip gali būti viešai išsakomi ir ką galėtų reikšti teiginiai, jog Lietuvos valstybė privalo stengtis, kad tautinės bendrijoms ir mažumoms joje „patiktų“ gyventi. Savaime suprantama, kad jokia piliečių diskriminacija tautiniu pagrindu yra iš principo nepateisinama ir neleistina – visų valstybės piliečių teisės ir pareigos turi būti vienodos.

Tačiau išvalga, kad valstybė piliečiams turi „patikti“, jau yra visai kas kita. Ją reiktų vertinti kaip visiškai naują pasaulinės politinės minties žodį, nes dar niekas nėra pasakęs, jog valstybė gali egzistuoti ir išlikti visomis išgalėmis stengdamasi pelnyti jos piliečių palankumą ir meilę. Pavertus tokį santykį su piliečiais pamatiniu valstybės egzistavimo principu akimirksniu subyrėtų bet kuri valstybė, kuri gali „nepatikti“ piliečiams dėl įvairiausių priežasčių, pavyzdžiui, todėl, kad reikalauja mokėti mokesčius.

Neverta apsigaudinėti: tokia hipertrofuota „tolerancija“ yra ne kas kita, o aiškus neįtikėtina nusisusint tautinės ir valstybinės sąmonės požymis. Baigiantis sovietmečiui net akademiškesniuose humanitariniuose ir socialiniuose moksluose apie TSKP istoriją, „mokslinį“ ateizmą ir komunizmą neverta net kalbėti – jau vyravo žmonės, kuriems faktas, kad gyvena kadaise nepriklausomoje, bet okupuotoje valstybėje jau nebuvo,

vaizdžiai kalbant, egzistencinė problema, o paprasčiau sakant – visai nerūpėjo. Nors dar šnekantys lietuviškai ir turintys šiokių tokių sentimentų savo kultūrai ir kraštui, jie vis dėlto visais atžvilgiais jau buvo tapę lojaliais Tarybų šalies piliečiais. Su Komunistų partijos programiniuose dokumentuose nubrėžta „broliškų tautų“ susiliejo perspektyva jau buvo iš esmės susitaisyta, o daugeliui ji atrodė priimtina ir net artintina.

Atkūrus nepriklausomybę toji ištautinta ir išvalstybinta sąmonė išliko ir tebėra atgaminama įvilkus ją į kiek sumodernintą ir „versternizuotą“ žodyną. Atvirą ideologinį angažavimąsi „komunizmo statybos“ reikalui pakeitė „vertybinio neutralumo“ nuostata, po menamo „objektyvumo“ kauke iš tikrųjų slepianti senąją įprotį būti pasiruošus tarnauti bet kuriam šeiminkui. Lietuvos Respublikai atsirasti leidęs J. Basanavičiaus projektas „dekonstruojamas“ su tokiu pat ir net didesniu įkarščiu negu sovietmečiu. Ypač aršiai puolamas ir griauinamas jo branduolys – moderniosios Lietuvos tautinė ir valstybinė savimonė grindžiantis tariamai „nemoksliskas“ ir „romantiškas“ istorinis pasakojimas. Akademinei ir populiarioji spauda užtvindyta rašiniais, kurie kiekvienoje užtvindytose šalyje būtų vienareikšmiškai priskiriami antivalstybinės ardomosios propagandos žanrui.

Tam tikru atžvilgiu susiklosčiusi padėtis net prastesnė negu sovietmečiu. Mat neretai valstybės idėjiniai pagrindai „dekonstruojami“ dangstantis „europinių vertybių“ sklaidos širma. Neįtikėtina, bet faktas: Lietuva yra turbūt vienintelė Europos, gal ir pasaulio šalis, kurioje tautos išnykimas oficialiai paskelbtas strateginiu valstybės politikos tikslu. Žinomų ekspertų grupės sukurta ir Vyriausybės patvirtinta ilgalaikė šalies raidos strategija numato patraukliai skambančią „globalios Lietuvos“ viziją. Tačiau atidžiau išgilinus į minėtos vizijos turinį ir esmę, netrunka paaiškėti, kad jos konceptualinė ašis yra tas pats sovietmečiu populiarus tautų susiliejo „pasaulinėje komunistinėje visuomenėje“ motyvas. Kiek skiriasi tik žodynas. Užuo atvirai kalbėjus apie susiliejo, lietuvių tautai brėžiama šiuolaikiškesnė perspektyva ne išlikti savo žemėje ir valstybėje gyvenančia visaverte politine tauta, bet tapti *išvietinta* – po visą pasaulį pasklidusia ir pasaulinėje žmonijoje be pėdsakų ištirpsiančia „virtualia“ bendruomene.

Apskritai reikia pasakyti, kad Pietryčių Lietuvos problema iškilo pačiu laiku tapdama tikru lakmuso popierėliu, negailestingai apnuoginusi apgailėtiną tautinės ir valstybinės sąmonės būklę. Didelės visuomenės dalies, o ypač politinių ir akademinių sluoksnių, visiškai nesugebėjimas adekvačiai perprasti šios problemos esmės ir pasiūlyti jos mastą ir svarbą atitinkančius sprendimus yra aiškiausias įrodymas, kad ir toliau puikiai veikia sovietinių okupantų visuomenės sąmonėje idiegtas, bet nepriklausomybės tarpsniu taip ir nesugebėta ištrinti tautos ir valstybės savanoriško su(si)naikinimo programa.

Blogiausia, kad šios programos šerdi sudaranti mentalinė nuostata – įsitikinimas, jog modernioji Lietuvos valstybė buvo „istorinė klaida“ – iškiepyta taip giliai ir tvirtai, kad dažnai ja vadovaujamasi visiškai nesąmoningai. Todėl priekaištai, kad šių dienų neojedinstveninkams pataikaujantys politikai arba ir jų propagandos dūda pučiantys ekspertai ir komentatoriai išduoda valstybę ir jos interesus, tiksliai kalbant, ne visada yra teisingi. Išdavystė paprastai būna sąmoningas veiksmas, kai žinoma, kas, kodėl, kam ir už kiek yra išduodama. Ko gero, didžiausia šių dienų Lietuvos problema ir nelaimė yra kita: atkurtoji valstybė net po dviejų dešimtmečių taip ir neįsitvirtino daugybės, gal net daugumos, jos piliečių sąmonėje ir todėl, griežtai kalbant, jiems iš tikrųjų neegzistuoja. Tokie formalūs piliečiai, tarp kurių gausu politinio, akademinio ir verslo elito atstovų, į Lietuvos Respubliką faktiškai tebežvelgia LTSR gyventojų – buvusios TSRS piliečių akimis. Ilgus dešimtmečius bruktas požiūris, kad Lietuva iš principo negali gyvuoti kaip savarankiška valstybė jiems

tapo „natūralus“ ir „savaime suprantamas“, o būdamas šitaip giliai internalizuotas, jis vaizdžiai kalbant, virto antrąja prigimtimi ir veikia kaip neįsisąmoninta mąstymo bei elgesio nuostata. Todėl nors šitokie piliečiai gyvena tarsi vėl nepriklausomoje Lietuvos Respublikoje, jie iš tikrųjų nepajėgia išivaizduoti tos respublikos kitaip, kaip tik kokios nors kitos valstybės dalies – būtinai didesnio politinio darinio provincijos.

Tenka pripažinti, kad šiuo atžvilgiu okupacijos sąlygomis gyvenęs ir ugdytas šiandieninis šalies politinis ir akademinis sluoksnis ne taip jau smarkiai skiriasi nuo dar ilgiau ir griežčiau „aukšto“ kitų buvusių tarybinių respublikų elito. Netikėtai žlugus TSRS ir joms tapus savarankiškomis valstybėmis, jų „viršūnės“ buvo tokios pasimetusios ir sutrikusios, kad nežinojo, nei kas yra toji tarsi iš dangaus nukritusi ir visai netrokšta nepriklausomybė, nei ką su ja daryti.

Gyvename keistu savosios istorijos tarpsniu. Riba tarp sąmoningos išdavystės ir įpročio akiai paklusti yra beveik ištrinta ir tapo tokia paslanki, kad darosi sunku atskirti piktavališką kenkimą savajai valstybei nuo paprasčiausio nemastančio plaukimo pasroviui. Tačiau abiem atvejais padariniai yra tie patys. Metus atgalinį žvilgsnį į visą atkurtosios nepriklausomybės tarpsnį nesunku įsitikinti, kad neleistino ir nusikalstamo nuolaidžiavimo KPSSD-LLRA autonominių istorija yra tik du dešimtmečius trunkančio Lietuvos keliaklupsčiavimo prieš „civilizuotą pasaulį“ logiškas ir nuoseklus padarinys.

Tik epizodas ištisinėje vergiško padlaižiavimo stipresniesiems protrūkiu grandinėje, kurios ryškiausiai perlu turbūt laikytinas LR Seimo atliktas pasaulio istorijoje vargu ar girdėtas „žygdarbis“, kai tautos ir valstybės likimą daugeliui dešimtmečių turėjusi nulemti Lisabonos sutartis buvo patvirtinta jos neskaicius. Dėl tų pačių priežasčių kai kuriems Lietuvos istorijos mokslo korifėjams yra pernelyg sunku suprasti tiesą, kurią nesunkiai suvokia visi blaivios nuovokos nepraradę ir tautinę bei valstybinę sąmonę dar turintys šalies piliečiai. Kad ir kokios sudėtingos ir toliau tyrinėtinos būtų tragiškai abiem pusėms pasibaigusio XX a. pradžios lenkų-lietuvių konflikto priežastys ir aplinkybės, nėra nė mažiausių abejonių dėl vieno pamatinio dalyko: giliausia ir svarbiausia šio konflikto priežastis buvo ta, kad to meto Lenkijos visuomenė, o ypač politinės elitas, nepajėgė susitaikyti su faktu, kad į pasaulinės istorijos areną žengia naujas veikėjas – moderni ir savarankiška norinti būti politinė lietuvių tauta. Kitaip sakant, konfliktas kilo todėl, kad lietuviai nenorėta pripažinti ir suteikti teisės, kurios jau XIX a. siekė ir kurią išsikovojo kitos imperijos ilgai valdytos Europos tautos – teisės sukurti nepriklausomą valstybę.

Užuot pripažinę ir gerąją to žodžio prasme gynę šią fundamentalią ir nepaneigiamą tiesą, tokie istorikai kurpia pasakojimą apie XX a. iš kažkur išdygusius „senlietuvių“ ir „naujalietuvių“ bei neva dėl pastarųjų kaltės prasidėjusį „dviejų lietuvių tautų“ vidaus pilietinį karą. Šiame pasakojime garsiai ataidi marksistinis klasių kovos, arba klasinio pilietinio karo, istorijos motyvas. Tokie pasakojimai tam tikra prasme yra grįžimas į okupantų užsakymu J. Žiugždos sukurtą ir liūdnanį pagarsėjusios Lietuvos sovietizuotos istorijos laikus.

XXI a. pradžioje rašoma Lietuvos istorija daugeliu atžvilgiu tebėra kiek atnaujintas ir prie pasikeitusių realių pritaikytas, trumpai sakant, „europizuotas“ šios sovietizuotos istorijos variantas ir tęsinys. Tai yra radikaliai antilietuviška, XX a. „buržuazinio nacionalistinio“ valstybingumo tradicija toliau atkakliai menkinanti ir neigianti, bet jau „europinių vertybių“ retorika dangstoma neomarksistinė Lietuvos istorijos versija. Toks požiūris į savo valstybę lemia, kad šalies humanitariniuose ir socialiniuose moksluose ne tik vengiama pareigos gaivinti ir stiprinti tautiškumo ir valstybingumo pradus, bet, kaip ir sovietmečiu, visuomenė gąsdinama pramanytais „nacionalizmo“

baubais, o kiekvienoje tautinės bei valstybinės sąmonės apraiškoje budriai ieškoma „siauro etnocentrizmo“ šmėklų. Ir visa tai vyksta šalyje, kurioje sveikos tautinės savigarbos reikia ieškoti su žiburiu, o vergiškai keliaklupsčiai prieš visus „didžiaisiais broliais“ laikomus „strateginius partnerius“ ne tik nesigėdijama, bet tokia praktika paversta oficialia valstybės politika ir ją veikia didžiuojamasi.

Neretai išsakomi buginiai, kad užėmus tvirtą poziciją LLRA neojedinstveninkų atžvilgiu dar labiau pašlis ir taip gana įtempti Lietuvos ir Lenkijos valstybių santykiai. Tokie buginiai taps niekiniai, jeigu Lietuva elgsis kaip tikra valstybė ir sugebės aiškiai suformuluoti bei atvirai perteikti savo partneriui savo tvirtas nuostatas ne tik dėl padėties Pietryčių Lietuvoje, bet ir dėl abiejų šalių santykių pamatinių principų. Pageidautina, kad šie santykiai būtų ne tik partneriški, bet ir bičiuliški. Tačiau jeigu paaiškėtų, kad Lenkija jų nepasiruošusi gerinti, jie turi likti sudėtingi, nes geriau laikinai kęsti menkus kaimynų ginčus ir barnius negu neatsakinga nuolaidžiavimo politika brandinti rimtą konfliktą, kuriam kaip tik ir kruopščiai purena dirvą LLRA autonominiškai. Taip jau susiklostė, kad Lenkija neapdairiai parėmė prieš Lietuvos valstybę veikiančią politinę jėgą, todėl pati privalo rasti drąsos ir jėgų išsipaikinti iš susiklosčiusios nemaloningos ir pavojingos padėties. Stebinti kai kuriuos šios šalies vadovybės veiksmus ir pareiškimus kyla įspūdis, kad yra nesuvokiama, jog Lietuvos spaudimo politika nėra toliaregiška ir kaip tik naudinga trečiosioms šalims.

Visiškai akivaizdu, kad ši didelė valstybė turi visas prielaidas ir galimybes tapti Vidurio rytų Europos geopolitiniu traukos centru, tačiau panašu, kad šios galimybės yra laidojamos. Tokiu centru Lenkija galėtų tapti natūraliai, bet su viena būtina sąlyga. Ji turėtų nekartoti praeities klaidų ir pagaliau suvokti, jog XX a. pradžioje įvykę pokyčiai yra negrįžtami: atskirų gudų, lietuvių ir ukrainiečių tautų bei valstybių buvimas yra neatšaukiama geopolitinė realija, su kuria derėtų susitaikyti. Tai reiškia, kad pastebimos sąmoningos ar nesąmoningos pastangos paversti buvusios ATR erdvę vieningu geopolitiniu vienetu remiantis valstybių nelygiateisiškumo ir vasalitetu principais yra iš anksto pasmerktos žlugti. Įmanoma ir pageidautina tik glaudri suverenų ir lygiateisių valstybių sąjunga. Deja, kol kas judama ne jos link, bet tokia perspektyva veikia tolsta. Nejaugi iš tiesų nesuvokiama, kad dabartinė Lenkijos politika Lietuvos atžvilgiu yra atidžiai stebima visose bendrą valstybę – ATR – kadaise sudariusiose šalyse ir duoda apšiai peno propagandai, siekiančiai gaivinti ir politiškai išnaudoti anaipol ne šviesiausius prisiminimus apie mūsų keturių tautų ir valstybių santykius pirmaisiais XX a. dešimtmečiais?

Galiausiai kad ir kaip klostytųsi santykiai su kaimynine šalimi, Lietuvos valstybė privalo atlikti moralinę ir politinę pareigą savo piliečiams ir ryžtingai ištaisyti prieš dvidešimt metų padaryto tikro nusikaltimo Pietryčių Lietuvai padarinius. Šis nusikaltimas visai nesusijęs LLRA autonominių keliama priekaištais ir reikalavimais. Tikrasis nusikaltimas buvo tas, kad Lietuvos valstybė visus šio regiono gyventojus lengva ranka atidavė į autonominių sukurtą ir įtvirtintą neokomunistinę vergiją. Todėl jau XIX a. sukilimuose skambėjęs ir Sąjūdžio vėl iškeltas šūkis „Už jūsų ir mūsų laisvę!“ po dviejų nepriklausomo gyvenimo dešimtmečių kiek netikėtai vėl tapo aktualus ir turi būti paverstas realiais Lietuvos valstybės veiksmais ir darbais ginant visų jos piliečių laisvę, santarvę ir bendrąją gerį.

Šaltinis: www.propatria.lt

*Prof. habil. dr. Vytauto Radžvilos straipsnių ciklas: „Memel – Wilno: neišmoktos istorijos pamokos“ (I), „Memel – Wilno: pirmieji du LLRA programos punktai“ (II), „Memel – Wilno. Svarbiausias LLRA programos punktas“ (III), Memel Wilno. „Už jūsų ir mūsų laisvę!“ (IV).

Skelbimai, reklama

PR

Vasaros naktimis – nemokamos paslaugos „Pildyk“ vartotojams

Prasidėjus vasarai, „Pildyk“ draugų būrį papildė du nauji herojai – kaskadininkas Rembo ir TV žvaigždė Angel. Jų skelbiama naujiena – „Pildyk“ vartotojams vasaros naktimis skambučiai ir SMS žinutės savo tinkle bei mobilusis internetas bus visiškai nemokami

Prasidėjus vasarai, o kartu ir atostogų sezonui, bendrauti su draugais ir artimaisiais norisi daugiau, ir ne tik dienomis. Juk vasarą miegoti reikia mažiau, o linksminintis daugiau.

Norintiems bendrauti nevaržomai ir nepermokėti, skirta išankstinio mokėjimo paslaugos „Pildyk“ naujiena – „Pildyk“ vartotojams vasaros naktimis skambučiai ir SMS žinutės savo tinkle bei mobilusis internetas bus visiškai nemokami.

Galimybė bendrauti ir naršyti nevaržomai

„Vasarą žmonės daugiau keliauja ir pramogauja, išauga naktinės pokalbių, SMS žinučių bei išnaudojamų interneto megabaitų apimtys, todėl dovanojamos nemokamos paslaugos vasaros naktimis tikrai padės sutaupyti“, – sako Dominyka Jonušienė, „Pildyk“ prekės ženklo vadovė.

„Pildyk“ atveju taupyti padeda ir tai, kad šia paslauga naudojasi ypač daug žmonių. O kai aplink daug žmonių tame pačiame tinkle, skambindamas sutaupai.

„Pildyk“ yra populiariausia išankstinio mokėjimo paslauga Lietuvoje, jos vartotojų yra beveik 1,13 mln. Jie daug skambina ir rašo žinutes savo tinkle, todėl nemokamos paslaugos išlaidas sumažina svariai.

Nemokamai skambinti ir rašyti SMS žinutes savo tinkle bei naršyti „Pildyk“ vartotojai visoje Lietuvoje gali visus tris vasaros mėnesius, kasdien nuo 23.00 iki 06.00 val. Sąskaitą papildžius bet kokia suma, nemokamos paslaugos bus aktyvuojamos 30 dienų.

Be to, mobilusis internetas „Pildyk“ vartotojams pigiau kainuos ir dienomis. 1 GB duomenų kaina dabar yra 5 Lt – vos nuo 0,05 ct/MB.

Pasiūlymus pristatys nauji „Pildyk“ draugai

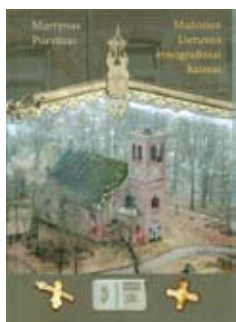
Prasidėjus vasarai, „Pildyk“ draugų būrį papildė du nauji herojai. Reklaminio TV seriale „Kalbėjimas stiprina draugystę“ naujausiose serijose jau galima susipažinti su naujais charizmatiškais personažais – kaskadininku Rembo ir TV žvaigžde Angel.

„Svarbiausia „Pildyk“ vertybė yra draugystė, tad nauji draugai yra visada gerai. Prisijungus naujesiems „Pildyk“ herojams, smagių juokų seriale dar padaugės, kaip ir naujų pasiūlymų sumažinti ryšio išlaidas“, – sakė Dominyka Jonušienė, „Pildyk“ prekės ženklo vadovė.

Žavingoji Angel – ambicinga, nenuspėjama ir ryški asmenybė. Merginai netrūksta drąsos, kad taptų tikra TV žvaigždė. Kartą televizijoje gavusi „penkias minutes šlovės“, Angel viliasi tapti tikra ekranų pažiba. Ji jaučia pareigą būti tobula, nestokoja lakios fantazijos ir optimizmo. O „blondiniška“ išmintis jai leidžia iš kiekvienos situacijos daryti globalias išvadas.

Visada viskam pasiruošęs Rembo stebina ir žavi savo vyriškumu. Pasirėngęs padėti kiekvienam, Rembo pasižymi itin greita reakcija. Skausmas jam nebaisus, o iššūkių niekada nebūna per daug. Rembo džiaugiasi savo kaskadininko darbu, tačiau neslepia noro būti nindze – kartais net įsivaizduoja juo esant.

Užs. Nr. 15

Vorutos fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą
Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai, Trakai:

Voruta, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota.

Knygą galite įsigyti Lietuvos knygynuose, Vilniaus centriname knygynė, Martyno Jankaus muziejuje

Bitėnuose, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir Vorutos redakcijoje.

buhalterija@voruta.lt

Viešpatie Visagali, kodėl Tu Tėvynei Lietuvai ir Lietuvių Tautai sunkiais laikais susikvieti pas Save tuos, kurie daugiausia nuveikė ir nepakeičiamai reikalingi čia ir dabar? Už ką baudi mus, čia pasiliekančius, išduotus visų vyriausybių ir seimų, žeminančių ir naikinančių mūsų atkurtą Valstybę?

Tavo Sodo darbininkas **Bronius SAPLYS** gyveno pagal griežtą nuostatą – Dievui, Tėvynei, Artimui. Jo užteko visiems ir visur, kur to reikėjo.

Jis negailėjo savęs ir nebijojo jokių sunkumų, bet neįstengė pakelti Tėvynės niekinimo ir išdavystės.

Priglausk jį, Viešpatie, prie Savo Mylinčios Širdies.

Tu žinai, kad Jis yra to vertas. Jis buvo mūsų ilgalaikis ir stiprus rėmėjas visose srityse. Esame Jam už tai be galo dėkingi. Tai buvo taip tvirta ir taip pastovu, jog įtikėjome, kad taip bus amžinai. Deja...

Pakludami neatšaukiamai Tavo valiai, dėkojame ir džiaugiamės pasiliekančiu gražiu ir gausiu atžalynu – vaikais, vaikaičiais, provaikaičiais, vertais savo garbiojo pirmtako – ir tiesiame jiems užuojautos ranką. Stiprybės Jums, brangieji.

Mūsų nuoširdi užuojauta velionio seserims, giminaičiams, artimiesiems ir bendraminčiams. Nepalūžkite nelaimėje.

„Vilnijos“ draugijos Kauno skyrius

Karališka prabanga – svarbiausioms Jūsų šventėms

Prabangi aplinka, karališkas aptarnavimas ir profesionalai, dirbantys virtuvėje. Norite švęsti tokioje vietoje? Apsilankykite **„Karališkoje senojoje kibininėje“** arba **„Senajoje kibininėje“** Trakuose ir palikite šiuos rūpesčius mums...

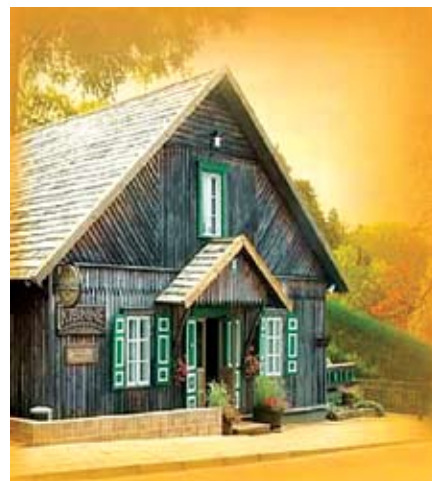
Mūsų personalas – tai ilgametę patirtį turintys, bei tradicijas puoselėjantys specialistai, kurie pasirūpins ir padės organizuoti vestuves, jubiliejus, asmenines šventes, vaikų gimtadienius, edukacines pamokėles ar įmonės renginius bei kitas Jums svarbias šventes.

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gaminimo pamokėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gaminimo pamokėlė;
- Autoparduotuvė „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

Tad linkime akimis pamatyti, gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...

Užs. Nr. 510

Voruta® Visos prekių ženklo teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratoro indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaišdienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Gediminas Paviržis, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskiene, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius). © Voruta, 2013. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt ketvirtieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išėina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks: (8 528) 5 12 66, „Tėle2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel.: 860511117. Spausdino Media Regionalne Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1600 egz.	Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą <i>Lietuva-Lenkija: nuo strateginės partnerystės iki priešpriešos.</i> Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, EL. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt, vorutosfondas@yahoo.com Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (tel. 8 605 11 117), Edita Komarova (ats. redaktorė, el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@yahoo.com, tel. 860311117), Birutė Žemaitaitė (Mažoji Lietuva), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt), Stanislava Žuravskaitė (buhalterė, tel. 860311117, tel. faks: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Irma Stadalnykaitė (kultūra, tel. 860311117).
--	--	---	--